

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи

ЗВІТ

з виробничої асистентської та науково-дослідної практики

Період проходження 26. 04. 2021 – 04.06.2021

здобувача другого (магістерського) рівня
вищої освіти 1 курсу
факультету гуманітарної та економічної освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Педагогіка
вищої школи»
денної форми навчання
Блажей Степан Сергійович

Керівник практики від кафедри
Докт. пед. наук, професор
Саяпіна Світлана Анатоліївна

Слов'янськ, 2021

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Викладач-методист кафедри

_____

«   »   20   р.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН РОБОТИ
виробничої асистентської та науково-дослідної практики

Період проходження 26. 04. 2021 – 04. 06. 2021

здобувача другого (магістерського) рівня
вищої освіти 1 курсу
факультету гуманітарної та економічної освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Педагогіка
вищої школи»
денної форми навчання
Блажей Степан Сергійович

Керівник практики від кафедри
Докт. пед. наук, професор
Саяпіна Світлана Анатоліївна

Слов'янськ, 2021

Розділ	Зміст роботи	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	2	3	4

I. Навчально-методична робота	1. Знайомство з методичною документацією та основними напрямками навчально-методичної, наукової і виховної діяльності випускової кафедри.	26.04.-30.04.	виконано
	2. Знайомство зі змістом навчальних планів і робочих навчальних програм дисциплін, за якими буде проходити виробнича асистентська практика.	26.04.-30.04.	виконано
	3. Розроблення планів занять, дидактичних і методичних матеріалів відповідно до вимог робочих навчальних програм дисциплін, за якими буде поводитись освітня діяльність.	3.05.-7.05.	виконано
	4. Консультації у провідних викладачів кафедри та керівника практики щодо змістовного наповнення опорних конспектів лекційних і практичних занять.	3.05.-7.05.	виконано
	5. Затвердження конспектів занять, дидактичних і методичних матеріалів у керівника практики.	10.05.-14.05.	виконано
	6. Підготовка до занять.	17.05.-21.05.	виконано
	7. Відвідування лекцій провідних викладачів кафедри та їх аналіз.	17.05.-28.05.	виконано
	8. Відвідування семінарсько-практичних занять провідних викладачів кафедри та їх аналіз.	17.05.-28.05.	виконано
	9. Підготовка та проведення лекції на теми:		
	1) Загальні засади педагогічної професії місце і роль педагога в суспільному розвитку	12.05. 19.05.	виконано виконано
	2) Професійне спілкування в структурі діяльності педагога	26.05.	виконано
	3) Підготовка вчителя у вищому педагогічному навчальному закладі.		
	10. Підготовка та проведення практичного заняття на теми:		
	1) Тема заняття № 1 - 3. Вступ до педагогічної професії. Професія вчителя в сучасному суспільстві. Основні риси та функції особистості вчителя початкових класів	29.04. 06.05. 13.05. 20.05.	виконано виконано виконано виконано
2) Тема заняття № 4 – 6. Педагогічне спілкування в професійній діяльності педагога. Мистецтво педагогічного спілкування. Конфлікт у педагогічній взаємодії	27.05.	виконано	
3) Тема заняття № 7 Педагогічний досвід та творчість вчителя			
11. Відвідування й аналіз лекцій і практичних занять, що проводять магістри-практиканти.	17.05.-28.05.	виконано	

VI. психодіагностична робота	1. Психологічний аналіз спільної діяльності, групових процесів, соціально-психологічних явищ.	26.04.-30.04.	виконано
	2. Підбір психодіагностичних методів і методик, спрямованих на психолого-педагогічне вивчення групи.	3.05.-7.05.	виконано
	3. Проведення психолого-педагогічного дослідження студентської академічної групи.	10.05.-14.05.	виконано
	4. Обробка та інтерпретація отриманих даних (протоколи психодіагностичних досліджень).	17.05.-21.05.	виконано
	5. Узагальнення результатів дослідження.	17.05.-21.05.	виконано
	6. Визначення шляхів подальшого розвитку групи, методів корекції (в разі необхідності), формулювання рекомендацій щодо оптимізації групових процесів.	21.05.-28.05.	виконано

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Факультет гуманітарної та економічної освіти

Кафедра педагогіки вищої школи

ЩОДЕННИК

виробничої асистентської та науково-дослідної практики

Період проходження 26.04.2021 – 04.06.2021

здобувача другого (магістерського) рівня
вищої освіти 1 курсу
факультету гуманітарної та економічної освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Педагогіка
вищої школи»
денної форми навчання
Блажей Степан Сергійович

Керівник практики від кафедри
Докт. пед. наук, професор
Саяпіна Світлана Анатоліївна

Слов'янськ, 2021

Місце проходження практики: «ДВНЗ» Донбаський державний педагогічний університет, факультет початкової, технологічної та професійної освіти, вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Донецька область, 84121.

Декан факультету: **Хижняк Інна Анатоліївна** - доктор педагогічних наук, професор.

Заступник декана: **Вікторенко Ірина Леонідівна** - кандидат педагогічних наук, доцент.

Дата	Зміст роботи (із записом власних вражень, думок, поглядів, побажань)	Примітка
26.04.2021	12.Участь у настановній конференції присвяченій проходженню практики.	На настановній конференції було визначено основні напрямки та особливості асистентської практики.
	13.Знайомство з методичною документацією та основними напрямками навчально-методичної, наукової і виховної діяльності випускової кафедри.	Керівництвом кафедри з метою ознайомлення було надано методичну документацію кафедри; проведено консультацію, щодо основних напрямків навчально-методичної, наукової і виховної діяльності кафедри.
	14.Знайомство зі змістом навчальних планів і робочих навчальних програм дисциплін, за якими буде проходити виробнича асистентська практика.	Ознайомився зі змістом навчальних планів і робочих навчальних програм дисциплін, які вивчаються на факультеті.
	15. Участь у факультетському виховному заході: «35 років від дня трагедії на Чорнобильській ЧАЕС».	Прийняв участь у факультетському заході присвяченому трагедії на Чорнобильській ЧАЕС.
27.04.2021	1. Ознайомлення з планом виховної роботи куратора академічної групи, за якою закріплений практикант.	Ознайомився з планом виховної роботи куратора, отримав консультацію від куратора закріпленої групи, щодо студентської групи, старости, заступника старости та активу групи; успішністю студентів та особливостей поза навчальної діяльності студентів (гуртки, участь у конкурсах та ін.).

	2. Складання плану виховної роботи куратора академічної групи.	Ознайомлення з планом виховної роботи куратора академічної групи, а також окреслення шляхів виховної роботи з закріпленою групою на період практики.
	3. Підготовка до проведення практичного заняття для студентів 1 курсу, групи «А». З теми: . Вступ до педагогічної професії. Професія вчителя в сучасному суспільстві. Основні риси та функції особистості вчителя початкових класів.	Отримання консультації від викладача, щодо проведення практичного заняття з «Вступ до спеціальності»; підбір матеріалу до його проведення та написання плану конспекту практичного заняття.
28.04.2021	1. Ознайомлення з планом наукової роботи кафедри.	Ознайомився з планом наукової роботи кафедри, основних напрямків роботи
	2. Підготовка до проведення практичного заняття для студентів 1 курсу, групи «А». З теми: . Вступ до педагогічної професії. Професія вчителя в сучасному суспільстві. Основні риси та функції особистості вчителя початкових класів.	Написав та завірив план конспект до практичного заняття з теми: . Вступ до педагогічної професії. Професія вчителя в сучасному суспільстві. Основні риси та функції особистості вчителя початкових класів.
29.04.2021	1. Проведення практичного заняття на теми: Тема заняття № 1 - 3. Вступ до педагогічної професії. Професія вчителя в сучасному суспільстві. Основні риси та функції особистості вчителя початкових класів.	Провів практичне заняття та здійснив його самоаналіз згідно з вимог до проведення занять у ЗВО.
30.04.2021	1. Психологічний аналіз спільної діяльності, групових процесів, соціально-психологічних явищ.	Здійснення самоаналізу проведеного заняття, спільної діяльності з викладачами факультету та студентами в режимі дистанційної освіти.

3.05.2021	1. Розроблення планів занять, дидактичних і методичних матеріалів відповідно до вимог робочих навчальних програм дисциплін, за якими буде поводитись освітня діяльність.	Отримав консультацію, щодо змістовного наповнення лекційних занять відповідно до робочої навчальної програми.
	2. Консультації у провідних викладачів кафедри та керівника практики, щодо змістовного наповнення опорних конспектів лекційних і практичних занять.	Отримав консультацію у викладача, щодо змістовного наповнення лекційного заняття та особливостей проведення лекції в онлайн-режимі.
4.05.2021	3. Розроблення планів занять, дидактичних і методичних матеріалів відповідно до вимог робочих навчальних програм дисциплін, за якими буде поводитись освітня діяльність.	Здійснював роботу, щодо розроблення планів занять та їх змістовного наповнення.
	4. Консультації у провідних викладачів кафедри та керівника практики щодо змістовного наповнення опорних конспектів лекційних і практичних занять.	Отримав консультацію у викладача, щодо правильності оформлення лекційного заняття.
5.05.2021	Підготовка до виховної роботи в академічній групі, в яких будуть проходити практику магістри.	Підбір матеріалу до кураторської години.
6.05.2021	Ознайомлення з планом роботи, протоколами засідань наукових гуртків (проблемних груп).	Ознайомився з планом роботи та протоколами засідань наукових гуртків. Визначив основні пріоритетні напрямки роботи випускової кафедри.
7.05.2021	5. Підбір психодіагностичних методів і методик, спрямованих на психолого-педагогічне вивчення групи.	Разом з куратором визначив необхідний психолого-педагогічний інструментарій проведення психолого-педагогічного дослідження групи, які спрямовані на встановлення мікроклімату в групі, визначенні формальних

		та неформальних лідерів та ін.
08.05.2021	Участь загально університетському та факультетському виховному заходах присвяченому до Дня Примирення.	Разом з закріпленою академічною групою та куратором групи взяв участь у факультетському заході присвяченому до Дня Примирення.
09.05.2021	Участь у загальноміському та факультетському виховних заходах присвячених Дню Перемоги: «НІКОЛИ ЗНОВУ.»	Разом з куратором академічної групи та студентами взяв участь у загальноміському виховному заході присвяченому Дню Перемоги «НІКОЛИ ЗНОВУ».
10.05.2021	1. Затвердження конспектів занять, дидактичних і методичних матеріалів у керівника практики.	Оформив та затвердив плани конспекти лекційних занять.
	2. Проведення психолого-педагогічного дослідження студентської академічної групи.	Провів психолого-педагогічне дослідження студентської академічної групи на визначення мікроклімату в групі.
11.05.2021	1.Проведення психолого-педагогічного дослідження студентської академічної групи.	Провів психолого-педагогічне дослідження студентської академічної групи на визначення мікроклімату в групі.
12.05.2021	1.Підготовка та проведення лекції на теми: Загальні засади педагогічної професії місце і роль педагога в суспільному розвитку.	Провів лекційне заняття зі студентами першого курсу бакалаврського рівня зі «Вступу зі спеціальності» з теми Загальні засади педагогічної професії місце і роль педагога в суспільному розвитку.
13.05.2021	1.Проведення позааудиторної роботи та виховних заходів зі здобувачами академічних груп.	Провів консультацію зі здобувачами закріпленої академічної групи, щодо розвитку самостійності та проявів самоорганізації в умовах дистанційного навчання.
14.05.2021	1.Проведення психолого-педагогічного дослідження студентської академічної групи.	Обробка результатів психолого-педагогічного дослідження студентської академічної групи на визначення мікроклімату в

		групі. Оформлення протоколів дослідження.
17.05.2021	1. Підготовка до занять.	Підбір матеріалу до лекційного заняття.
	2. Відвідування семінарсько-практичних занять провідних викладачів кафедри та їх аналіз.	Відвідав відкрите онлайн-заняття проф. Гаврилової Л.Г. з теми: «Сучасні технології навчання».
18.05.2021	1. Підготовка до занять.	Підготовка лекційного заняття.
	2. Відвідування семінарсько-практичних занять провідних викладачів кафедри та їх аналіз.	Відвідав відкрите онлайн-заняття доц. Євтухової Т.А. з теми: «Інноваційні методи навчання у ЗВО».
19.05.2021	1. Підготовка та проведення лекції на теми: Професійне спілкування в структурі діяльності педагога.	Провів лекційне заняття з теми: Професійне спілкування в структурі діяльності педагога.
20.05.2021	Проведення позааудиторної роботи та виховних заходів зі здобувачами академічних груп.	Провів виховну годину у закріпленій академічній групі на тему: «Життєві цінності».
	Участь у наукових семінарах, конференціях, що проходять на кафедрі, в університеті.	Прийняв участь у кафедральній науковій конференції.
21.05.2021	Визначення шляхів подальшого розвитку групи, методів корекції (в разі необхідності), формулювання рекомендацій щодо оптимізації групових процесів.	Разом з куратором визначили шляхи подальшої роботи з академічною групою.
24.05.2021	Підготовка до лекції.	Здійснив підбір матеріалу до лекційного заняття.
25.05.2021	Підготовка до лекції.	Написав розгорнутий конспект лекції
26.05.2021	Підготовка та проведення лекції на тему: Професійне спілкування в структурі діяльності педагога.	Провів лекцію зі студентами першого курсу на тему: Професійне спілкування в структурі діяльності педагога.
27.05.2021	Проведення практичного	Провів онлайн-заняття з теми:

	заняття зі студентами 1 курсу, групи «А». Тема заняття № 7 Педагогічний досвід та творчість вчителя.	Педагогічний досвід та творчість вчителя.
--	--	---

28.05.2021	Відвідування й аналіз лекцій і практичних занять, що проводять магістри-практиканти.	Відвідав онлайн-заняття з теми: «Основи педагогічного спілкування».
31.05.2021	Підготовка та оформлення звітної документації.	Отримав консультацію, щодо вимог оформлення звітної документації з практики.
1.06.2021	Підготовка та оформлення звітної документації.	Оформив лекційні, практичні та виховні заняття.
2.06.2021	Підготовка та оформлення звітної документації.	Оформив самоаналіз практичних, лекційних та виховних занять.
3.06.2021	Підготовка та оформлення звітної документації.	Підготував звіт з практики
4.06.2021	Участь у заключній конференції, щодо представленні результатів асистентської практики.	Взяв участь у заключній конференції.

Щоденник ведеться кожного дня із систематичними записами всіх видів робіт і спостережень.

Пари

1	8:30 - 9:50
2	10:00 - 11:20
3	11:40 - 13:00
4	13:10 - 14:30
5	14:40 - 16:00
6	16:10 - 17:00

\Список академічної групи

Пор №	Прізвище, ім'я по батькові	Доручення	Інтереси, хобі	Успішність	Сімейний стан
1.	Крайня О.О.	староста	танці	висока	не одруж.
2.	Тутушкіна Н.С.	культмасовий сектор	танці	висока	не одруж.
3.	Зозуля О.О.	спорт	волейбол	висока	не одруж.
4.	Руднева А.Д.	спорт	теніс	висока	не одруж.
5.	Сахно Ю.В.	культмасовий сектор	співи	висока	не одруж.
6.	Алтинчуріна Г.В.	заст. старости	співи	висока	не одруж.
7.	Репяхова І.С.	голова секторів	співи	середня	не одруж.
8.	Колесова Д.Є.	культмасовий сектор	теніс	середня	не одруж.
9.	Печенєва В.Д.	спорт	волейбол	середня	не одруж.
10.	Полторуха К.К.	культмасовий сектор	вишивання	середня	не одруж.
11.	Слюсар Н.С.	культмасовий сектор	вишивання	середня	не одруж.
12.	Щербак К.С.	спорт	теніс	середня	не одруж.
13.	Костенко О.С.	спорт	плавання	середня	не одруж.
14.	Марченко М.А.	культмасовий сектор	в'язання	середня	не одруж.
15.	Степова В.О.	відп. за бібліот.	малювання	середня	не одруж.
16.	Кошовий Д.Ю.	культмасовий сектор	блогер	середня	не одруж.
17.	Бішарова А.А.	спорт	скалолазіння	середня	не одруж.
18.	Піцель П.І.	спорт	танці	середня	не одруж.
19.	Ковальов Д.О.	культмасовий сектор	блогер	середня	не одруж.
20.	Мороз І.А.	культмасовий сектор	малювання	середня	не одруж.
21.	Бондаренко А.О.	культмасовий сектор	вишивання	низька	не одруж.
22.	Чмельова Н.В.	відп. за бібліот.	в'язання	низька	не одруж.

Конспект лекції №1

Тема 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ. МІСЦЕ І РОЛЬ ПЕДАГОГА В СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

Мета вивчення:

- показати сутність професійно-педагогічної діяльності, допомогти осмислити її структуру;
- розкрити особливості педагогічної діяльності, її позитивні та негативні сторони;
- сформуванати особистісне ставлення до культури і ціннісних основ педагогічної професії;
- виробляти вміння аналізувати, порівнювати, зіставляти різні підходи до сутності професійно-педагогічної діяльності вчителя сучасної школи;
- показати шляхи формування (на основі саморефлексії) професіоналізму і педагогічної майстерності.

Навчальний час: 4 год.

Обладнання: мультимедійна презентація, опорні схеми.

План лекції (навчальні питання):

1. Вступ. Цілі і завдання курсу. Державне освітнє законодавство.
2. Сутність, види і функції педагогічної діяльності.
3. Особливості педагогічної професії.
4. Структура педагогічної діяльності.
5. Стилї педагогічної діяльності.

Ключові поняття: педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, професіоналізм учителя, компетентність, професіограма, педагогічна професія, педагогічна спеціальність, педагогічна кваліфікація, компоненти педагогічної діяльності, стиль педагогічної діяльності, імідж учителя.

1. Вступ. Цілі і завдання курсу. Державне освітнє законодавство.

Учителів протягом тисячоліть вважали лікарем душі, світочем знань, барометром духовності, сіячем добра, дослідником істини, захисником дитячого світу. Адже, на відміну від більшості професій, професія педагога передбачає наявність у людини не лише певних схильностей, задатків до педагогічної діяльності, мотивів (бажання, інтересу), а і певних моральних якостей – любові до дітей, безкорисливості, терплячості, емпатії, тактовності, доброти. Без цих якостей неможливо навіть випробувувати себе у цій професії. Можна навчитися прийомам та методам навчання, формам організації навчального процесу, плануванню виховної роботи та ще багато чого іншого, але так і не стати вчителем – гарним вчителем, який віддає себе дітям.

Педагог-гуманіст В. Сухомлинський стверджував: “Праці вчителя ні з чим не можна ні порівняти, ні зіставити. Ткач уже через годину бачить плоди своєї роботи. Сталевар через кілька годин радіє з вогненного потоку металу. Хлібороб, сіяч через кілька місяців милується колосками і жменю зерна, вирощеного в полі... А вчителів треба працювати роки, щоб побачити

предмет свого творіння. Буває, минають десятиріччя, і ледве-ледве починає позначатися те, що ти замислив... Учитель зобов'язаний – перед суспільством, перед батьками – працювати тільки правильно, тільки добре...”.

Результат праці вчителя – особистість нового покоління, в цьому велич творчості педагога. Разом з тим помилка вчителя може стати трагедією дитини – трагедією, помноженою на роки. Так, помилка у виборі професії може коштувати дорого, бо її ціна – життя, здоров'я, щастя, самореалізація дитини, а не тільки рівень її знань.

Учитель в усі часи був шанованою людиною у суспільстві. Раніше він був чи не єдиною освіченою особистістю, особливо у селі, а його ерудиція – майже єдиним джерелом знань великого кола людей. Зараз, в інформаційну добу, ситуація суттєво змінилася – книги, журнали, медіапростір, глобальна мережа Інтернет стали важливими джерелами знань, тим самим ніби відсунула вчителя на другий план, позбавила цього пріоритету.

Водночас це не зовсім так. Учитель усе одно залишається провідником культури, загальнолюдських цінностей. Учителю потрібно постійно працювати над собою, бути відкритим до нових знань, обізнаним, ерудованим, компетентним, уміти здобувати потрібну інформацію, володіти сучасними технологіями та навчати цьому дітей.

Сьогодні педагоги всього світу усвідомлюють, що роль освіти у XXI столітті суттєво змінилася. У минулому столітті пріоритетом освіти здебільшого була навчальна підготовка до виконання певної соціальної ролі, формування гарного виконавця, об'єкта, яким легко керувати. Однак сьогодні освіта поступово переходить у людиноцентрований вимір, тобто здійснює орієнтацію на суб'єкта, який самостійно аналізує ситуацію, обирає собі цілі та самостійно їх досягає. Навчання в школі не може зводитися лише до отримання знань, адже це не соціальний тренінг, не формування, а вирощування, плекання, допомога у становленні самостійної творчої особистості. Отже, перед учителем постає спектр нових завдань: розвивати людину, здатну повноцінно жити та ефективно діяти у глобальному середовищі, здатну до успішної самореалізації у динамічному рухливому та нестабільному світі.

Водночас вчитель не повинен забувати і про власне фізичне та психічне здоров'я. Психологи останнім часом стурбовані високими показниками прояву синдрому професійного вигорання вчителя, який, прагнучи бути ідеальним, нехтує власним психічним здоров'ям, відчуває моральне та фізичне виснаження, що неминуче позначається на ефективності професійної діяльності, психологічному самопочутті, стосунках у сім'ї.

У зв'язку з цим змінюється і мета професійної підготовки педагога. Окрім професійних знань, умінь і навичок (професійна компетентність) вона охоплює і загальнокультурний розвиток педагога, формування у нього особистісної позиції, потягу до самоудосконалення, а також навчання його прийомам ефективної праці та спілкування, тайм-менеджменту, відновлення власного енергопотенціалу, профілактику професійного вигорання.

Курс “Вступ до спеціальності” – перша професійно-педагогічна дисципліна, яка допоможе оволодінню мистецтвом педагогічної діяльності.

Державне освітнє законодавство. Освіта є запорукою майбутнього країни, важливою складовою її національної безпеки. Саме тому кожна держава опікується проблемами освіти.

Державне освітнє законодавство включає такі документи:

Закон України “Про освіту” № 1060-ХІІ від 23.05.1991р. Редакція від 19.02.2016р. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. У Законі України “Про освіту” визначено мету освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими спеціалістами. Освіта в Україні повинна ґрунтуватися на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами [с. 5].

Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”).

Постанова кабінету міністрів України від 03.11.1993р., прийнята з метою забезпечення розвитку освіти як пріоритетного засобу розбудови Української держави. Вона визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Серед найважливіших завдань національної школи - відродження українських мови, традицій та обрядів, культури; формування національної самосвідомості, гуманістичної моралі на основі національної, нового типу мислення як ноосфери, нової свідомості і розуміння людиною свого місця в суспільстві та житті. Визначальною фігурою у виховному процесі школи є вчитель. Його діяльність спрямована на становлення дитини як особистості, громадянина і фахівця, на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації.

Національна доктрина розвитку освіти. затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. Згідно з цим документом пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку освіти є:

- особистісна орієнтація освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя;
- пропаганда здорового способу життя;
- розширення україномовного освітнього простору;

- забезпечення освітніх потреб національних меншин;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково- педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти у сільській місцевості та професійно-технічної освіти;
- органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів;
- створення ринку освітніх послуг та його науково- методичного забезпечення;
- інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Законодавчо-нормативні документи для кожної освітньої ланки: Закон України “Про професійно-технічну освіту” (1998), Закон України “Про загальну середню освіту” (1999), Закон України “Про позашкільну освіту” (2000), Закон України “Про дошкільну освіту” (2001), Закон України “Про вищу освіту” (2002, 2014).

Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р. № 462, впроваджений з 01.09.2012 р.

2. Сутність, види і функції педагогічної діяльності.

За всіх часів професія вчителя була дуже важливою. Завдяки педагогічній діяльності не переривається зв'язок поколінь. Без неї складно уявити розвиток суспільства чи окремої людини. У процесі взаємодії вчителя і учня народжуються нові ідеї, формуються духовні і матеріальні цінності, творчий потенціал особистості.

Педагогічна діяльність – це особливий вид соціальної діяльності, що передбачає передавання від старших поколінь до молодших накопичених людством культури і досвіду, створення умов для їх особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

*Педагогічна (грец. *paídos* – дитина і *ago* – веду) діяльність – вид діяльності, змістом якого є навчання, виховання, освіта і розвиток підрастаючого покоління.*

Педагогічна діяльність включає в себе:

- *цілеспрямовану діяльність* — навчання і виховання підрастаючого покоління;
- *предмет праці* – людська істота з неповторними індивідуальними якостями;
- *знаряддя праці* – особистість вчителя: його знання і вміння, його культура і моральне обличчя, його почуття і воля.

Такий вид діяльності може бути професійним і непрофесійним. *Непрофесійною* є педагогічна діяльність батьків із виховання дітей у сім'ї. Усе сімейне життя з його повсякденними турботами, радощами і драмами – це уроки, які дають дорослі дітям. І ці уроки, як правило, впливають на людину все життя, формуючи її педагогічні погляди на виховання наступного покоління дітей.

Професійна педагогічна діяльність передбачає спеціальну освіту, тобто оволодіння системою спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних із певною професією. Людину, яка професійно займається педагогічною діяльністю, називають вихователем, учителем, викладачем, педагогом. Часто це залежить від закладу, в якому вона працює (вихователь – у дитячому садку; учитель – у школі; викладач – у технікумі, училищі, вищому навчальному закладі). *Педагог* (родове поняття щодо професій вихователя, учителя, викладача) – фахівець, який має спеціальну підготовку і професійно здійснює навчально-виховну роботу в різних освітньо-виховних системах.

У педагогіці слід розмежовувати терміни “педагогічна професія”, “педагогічна спеціальність” і “педагогічна кваліфікація”. Професія – вид трудової діяльності, що характеризується сукупністю вимог до особистості. *Спеціальність* є видом занять у межах цієї професії. *Кваліфікація* – рівень і вид професійної підготовленості, що характеризує можливості спеціаліста у розв'язанні певного виду завдань.

Випускники педагогічних навчальних закладів здобувають різні рівні педагогічної кваліфікації:

молодші спеціалісти – випускники педучилищ та інших навчальних закладів еквівалентного рівня акредитації; це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності.

бакалаври – випускники коледжів, інститутів педагогічного профілю; це перший рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю. Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра реалізується вищими навчальними закладами II – IV рівнів акредитації.

спеціалісти – випускники інститутів, інших навчальних закладів еквівалентного рівня акредитації (останній рік);

магістри – фахівці, що закінчили інститут, університет, академію чи інший навчальний заклад, який має відповідні сертифікат і рівень акредитації; це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності ,в неї ступеня бакалавра.

Крім того, до названих ступенів вищої освіти у новому законі про вищу освіту додані:

доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді) та доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії.

Тож, педагогічна кваліфікація набувається на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий) рівень;
- науковий рівень.

Діяльність педагога є неперервним процесом розв'язання різноманітних завдань і реалізується в таких **видах**:

- а) викладання (управління переважно пізнавальною діяльністю школярів);
- б) виховна робота (організація виховного середовища та управління різноманітними видами діяльності, зокрема пізнавальною, вихованців із метою їх гармонійного розвитку);
- в) класне керівництво (організація навчання і виховання учнівського колективу в певному класі);
- г) діяльність із самоосвіти і професійного самовиховання;
- г) управлінська діяльність (діяльність керівників освітніх закладів та їх заступників);
- д) організаторська діяльність (діяльність організаторів дитячого та юнацького руху в школі і поза нею);
- е) методична діяльність (діяльність методистів із вивчення досягнень психолого-педагогічних наук і передового педагогічного досвіду);
- є) позашкільна діяльність (робота у позашкільних закладах, дитячих кімнатах міліції);
- ж) науково-дослідницька діяльність (діяльність педагогів-експериментаторів).

Завдання і зміст навчання та виховання всебічно розвиненої особистості зумовлюють такі **функції вчителя**:

- інформативну (учитель транслює певну інформацію);
- розвивальну (розвиває мислення, уяву, мову школярів);
- виховну (формує переконання, систему ставлень, готовність до налагодження стосунків з оточенням);
- орієнтувальну (орієнтує в різноманітній інформації, моральних цінностях);

- культурологічну (сприяє засвоєнню культурних надбань суспільства, загальнолюдських ідеалів, системи цінностей, формуванню базової культури особистості);
- мобілізаційну (мобілізує на виконання вправ, завдань, справ);
- стимулювальну (шукає шляхів переведення дитини на позицію суб'єкта власної життєдіяльності, щоб дитина “захотіла”) вчитися, розвиватися, виховуватися);
- конструктивну (конструює урок, позакласні заняття, різнорівневу самостійну роботу і спілкування тощо);
- комунікативну (спілкування з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі);
- організаційну (організовує учнів, інших учителів, батьків, самого себе на уроки, позакласні заходи тощо);
- соціалізуючу (готує дитину до встановлення взаємних стосунків з реальним соціальним середовищем, яке не завжди ідеально організоване);
- управлінську (керує діяльністю учнів, спрямовує в необхідному напрямі, привчає дітей до самоврядування);
- діагностичну (володіє інформацією про стан дитини, визначає рівень, недоліки та прогалини в знаннях, вихованості, готовності до взаємодії із соціальним оточенням);
- дослідницьку (досліджує особистість учня, дитячий колектив, навченість і вихованість школярів);
- прогностичну (передбачає зміни, що відбуваються з учнями, дитячим колективом, прогнозує їх динаміку на основі виявлення і аналізу певних тенденцій);
- психотерапевтичну (надає дитині вчасну психологічну допомогу, спрощує, а не ускладнює життя учня, запобігає виникненню в його житті конфліктів, пом'якшує або компенсує негативні впливи, допомагає жити у злагоді з оточенням та у згоді із самим собою);
- рекреаційну (створює умови для ефективного навчання, вчасного відновлення фізичних та психічних сил учня);
- здоров'язберігальну (сприяє збереженню і зміцненню фізичного, психічного, духовного здоров'я учнів);
- коригувальну (вносить зміни в діяльність учнів, загалом у педагогічний процес та його результати, виправляє недоліки);
- методичну (аналізує рівень власної роботи, використаних методик, визначає їх ефективність, виявляє та усуває недоліки, накреслює перспективні зміни, розробляє нові методичні підходи та прийоми власної діяльності і діяльності учнів).

Усі функції, які виконує вчитель у процесі професійної діяльності, можна розглядати у кількох проекціях і на різних рівнях: термінальні, або *функцій-цілі* (навчальна, виховна, розвивальна, соціалізуюча та ін.); інструментальні,

або *функції-засоби* (інформативна, діагностична, стимулювальна, прогностична, психотерапевтична, рекреаційна та ін.), *операційні*, або *функції-прийоми* (управлінська, коригувальна, методична та ін.) (В. Семиченко).

Учитель реалізує означені функції у різноманітних видах викладацької і виховної діяльності.

3. Особливості педагогічної професії

Становлення і розвиток педагогічної професії

Професія вчителя є однією з найдавніших. Саме завдяки спеціально організованій педагогічній діяльності оволодівають усіма іншими професіями. Необхідність передавання нагромадженого суспільного досвіду новим поколінням, підготовка їх до життя і праці зумовила виокремлення навчання і виховання в самостійну суспільну функцію. Перші школи виникли в країнах

Давнього Сходу у період формування рабовласницького суспільства. У Давньому Шумері, Вавилоні, Єгипті, Ассирії, Фінікії вчителями були переважно жерці, які становили привілейовану касту. Знання вони передавали від батьків до дітей, але існували й школи для жерців при храмах і у великих містах. Соціальний статус учителя був надзвичайно високим.

У шумерських джерелах, датованих 3500 р. до н. е., було зафіксовано першу згадку про школу. У Давньому Шумері навчальний заклад називали “будинок табличок”, а вчителя – “батько будинку табличок” (давні шумери писали по мокрій глині на глиняних табличках, звідси й назва закладів для навчання). У давніх китайських хроніках, які дійшли до сьогодні, згадується, що ще в ХХ ст. до н. е. в країні існувало відомство, яке керувало справами освіти народу, призначало на посади вчителів із наймудріших представників суспільства.

Уперше слово “школа” застосували в середині I тис. до н. е. у Давній Греції, де вчителями були вільні громадяни, їх називали граматистами, педономами, дидасками чи педотрибами. Тоді виник і термін “педагог”, але з іншим значенням, ніж тепер: педагогами називали рабів, які водили дітей рабовласників до школи (буквальний переклад цього слова з грецької – “дітоводій”).

Державним службовцем учитель став у Давньому Римі. Призначав його сам імператор, який затверджував також особливий склад учителів для кожного типу шкіл, коло їх обов'язків і суми гонорару. Учителями ставали державні чиновники, які добре знали науки, багато подорожували, володіли кількома мовами, знали культуру, звичаї інших народів.

У середні віки вчителями були, як правило, духовні особи (священники, монахи). Поведінка, статус, методи роботи, обов'язки вчителя диктувалися релігійними канонами. Особливі вимоги ставили до особи вчителя у системі єзуїтського виховання (абсолютна субординація вчителів за церковними званнями, чернечий спосіб життя, сувора дисципліна і висока вимогливість до себе та учнів). Деяко пізніше в містах обов'язки вчителя могли виконувати

і наймані особи. У середньовічних міських школах, університетах педагогами дедалі частіше ставали люди, які здобували спеціальну освіту. Обов'язки вчителів у Київській Русі збігалися з обов'язками батьків. Тут їх називали майстрами, виявляючи повагу до особистості наставника, а майстрів-ремісників, що передавали свій досвід, – учителями. У період капіталізму професія вчителя набувала масовості, збільшувалася кількість приватних учителів. У процесі формування перших буржуазних держав з'явився досвід спеціальної педагогічної освіти. У законодавчих актах держава вже чітко формулювала свої вимоги до вчителів. Вони ставали штатними працівниками у численних школах і училищах різних типів. У XVII – XIX ст. у дворянських і буржуазних сім'ях навчали і виховували дітей домашні наставники і вчителі (гувернери).

Діяльність сучасного вчителя охоплює навчання і виховання учнів у школі та інших типах навчально-виховних закладів, класне керівництво, проведення позакласної роботи, зв'язок з батьками, пропаганду педагогічних знань серед населення тощо.

Підготовка вчителів в Україні здійснюється у педагогічних університетах, інститутах, коледжах, училищах. З'явилися нові типи педагогічних навчальних закладів, розширюється діапазон спеціальностей підготовки майбутніх фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах, що супроводжується якісними змінами у підготовці педагогічних кадрів.

Педагогічна професія належить до професій типу “людина – людина”. Діяльність педагога за суспільними функціями, вимогами до професійно значущих особистісних якостей, складністю психологічної напруженості та емоційного навантаження наближена до діяльності артиста, вченого, письменника. За твердженням психологів, вона містить у своїй структурі до 250 компонентів. Урок інколи називають “театром одного актора”. Однак для актора сценарист пише сценарій, режисер допомагає під час репетицій, інші працівники – в оформленні сцени, освітленні, музичному супроводі. А вчитель одночасно і сценарист, і режисер, і постановник, і актор, який щодня ставить не один, а декілька спектаклів.

Професія педагога належить до стресогенних, найнапруженіших у психологічному плані. Вона вимагає від людини постійних резервів самовладання і саморегуляції. Емоційне навантаження педагога значно вище, ніж у менеджерів вищої ланки та банкірів, тобто тих, хто безпосередньо працює з людьми.

Висока емоційна напруженість зумовлена постійною наявністю великої кількості факторів ризику, стрес-факторів, які впливають на самопочуття вчителя, працездатність, професійне здоров'я і якість роботи. У педагогічній діяльності поряд із загальними факторами ризику для здоров'я працівників розумової сфери (наприклад, нервово-емоційне напруження, інформаційні перевантаження, гіпокінезія) є і специфічні: значне голосове навантаження, переважання в процесі трудової діяльності статичного навантаження, великий обсяг зорової роботи, порушення режиму праці і відпочинку тощо.

Професія вчителя нині фемінізована, тому фактором ризику є ще й завантаженість роботою вдома, дефіцит часу для сім'ї та дітей.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, коефіцієнт стресогенності педагогічної діяльності становить 6,2 бала (за максимального коефіцієнта 10 балів). У рейтингу професій Американського інституту дослідження стресу перші місця посідають учителі старших класів, поліцейські і шахтарі.

Прояви стресу в роботі вчителя різноманітні. Спеціалісти виокремлюють насамперед тривожність, депресію, фрустрованість (стрес “втраченої надії”), емоційне спустошення, виснаження, професійні хвороби. Один із наслідків тривалого професійного стресу – синдром емоційного “вигорання” як стан фізичного, емоційного і розумового виснаження педагога, у т. ч. розвиток негативної самооцінки, негативного ставлення до роботи і втрата розуміння і співчуття стосовно іншої людини. Високий рівень “вигорання” вчителів із великим стажем зумовлений тривалою дією професійних стресів, молодих – входженням у фахову сферу, першими кроками у педагогічній діяльності.

Професія педагога вирізняється серед інших насамперед способом мислення її представників, почуттям обов'язку і рівнем відповідальності. Основна її відмінність від інших професій типу “людина – людина” полягає в тому, що вчитель належить і до тих, хто перетворює, і до тих, хто керує. Маючи за мету своєї професійної діяльності становлення і перетворення дитини, педагог покликаний управляти процесом її інтелектуального, емоційного, фізичного розвитку, формуванням її внутрішнього світу.

Завдання вчителя – керувати учінням, а не вчити, керувати процесом виховання, а не виховувати. Чим глибше він усвідомлює свою основну функцію, тим більше самостійності, ініціативи, свободи надає учням. Хороший педагог завжди перебуває у навчально-виховному процесі ніби “за кадром”, за межами вільного вибору учнів, а насправді – вибору, керованого ним. Учитель має допомогти народитися думці в голові учня, а не повідомляти готові істини. Отже, стрижень педагогічної праці – в управлінні всіма процесами, які супроводжують становлення людини. Нині працю вчителя все частіше називають “педагогічним менеджментом”, а самого педагога – “менеджером виховання, навчання, розвитку”.

Педагогічна діяльність не може бути діяльністю тільки “для себе”. Її сутність – у переході діяльності “для себе” в діяльність “для інших”. У ній поєднано самореалізацію педагога і його цілеспрямовану участь у зміні рівня навченості, вихованості, розвитку, освіченості учня, його зростанні. Тому професію вчителя зараховують до хелперських (англ. help – допомагати), оскільки вона пов'язана з наданням підтримки і допомоги іншим.

Своєрідність педагогічної професії полягає і в тому, що вона за своєю природою має гуманістичний, колективний і творчий характер.

1. Гуманістичний характер педагогічної професії. У цілісному педагогічному процесі вчитель виконує дві функції - адаптивну і гуманістичну. *Адаптивна функція* пов'язана з підготовкою учня до певної соціальної ситуації,

конкретних запитів суспільства, а гуманістична – з розвитком особистості вихованця, його творчої індивідуальності.

У праці педагога завжди є гуманістичне, загальнолюдське начало, яке скеровує її не лише на знання, а й на особистість вихованця. “Знання можуть бути купою каміння, під якою похована особистість. Але можуть бути і пірамідою, на вершині якої стоїть особистість”, – зазначає російський драматург В. Розов.

2. Творчий характер педагогічної професії. Це найважливіша її особливість. Рівень творчості педагога відображає ступінь використання ним своїх можливостей для досягнення поставлених цілей. Творчий учитель уміє приймати оригінальні рішення, використовує новаторські форми і методи роботи, ефективно виконуючи свої професійні функції. Педагогічна творчість виявляється не лише у нестандартному розв'язанні педагогічного завдання, а й у спілкуванні з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі. Творчим педагог стає тільки тоді, коли добросовісно ставиться до праці, прагне підвищувати професійну кваліфікацію, вивчати досвід кращих шкіл та вчителів тощо.

3. Колективний характер педагогічної професії. Якщо в інших професіях типу “людина – людина” результат, як правило, є продуктом діяльності однієї людини – представника професії (наприклад, продавця, бібліотекаря, лікаря), то у педагогічній професії дуже важко вичленити внесок кожного педагога, сім'ї та інших джерел впливу в якісне перетворення суб'єкта діяльності, тобто вихованця.

Результат виховання залежить від єдності зусиль педагогічного колективу, психологічного клімату в ньому, тобто настрою його членів, їх працездатності, психічного і фізичного самопочуття. Вітчизняний педагог А. Макаренко вказав на закономірність, згідно з якою педагогічна майстерність учителя зумовлена рівнем сформованості педагогічного колективу: “Єдність педагогічного колективу цілком визначальна річ, і наймолодший, найнедосвідченіший педагог в єдиному, згуртованому колективі, очолюваному хорошим майстром-керівником, більше зробить, ніж який завгодно досвідчений і талановитий педагог, який іде врозріз з педагогічним колективом”. Він стверджував, що неможливо ставити питання про залежність виховання від таланту окремо взятого вчителя, хорошим майстром можна стати тільки в педагогічному колективі.

Вітчизняний педагог В. Сухомлинський акцентував на іншій закономірності: чим багатші духовні цінності, які накопичує і турботливо зберігає педагогічний колектив, тим чіткіше колектив вихованців виконує роль активної, дієвої сили, учасника виховного процесу, вихователя. Він стверджував, що якщо немає педагогічного колективу, то немає і колективу учнів. А творять його, на думку В. Сухомлинського, колективні думка, ідея, творчість.

Професія педагога за сучасних соціальних умов має позитивні і негативні сторони. До *позитивних* належать: можливість професійного зростання; різноманіття соціальних зв'язків із колегами, учнями, їхніми батьками;

можливість задовольнити вищі людські потреби – творчі; гуманістичний характер; творча самостійність; літні терміни відпустки і її тривалість (48 робочих днів). Серед *негативних* – низька заробітна плата (оплата вчительської праці неадекватна її суспільній значущості і професійній складності, помітно відстає від заробітку інших фахівців із вищою освітою, що призводить до зниження рівня її престижності); суворе регламентація поведінки і діяльності вчителя, високі вимоги до його моральності; значні нервові затрати, висока стресогенність педагогічної діяльності.

Отже, праця педагога – одна з найважливіших, але водночас найскладніших. Тому людина, що прагне стати вчителем, повинна чітко усвідомити, які вимоги перед нею постануть, і не лише набувати професійних знань, а й виховувати власний характер, інтелектуально й емоційно розвиватися.

4. Структура педагогічної діяльності

Психологічна наука розглядає педагогічну діяльність як складну багаторівневу динамічну систему, яка містить такі структурні елементи:

1. Мета професійної педагогічної діяльності. Вона полягає у вихованні особистості в гармонії із собою, соціумом і природою, залученні людини до цінностей культури. Тобто мета постає як особлива місія, призначення якої – творення і самовизначення особистості в культурі, утвердження людини в людині.

2. Зміст викладацької діяльності. Він охоплює процес організації навчальної діяльності учнів, спрямованої на засвоєння ними предметного соціокультурного досвіду як основи і умови розвитку; процес організації власної діяльності.

3. Засоби діяльності вчителя. До них належать наукові (теоретичні та емпіричні) знання; тексти підручників і результати самостійних спостережень учнів як носії знань; допоміжні засоби (технічні, графічні, комп'ютерні тощо).

4. Результат викладацької діяльності. Ним є розвиток учня, його особистісне, інтелектуальне удосконалення, становлення його як особистості, суб'єкта навчальної діяльності.

5. Суб'єкт педагогічної діяльності. Це учитель, інструменти впливу якого – його особистість, знання, уміння, почуття, воля.

6. Об'єкт педагогічної діяльності. Він специфічний, оскільки учень є одночасно об'єктом і суб'єктом, адже навчально-виховний процес продуктивний лише за умови поєднання елементів самовиховання і самонавчання учня. Більше того, педагогічний процес змінює не лише учня, а й педагога, розвиваючи в ньому одні якості, використовуючи інші.

У педагогічній науці стосовно педагогічної діяльності переважає підхід, який полягає у виокремленні її компонентів як відносно самостійних видів діяльності.

*Компоненти (лат. *сотропо* – складаю) педагогічної діяльності – відносно самостійні функціональні види діяльності, кожен з яких охоплює сукупність умінь, необхідних для його реалізації.*

Російський психолог Н. Кузьміна у структурі педагогічної діяльності виокремлює такі взаємопов'язані компоненти:

1. Конструктивний компонент. Він пов'язаний із добором та композицією навчально-виховного матеріалу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів; плануванням і побудовою педагогічного процесу; визначенням структури своїх дій та вчинків; проектуванням навчально-матеріальної бази для здійснення навчально-виховної роботи.

2. Організаційний компонент. Передбачає залучення учнів до різноманітних видів діяльності, організацію учнівського колективу та перетворення його на інструмент педагогічного впливу на особистість.

3. Комунікативний компонент. Сутність його полягає у встановленні педагогічно доцільних взаємин з учнями, колегами, батьками, представниками громадськості.

Усі компоненти проявляються у роботі педагога будь-якої спеціальності.

Для успішного їх здійснення необхідні відповідні здібності та уміння.

Педагогічні здібності – це сукупність психічних особливостей вчителя, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю та її ефективного здійснення.

Рис. Основні педагогічні здібності

5. Стили педагогічної діяльності

Педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, характеризується певним стилем. Стель діяльності зумовлюється специфікою самої діяльності й індивідуально-психологічними особливостями її суб'єкта.

Стель педагогічної діяльності – стійка індивідуально специфічна система психологічних засобів, прийомів, навичок, методів і способів здійснення педагогічної діяльності.

Відображаючи специфіку педагогічної діяльності, педагогічний стиль охоплює стиль управління, стиль саморегулювання, стиль спілкування і когнітивний стиль її суб'єкта – учителя.

Формування стилю педагогічної діяльності залежить від багатьох чинників, найважливішими серед яких є:

- а) індивідуально-психологічні особливості вчителя (індивідуально-типологічні, особистісні й поведінкові);
- б) особливості діяльності;
- в) особливості учнів (вік, стать, статус, рівень знань тощо).

Залежно від індивідуально-психологічних якостей педагога виокремлюють такі стилі діяльності:

1. Демократичний стиль. За такого стилю педагогічної діяльності вчитель розглядає учня як рівноправного партнера у спілкуванні, колегу у спільному пошуку знань. Педагог залучає учнів до прийняття рішень, бере до уваги їхні думки, заохочує самостійність суджень, зважає не лише на успішність, а й на особистісні якості вихованців. Методами впливу є спонукання до дії, порада, прохання. Школярі при цьому завжди спокійні, задоволені своєю роботою, впевнені в собі. Учителі-демократи багато працюють над собою, своїми психологічними вміннями. їх характеризує висока професійна стійкість, задоволеність своєю професією.

2. Авторитарний стиль. Вчитель, який є носієм цього стилю, вбачає в учневі об'єкт педагогічного впливу, а не рівноправного партнера. Він одноосібно приймає рішення, встановлює жорсткий контроль за виконанням завдань, не обґрунтовує своїх дій перед вихованцями. Унаслідок цього учні стають пасивними, знижується їх самооцінка, що спричинює агресивність; їхні сили спрямовані на психологічний захист, а не на засвоєння знань і власний розвиток. Основними методами впливу авторитарних учителів є наказ, повчання. Вони не задоволені професією, їм властива професійна нестійкість. Учителі із цим стилем діяльності дбають насамперед про методичну культуру, у педагогічному колективі часто лідирують.

3. Ліберальний стиль. Вчитель із таким стилем роботи уникає ситуацій прийняття рішень, передає ініціативу учням і колегам. Організацію і контроль діяльності учнів здійснює безсистемно, йому властиві нерішучість, вагання. У класі це зумовлює нестійкий мікроклімат, приховані конфлікти.

У сучасній психолого-педагогічній науці простежується тенденція до визначення типів особистості фахівця.

Тип особистості вчителя – сукупність свідомо обраних або інтуїтивно засвоєних якостей, які співвідносяться із найяскравішими рисами та якостями особистості вчителя.

Він визначається установками вчителя і ставленням до дітей, професії.

З огляду на пріоритет діяльності вітчизняний педагог В. Сорока-Росинський виокремив “логотропів” (зорієнтованих на викладання свого предмета) і “педотропів” (спрямованих на дітей). Серед хороших учителів він розрізняв *теоретистів* (у них теорія переважає над реальністю), *реалістів* (добре розуміються на реальному світі, але не здатні до узагальнень), *утилітаристів* (прагматики, схильні до багаторазових повторень, тренувань, відточення всіх деталей), *артистів* (володіють тонким сприйманням, емоційні).

Польський письменник і педагог Януш Корчак (1878-1942) класифікував вихователів залежно від особистісних якостей: *вихователь-тиран* (створює

безліч заборон та вимагає їх дотримання, прагне бути дуже пильним); *честолюбний вихователь* (орієнтований на досягнення результатів за своїм чітким планом, не враховує інтересів дитини); *розумний вихователь* (діє тільки заради добра дітям, розуміє їх).

За основу класифікації професійних типів вітчизняний педагог Б. Костяшкін взяв організаційний склад особистості вчителя, характер його внутрішнього світу, виокремивши емоційний, інтелектуальний, вольовий і організаторський типи.

Емоційний тип характеризується підвищеною здатністю до відчуття внутрішнього стану дитини, її емоційного світу, співпереживання. Такий педагог успішно працює з “важкими” учнями, до нього звертаються учні зі своїми проблемами. Зовні він артистичний, натхненний, емоційно і яскраво передає будь-яку інформацію. Інтелектуальний тип вирізняється схильністю до наукової діяльності, ерудованістю, теоретичним складом мислення, самостійністю суджень та оцінок, вимогливістю до себе та інших. Діти поважають таких учителів. *Вольовий тип* виявляє організованість і чіткість у роботі, високу вимогливість, впевненість, наполегливість. Організаторський тип є універсальним. Такі педагоги найкраще керують різними видами діяльності учнів, розвивають їх здібності і допомагають у справах. За даними досліджень Е. Костяшкіна, у початковій школі переважають вчителі емоційного й організаторського типів, в середніх класах – вольового, а в старших – інтелектуального.

За рольовим репертуаром учителя здійснив класифікацію російський психолог В. Леві. Він називає такі типи: оратор, артист, контролер, критик, інформатор, консультант, опікун, нянька. На вищих щаблях - кумир, проповідник, друг, а на нижчих - блазень, дресирувальник, наглядач.

Класифікації типів особистості вчителя засвідчують їх неоднозначність, різноманітність критеріїв виокремлення, але переконують у необхідності враховувати типологічні характеристики вчителя як ознаку його індивідуальності та особливого стилю професійної діяльності.

Набуття вчителем індивідуального стилю професійної діяльності дає змогу усвідомлено формувати образ педагога, який відображає його внутрішній світ, розкриває найяскравіші якості особистості. Йдеться про педагогічний імідж.

Педагогічний імідж (англ. image – образ) – емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, колег, а також у масовій свідомості.

Формування іміджу педагога – вимога сучасності

У суспільстві часто розмовляють про імідж політиків, імідж артистів, імідж бізнесменів. Кожна професія має свою специфіку, але створення іміджу необхідно працівникам усіх галузей, які у своїй професійній діяльності зв'язані з людьми. Про імідж вчителя як у нашому суспільстві, так і в освітньому середовищі, раніше не прийнято було говорити. "А педагогам, им вроде не пристало о нем думать, им следовало лишь волноваться по поводу успеваемости и воспитанности, а вовсе не по поводу собственного образа в

глазах ребенка. Достаточно было выглядеть скромно, аккуратно, в общем – прилично" (Булатова О.О.). Демократизация общества та динамізм розвитку системи освіти вимагають формування іміджу педагога в освітньому середовищі, що є сьогодні нововведенням.

Поняття "імідж" почали використовувати ще у часи Аристотеля. Аналіз першоджерел свідчить, що в Україні термін "імідж" з'явився наприкінці ХХ сторіччя. Воно походить від латинського "imago", тобто "імітувати", у перекладі з англійської мови означає "образ". "Имидж – образ, слепок, умственное представление конкретного лица, содержательная сторона его характера. В практическом употреблении это слово близко к известному греческому слову "харизма", в которое древние греки вкладывали значение одаренности, авторитетности, мудрости и святости. Люди, обладающие совокупностью таких качеств, всегда обладали силой влияния на окружающих" (Нуреева О.С.). Це слово не використовувалося раніше, але імідж особистості формувалася ще в далекому минулому, утворюючи різні прізвиська, які формували уяву про особистість. Наприклад: Іван Грозний мав імідж власного та суворого царю, Ярослав Мудрий мав імідж прозорого та мудрішого правителя. Часто імідж асоціюється тільки з зовнішнім виглядом, але це не правильний підхід. Ще російський письменник А.П. Чехов висловив думку: "У человека должно быть прекрасно: и лицо, и одежда, и душа, и мысли", Дейл Карнегі писав: "Люди судят о нас на основании того, как мы выглядим, что мы делаем, что и как мы говорим", А.С. Пушкін стверджував: "Быть можно умным человеком и думать о красе ногтей". Таким чином, імідж людини складається на підставі сукупності іміджоутворюючих факторів.

"Можна зробити припущення, що поняття "імідж" в системі освіти набуло актуальності в період становлення незалежності України та переосмислення підходів до навчально-виховного процесу". Свідчень цьому факту багато. В першу чергу це вплив іміджу вчителя на вибір навчального закладу для навчання. Батьки дітей, яких відправляють у школу до першого класу, обов'язково цікавляться: "Хто буде першою вчителькою у їх дитини?", "Чи можна віддати на навчання дитину саме цієї вчительці?", "Чи треба шукати школу, де працюють більш досвідчені вчителі?". Така ж проблема у батьків виникає і при переході до середньої та старшої ланки, а саме: "Хто буде класним керівником їх дитини?", "Чи зможе вчитель знайти підхід до їх дитини, правильно навчити та виховати?" Тому на сучасному етапі розвитку освіти позитивний імідж у освітньому середовищі вчителю просто необхідний.

Д. Журавльов вважає, що "большая часть педагогической общественности еще очень далека от того, что собственный имидж необходимо формировать. Отношение у педагогов к имиджу самое разное. Отрицательно относится к нему старшее поколение учителей: его понимают как "маску", убеждены в приоритете внутреннего содержания над внешним и считают, что главное быть, а не казаться". Всякие разговоры про имидж учителя воспринимаются насторожено, как призыв быть неискренним". Сучасні вчителі підтримують

ідею формування іміджу учителя, але більшість з них не розуміє його складових компонентів.

Знання про формування іміджу вчителю необхідно значно більше, ніж спеціалістам інших професій, тому що саме вчителі впливають на формування іміджу своїх учнів. Вчитель для них – еталонна модель. Н.А. Добролюбов писав: "Учителями должны быть лучшие люди общества". Кожен вчитель має бути яскравою особистістю, тому що завдяки своїй особистості він зацікавлює учнів, розвиває інтерес до свого предмету. Прикладом є учитель географії у творі письменника А. Маркуші "Если ты учитель". Л.А. Фридман: "Как он учил, теперь, спустя полвека, судить не берусь, а вот его появление в классе – самое первое – помню отлично: распахиваются двери и к нам вступает моряк – китель, украшенный сверкающими, якорными пуговицами, расклешенные брюки, выправка... Отчетливо сохранилось ощущение – моряк одним только видом своим призывает нас ринуться в мир штормов, бурь, в настоящую жизнь. Привлекательная внешность плюс легкий налет таинственности, понятно, вдобавок к умению учить, как я убедился на школьном опыте, очень повышают шансы всякого учителя на успех".

Педагог навчає учнів і тоді, коли мовчить, навчає своїм образом, своєю поведінкою, своїм ставленням до учнів. О. Булатова пише: "Если образ учителя приятен, воспринимается как "манок", то в нем заключена первоначальная сила духовного воздействия, такого учителя хочется слушать и следовать за ним". Образ учителя – це не тільки візуальний образ, але і жести, і манери, і комунікабельність, і педагогічний такт, і мовна культура, і любов до дітей, і педагогічна прозорливість, і багато інших якостей, які є складовими професійного педагогічного іміджу. М. Рудакевич влучно говорить про імідж, що "це не просто зовнішня оболонка людини, хоча остання, безумовно, теж багато важить. Достатньо згадати стару казку про kota в чоботях, який біг попереду господаря і розповідав усім, який той багатий і могутній. Відомий бізнесмен і політик наголошує, що без реального наповнення, яке стоїть за зовнішньою оболонкою, вплив такого "іміджу" на оточуюче середовище рано чи пізно буде зведений нанівець".

Поняття "імідж" інтерпретується по різному. На наш погляд, "професійний педагогічний імідж вчителя" – це форма самовиявлення індивідуального цілісного образу особистості учителя як реалізатора потреб мікро- і макросоціуму в освітніх послугах, при якій виявляються найбільш виразні ділові та особистісні якості відповідно до статусу учителя та соціальної ролі у освітньому оточенні.

Психологічні механізми формування іміджу – це, по суті, механізми сприймання людини людиною... Механізмами сприймання людей, з якими ми вже знайомі, є ідентифікація, рефлексія й емпатія. Якщо ми помітили в людині хоча б одну негативну рисочку, то наше ставлення до неї може швидко змінитися. Тривожні "червоні лампочки" на внутрішньому пульсі сигналізації примушують нас змінити своє ставлення, очікуючи на небезпеку. Ми відчуваємо смутну тривогу або роздратування і кажемо собі: "Я знаю

таких людей, їм не варто довіряти". Тобто в першу чергу важливо знати, якою є для нас та чи інша людина – "своєю" або "чужою", і тільки після цього ми звертаємо увагу на її дії та оцінюємо їх" (Радченко А.Є.).

Педагогічний імідж починає формуватися при навчанні студентів у педагогічних ВНЗ, де закладаються перші паростки майбутнього вчителя, але формування вчителя-майстра та його іміджу в більшій мірі відбувається у системі післядипломної педагогічної освіти, де вчитель розкриває усі свої здібності шляхом постійного удосконалення власного педагогічного досвіду. Таким чином, актуальним та доцільним є необхідність перетворення існуючої системи розвитку педагогічної майстерності на більш високий рівень створення механізму формування стійкого цілісного образу педагога (педагогічного іміджу), який забезпечить оптимальні умови для навчання та виховання учнів.

При формуванні іміджу педагога реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписує йому оточення. Імідж охоплює зовнішність, манеру одягатися, стиль спілкування, поведінки, мислення. Інакше кажучи, це мистецтво "керувати враженнями" (Е. Гоффман).

Імідж учителя повинен відображати його харизматичні риси – найпривабливіші якості, які асоціюються з індивідуальністю людини і охоплюють соціально-персональні характеристики, а також символи. Завдяки харизматичним якостям учитель здобуває визнання, успіх, авторитет.

Практика свідчить, що нерідко інтерес аудиторії до своєї особистості педагоги-початківці підтримують або *екстравагантністю* - незвичністю вигляду, манер, або *епатажем* - вульгаризованою формою іміджу. Для досягнення відповідного іміджу потрібно насамперед об'єктивно оцінити те, що дано природою, визначити свої переваги і вдало використовувати їх. Не менш важливо навчитися дивитися на себе очима інших людей, оцінювати свою харизматичність, уміти себе "подати" – самопрезентуватися.

Самопрезентація (лат. р, від *praesentatio*- передаю, вручаю) – вміння людини подати себе з найкращого боку, викликати почуття довіри до себе і зберегти його.

Імідж педагога впливає на успішність його самопрезентації. Зокрема, перше враження про людину складається саме під впливом її зовнішнього вигляду. Одяг, взуття, макіяж, аксесуари – все це створює її образ. Однак слід пам'ятати, що і зачіска, і костюм, і прикраси до одягу вчителя мають підпорядковуватись розв'язанню педагогічних завдань і ефективному впливу на формування особистості учня. Зовнішній вигляд педагога має бути естетично виразним: привітна усмішка, стримані рухи, плавна хода, правильна постава тощо.

Отже, справжні педагоги повинні мати власний "почерк", володіти персональними манерами і особливим ставленням до навчання і виховання. Якщо педагог не зміг виробити індивідуального стилю у своїй професійній діяльності, то він не зможе зайняти чітку авторську позицію в освітньому просторі.

Рекомендована література

1. Винник В. 100 порад: як отримати задоволення від роботи і уникнути емоційного вигорання / В. Винник. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 174 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с. (Альма-матер).
3. Зязюн І.А., Сагач Г.Н. Краса педагогічної дії : Навч. посібник для вчит., аспір., студ. середніх і вищих навч. закладів. – К.: АПН України, 1997. – 302с.
4. Мазоха Д.С. На шляху до педагогічної професії. Вступ до спеціальності : Навч. посібник для студ. вузів / Д.С. Мазоха. – К.: Центр. навч. л-ри., 2005. – 168 с.
5. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навчальний посібник / Г.М.Мешко. – К. : Академвидав, 2010. – 200с.
6. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії : Навч. посібник для студ. вищ. пед. закладів освіти. / М.М. Фіцула. – 2-е вид. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 2003. – 136 с.

Конспект лекції №2

ТЕМА 2. ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ В СТРУКТУРІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Мета вивчення:

ознайомити студентів із сутністю педагогічного спілкування як основою педагогічної діяльності, розкрити його структуру та стилі; довести відмінність понять «комунікативні вміння педагога» та «комунікабельність педагога»; сприяти формуванню індивідуального стилю педагогічного спілкування, становленню особистісних рис майбутніх учителів, що забезпечить у майбутньому безконфліктне спілкування.

Навчальний час: 4 год.

Обладнання: опорні схеми

План лекції (навчальні питання):

1. Спілкування як основа педагогічної діяльності.
2. Сутність педагогічного спілкування.
3. Структура педагогічного спілкування.
4. Стилі педагогічного спілкування.
5. Мистецтво педагогічного спілкування.
6. Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації

Ключові поняття: спілкування, комунікація, педагогічне спілкування, культура педагогічного спілкування, комунікабельність, особистісно орієнтоване спілкування, функції педагогічного спілкування, структура педагогічного спілкування, моделювання спілкування, стилі педагогічного спілкування, моделі педагогічного спілкування, індивідуальний стиль спілкування, типи індивідуальних стилів спілкування, псевдостиль,

мистецтво педагогічного спілкування, педагогічний такт, конфлікт у педагогічній взаємодії.

1. Спілкування як основа педагогічної діяльності

Спілкування — багатоплановий процес налагодження і розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією (комунікація), певну стратегію і тактику взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами спілкування один одного. Це різноманітні контакти між людьми, зумовлені потребами спільної діяльності.

Види комунікації:

- ❖ вербальна;
- ❖ невербальна.

У структурі спілкування виокремлюють такі аспекти:

- 1) комунікативний;
- 2) інтерактивний;
- 3) перцептивний.

Види спілкування з огляду на форми взаємодії людей у процесі їхньої діяльності:

- *соціально орієнтоване* (лекція, розповідь, виступ);
- *групове предметно орієнтоване*, яке безпосередньо обслуговує колективну працю;
- *особистісне орієнтоване спілкування* як спілкування однієї особистості з іншою.

У взаєминах надзвичайно важливим є вміння спілкуватися. Це явище багатопланове і охоплює кілька компонентів:

- а) *комунікабельність* — здатність відчувати задоволення від процесу комунікації, володіння комунікативними вміннями й навичками;
- б) *соціальну спорідненість* — бажання перебувати серед інших людей;
- в) *альтруїстичні тенденції* — бажання приносити радість людям, з якими доводиться спілкуватися.

2. Сутність педагогічного спілкування

Педагогічне спілкування — система способів і прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу та налагодження взаємин.

Функції педагогічного спілкування:

- обмін інформацією між педагогом та учнями;
- міжособистісне пізнання;
- організація та регулювання взаємин і спільної діяльності;
- здійснення виховного впливу;
- педагогічно доцільна само презентація педагога.

Основні ознаки педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні:

- особистісна орієнтація співрозмовників;
- рівність психологічних позицій співрозмовників;
- проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти точку зору співрозмовника;

— нестандартні прийоми спілкування.

Залежно від типу взаємодії (суб'єкт-суб'єктна, суб'єкт-об'єктна) спілкування вчителя може бути:

- функціонально-рольовим;
- особистісно орієнтованим.

3. Структура педагогічного спілкування

У структурі процесу професійно-педагогічного спілкування виокремлюють такі етапи:

1. Моделювання педагогом майбутнього спілкування (прогностичний етап).
2. «Комунікативна атака».

Механізми впливу:

- *зараження*;
- *навіювання*;
- *переконання*;
- *наслідування*.

3. Керування спілкуванням.

4. Аналіз спілкування (етап самокоригування).

4. Стилi педагогічного спілкування

Стиль педагогічного спілкування — усталена система способів і прийомів, які використовує вчитель під час взаємодії з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі.

Стиль педагогічного спілкування залежить від особистісних якостей педагога і комунікативної ситуації. До особистісних якостей, які визначають стиль спілкування, належать ставлення вчителя до дітей:

- ❖ *активно-позитивне*;
- ❖ *пасивно-позитивне*;
- ❖ *ситуативно-негативне*;
- ❖ *стійке негативне*.

Ставлення учителя до дитини детермінує його організаторську діяльність учителя і визначає загальний стиль його спілкування:

- ❖ *авторитарний*;
- ❖ *ліберальний*;
- ❖ *демократичний*.

Типи вчителів залежно від стилю спілкування:

- ❖ *проективний; реактивний*;
- ❖ *надактивний*.

Стилi педагогічного спілкування залежно від продуктивності виховного впливу (В. Кан-Калик):

1. Спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю.
2. Спілкування на основі товариської прихильності.
3. Спілкування-дистанція.
4. Спілкування-залякування.
5. Спілкування-загравання.

Типові моделі спілкування, які містять певні недоліки і помилки (В. Кан-Калик):

- а) «Монблан»;
- б) «Китайська стіна»;
- в) «локатор»;
- г) «тетеря»;
- г) «робот»;
- д) «я сам»;
- е) «Гамлет»;
- є) «друг».

Індивідуальний стиль педагогічного спілкування — обумовлена цілями педагогічної діяльності та особливостями індивідуальності педагога своєрідність притаманної йому стійкої системи засобів і способів комунікативної взаємодії з учнями.

Типи індивідуальних стилів педагогічного спілкування:

- особистісно-м'який тип;
- формально-жорсткий тип;
- системно-цілісний тип.

Правильно віднайдений індивідуальний стиль педагогічного спілкування сприяє розв'язанню комплексу завдань:

- педагогічний вплив стає адекватним особистості педагога, а процес спілкування з аудиторією — приємним;
- суттєво полегшується процедура налагодження взаємин із учнями;
- зростає ефективність передавання інформації.

Псевдостиль — системи прийомів, які забезпечують ситуаційний пристосувальний ефект і (з принципового погляду) не можуть бути прийнятими. Він виявляється у виробленні помилкових, хибних індивідуальних прийомів і способів роботи, що не гарантують високих результатів діяльності і затримують розвиток здібностей.

5. Мистецтво педагогічного спілкування

Конфлікт (лат. conflictus — зіткнення) — зіткнення протилежних поглядів, інтересів і дій.

До найпоширеніших причин виникнення педагогічних конфліктів у взаємодії «вчитель — учень», «вчитель — учні» належать (за Н. Волковою):

- нездатність учителя прогнозувати на уроці поведінку учнів. Несподіваність їх учинків часто порушує запланований перебіг уроку, викликає в учителя роздратування і прагнення в будь-який спосіб подолати конфлікт. Водночас обмеженість інформації про причини того, що трапилось, ускладнює вибір оптимальної поведінки, засобів впливу на клас;
- намагання вчителя зберегти свій соціальний статус шляхом зниження статусу учня. Учитель вживає вирази низького стилю («розвісив вуха», «роззявив рота», «вештаєшся», «що ти верзеш?»). Це порушує принципи взаємодії, доводить ситуацію до конфлікту;
- оцінювання вчителем не окремого вчинку учня, а його особистості («роззява», «дурень», «нахаба»). Таке ставлення до учня впливає на

формування ставлення до нього інших учителів та свідків (особливо у початковій школі);

— поспішність у намаганні суворо покарати учня з огляду на те, що зайва суворість не завадить;

— суб'єктивізм учителя у сприйнятті вчинку учня, недостатня поінформованість про його мотиви, якості особистості, умови проживання в сім'ї;

— невміння спрогнозувати наслідки необ'єктивного оцінювання вчинків дітей;

— застосування покарання без урахування позиції учнів; приниження гідності учня, що породжує захисну реакцію дитини;

— риси характеру та нестандартна поведінка окремих учнів в емоційно-особистісних взаєминах із педагогами;

— особистісні риси педагога (нездатність до самоконтролю, роздратованість, брутальність, знервованість, нетактовність, грубість, мстивість, самовдоволеність, беспорядність та ін.). Конфліктують з учнями вчителі з негнучким мисленням, стереотипністю оцінок, шаблонним підходом до їх запитів та інтересів. Особливо небезпечні їхні недовіра і підозра. Свою прискіпливість до учнів вони вважають вимогливістю, а вимогливість учнів до них сприймають як посягання на авторитет;

— брак педагогічних здібностей, відсутність інтересу до вчительської праці, невдоволення соціально-побутовими умовами життя тощо;

— незадовільна організація роботи вчителя, несприятливий соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі.

Поведінка вчителя в конфліктній ситуації

Найчастіше поведінка вчителя при подоланні конфліктної ситуації реалізується як комбінація елементів таких стилів:

1. Конкуренція, або суперництво, прагнення бути в центрі ситуації.
2. Уникнення.
3. Пристосування.
4. Співробітництво.
5. Компроміс.

Поради вчителю щодо розв'язання конфліктних ситуацій та запобігання їм (М. Рибаківа):

1) разом із дипломом учитель не отримує гарантії завжди мати рацію у взаємодії з учнями. Нетактовність — один із найважливіших виявів професійної неспроможності;

2) завжди слід пам'ятати: урок — не найкраще місце для з'ясування стосунків;

3) учитель має вміти організувати колективну навчальну діяльність учнів різного віку;

4) учитель повинен добре знати учнів класу, їхні вікові та індивідуальні особливості і знаходити різноманітні форми взаємодії з ними; намагатися називати учня на ім'я, навіть тоді, коли він гнівається на нього;

5) педагог має добре знати важких учнів і тих, хто погано навчається з його предмета, виявляти до них увагу, вчасно надавати допомогу в засвоєнні навчального матеріалу;

6) не можна карати учнів за поведінку поганими оцінками — це призведе до зниження інтересу до предмета та особистісного конфлікту;

7) слід бути вимогливими, але навіть за незначних успіхів учнів — щедрими на похвалу. Дотримуватись правила: учня краще похвалити, ніж покарати. Хвалити слід в присутності колективу, а зауважувати — наодинці;

8) у разі виникнення конфліктної ситуації варто своєчасно зупинитися, не вживати різких слів, не акцентувати на негативних якостях учня, не дорікати за негаразди в сім'ї, не висміювати перед однолітками.

Педагогічний такт (лат. *tactus* — відчуття) — творче вміння обирати в кожній ситуації такий стиль поведінки, який оберігає честь і гідність кожного учня, не принижуючи і не возвеличуючи його.

Загальні вимоги до педагогічного спілкування: стриманість, тактовність, толерантність, емпатійність, культура мови, повага до учня, опора на його позитивні якості, встановлення зворотного зв'язку з вихованцями, співпраця з ними.

Щоб оволодіти мистецтвом педагогічного спілкування, педагогу необхідно розвивати в собі:

— здатність до рефлексії, усвідомлення власної поведінки в спілкуванні;

— вміння відчувати інтелектуальні, емоційні, морально-вольові стани учнів і розуміти іншу людину;

— здатність не лише сприймати і налагоджувати контакти з учнями, а й активно впливати на них, оволодівати способами педагогічних впливів.

Досягнути запланованого результату й отримати задоволення від спілкування з учнями допоможе дотримання таких вимог:

1. Чітко формулювати конкретні завдання і зосереджувати увагу на їх розв'язанні.

2. Обмірковувати стратегію і тактику спілкування з учнями класу, підбирати оптимальні прийоми в пливуна розум і серця вихованців. Пам'ятати про заповідь «Не нашкодь!».

3. Уміти вислухати дитину, не перебивати її, бути терплячими у спілкуванні.

4. Намагатися зрозуміти учнів, частіше згадувати, якими самі були в дитинстві. Навчитися відчувати зміни в психологічному кліматі класу.

5. Уміти стримувати свої негативні емоції у спілкуванні з учнями. Керувати собою. Опановувати методи саморегуляції.

6. Уміти прощати. Учень має право на помилку. Слід ставитися до вихованців так, як би хотіли, щоб вони ставилися до вас.

7. Ніколи не принижувати гідності учнів. Не давати негативних оцінок їх особистості, не осуджувати їх. Оцінювати негативні дії, вчинки учня, а не його особистість.

8. Не бути упередженими.

9. Виробити власну методику взаємодії з важкими дітьми, дітьми, «гострими на язик», та ін.

10.Подбати, щоб в арсеналі методів впливу на учнів переважали похвала, заохочення, схвалення. Вселяти в учнів надію. Уміти запалити «внутрішній реактор» дитини, створити ситуацію успіху.

11.Частіше усміхатися учням. Ця педагогічна заповідь обґрунтована з наукового погляду і значною мірою забезпечує успіх педагогічної взаємодії.

12.Вивчати себе. Розвивати свої комунікативні здібності. Підвищувати рівень психологічної культури.

6. Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації

Застосування у ХХ ст. комп'ютерів як засобів комунікації започаткувало становлення і розвиток її нового виду – комп'ютерної комунікації, яка швидко прижилася в освітньому процесі як засіб реалізації та координації педагогічної діяльності, педагогічного діалогу з різними за фахом людьми, реальними і віртуальними партнерами. Завдяки їй учитель отримав змогу використовувати сучасні інформаційні технології, працювати з необмеженими інформаційними ресурсами, отримувати і надавати різноманітні комунікативні послуги, притаманні інформаційно-освітньому середовищу.

Комп'ютерна комунікація – процес взаємообміну інформацією між суб'єктами за допомогою вербальних і невербальних комунікативних систем, опосередкований комп'ютерними засобами комунікації.

Комп'ютерна комунікація охоплює всі традиційні види і форми мовлення – усну, писемну, внутрішню, монологічну й діалогічну. Завдяки їй сформувалася особлива форма комунікації, яка знімає просторово-часові обмеження в процесі роботи з різними джерелами інформації. Ресурси комп'ютерних комунікацій відкривають можливості для діалогу віддалених у просторі суб'єктів. Ця форма взаємодії є засобом міжнародної комунікації, що дає змогу залучити фахівців різних галузей знань до розв'язання загальнолюдських проблем, у тому числі і педагогічних (Н.П.Волкова).

Запровадження комп'ютерних комунікацій підвищує вимоги до усного та писемного мовлення (мовленнєвих умінь), передбачає вміння користуватися інформаційними ресурсами комп'ютерних технологій (діалог: "людина – комп'ютер", "людина – комп'ютер – людина").

Комп'ютерні комунікації мають потужні комунікативні можливості:

1) мультимедійний зв'язок, що поєднує голос, текст і відеозображення, які передаються по одній фізичній лінії зв'язку (перехід від вербальної до графічної комунікації на наочному, візуально-образному рівні). Суттєвим елементом такої комунікації є вибір засобу представлення інформації;

2) гіпермедіасистеми, що стимулюють внутрішній діалог користувача за умови, коли гіпертекст (база даних, яка складається з текстових та/або графічних фрагментів) поєднує у собі завдання на розуміння і предметні мікрозадачі. Ці види діяльності, розкриваючи способи мислення, сприяють зіставленню різних позицій, спонукають до самостійного розмірковування, оцінювання висловлених гіпотез, аргументів, прийняття самостійних рішень, аналізу різних позицій, оцінних суджень;

3) телекомунікаційні технології (технології передавання й одержання інформації за допомогою глобальних комп'ютерних мереж), які ґрунтуються на спілкуванні, зближенні, стиранні кордонів між окремими соціумами, вільному обміні думками, ідеями, інформацією учасників спільного проекту. Засновані вони на широких контактах з культурою різних народів, досвідом людства.

Разом з тим критики комп'ютерної комунікації зосереджують увагу на таких її недоліках, як втрата міжособистісної взаємодії, знеособнення, емоційна віддаленість комунікантів, певною мірою неекологічність.

Системи комп'ютерної комунікації класифікують за різними критеріями. За адресною спрямованістю повідомлень і часом реакції, відповіді на них розрізняють системи особистого й колективного листування; за часом реакції на відправлене повідомлення – системи інтерактивного спілкування (синхронного режиму зв'язку "on-line") й відстроченого (асинхронного режиму зв'язку "off-line"). Серед комп'ютерних систем підтримки міжособистісної комунікації виокремлюють такі їх типи:

1) інтерактивне особисте листування. До нього відносять чат (chat), коли повідомлення, що набирається одним із учасників діалогу, автоматично відображається і на моніторі іншого учасника, на яке він у такий самий спосіб відповідає, продовжуючи діалог;

2) відстрочене особисте листування. До нього належить електронна пошта (e-mail). Користувач набирає повідомлення і відсилає його адресату, який, отримавши його, за необхідності посилає відповідь;

3) колективне інтерактивне листування. Мається на увазі колективний чат, коли учасники колективного обговорення по черзі обмінюються репліками-повідомленнями;

4) відстрочене колективне листування. Основною формою його є електронні конференції (форуми). Повідомлення, що відсилається на конференцію, стає доступним усім її учасникам. Кожен учасник може відповісти на нього, підтримавши обговорення, а ще може ініціювати нові питання.

Різні типи комп'ютерної комунікації визначають інтенсивність діалогу. Якщо обмін інформацією здійснюється за допомогою електронної пошти, діалог уповільнюється, є високоструктурованим, оскільки здійснюється у письмовій формі. Високий ступінь інтенсивності діалогу досягається за допомогою комп'ютерних конференцій, у процесі яких користувач відповідає на запитання інших і кожен бере участь у діалозі, інформаційно збагачуючи його.

Комп'ютерні комунікації завдяки наочному поданню інтелектуальних засобів (гіпотез, прийомів аналізу умови, контролю за діями) забезпечують включення користувача у змодельований комп'ютером процес спілкування, що уможливорює засвоєння нової інформації під час внутрішньої комунікації; демократизують використання освітніх, інформаційних ресурсів, через фізичну непредставленість партнерів у текстовій комунікації запобігають виникненню традиційних комунікативних бар'єрів, зумовлених зовнішніми даними співрозмовників (статтю, віком, соціальним статусом); надають

зможу учасникам спілкування створювати про себе будь-яке враження за власним бажанням, тобто уможлиблюють конструювання віртуальних особистостей.

Для повноцінної професійно-педагогічної комунікації вчитель має уміти використовувати інформаційні ресурси комп'ютерних технологій (діалог "людина – комп'ютер"), працювати з різними видами, носіями, електронними банками інформації; здійснювати швидко і кваліфіковано пошук, відбір необхідних даних із різних джерел інформації (професійна, психолого-педагогічна література, періодика); працювати з текстовими файлами (Web-сторінками); використовувати інформаційні ресурси мережі Internet і локальної мережі для організації навчального процесу; управляти навчально-виховним процесом за допомогою комп'ютерних технологій; приймати і надсилати повідомлення електронною поштою; встановлювати комунікативні зв'язки в різних режимах зв'язку ("off-line", "on-line"); володіти культурою діалогу (сетікетом) із всесвітньою мережею.

Працюючи у мережі, вчителі можуть розширити комунікативні зв'язки, дізнатися про особливості викладання відповідних предметів в інших навчальних закладах, знайомляться з новими навчальними програмами і підручниками, теоретичними і прикладними розробками тощо. За допомогою комп'ютерних мереж вони використовують різноманітні навчальні матеріали; підвищують свою кваліфікацію шляхом дистанційного навчання у вищих навчальних закладах, використовують для свого професійного зростання широкі інформаційні ресурси комп'ютерних мереж.

Для встановлення зв'язків із суб'єктами комунікації вчитель має знати програми взаємодії в комп'ютерній мережі, що забезпечують обмін інформацією між об'єднаними в ній комп'ютерами.

Література:

1. Вступ до педагогічної професії: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – Вид. 3-тє, перероб. і доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – С. 97 – 106.
2. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / Г.М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – С. 35-60.
3. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – Вид. 3-тє, перероб. і доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – С. 97-106.

Конспект лекції №3

Тема 3. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У ВИЩОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.

План лекції:

1. Система вищої педагогічної освіти в Україні
2. Організаційні основи і функції педагогічного університету
3. Сучасний студент вищого закладу освіти

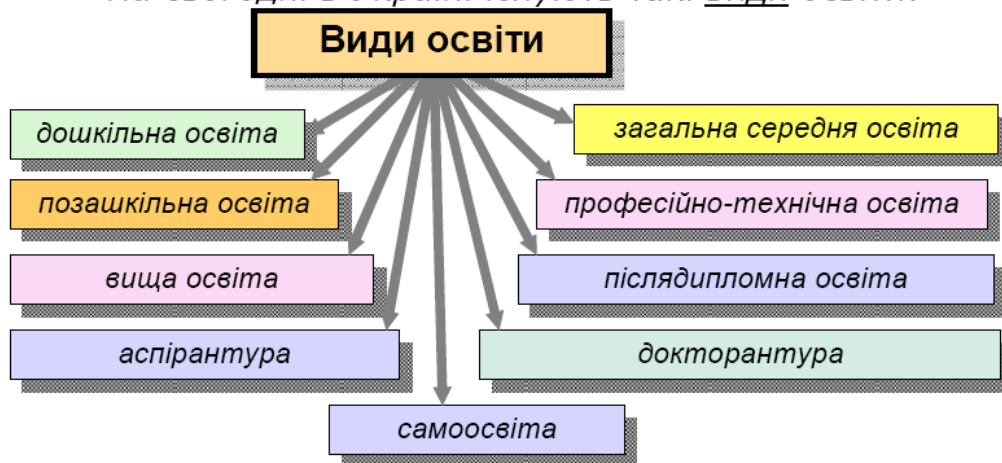
4. Права та обов'язки студента

Ключові поняття: вища освіта, види освіти, рівні акредитації ВНЗ, освітньо-кваліфікаційні рівні, освітній рівень, наукові ступені, вчені звання, університет, функції університету, навчальний план, робочий навчальний план, індивідуальний навчальний план студента, навчальна програма, робоча навчальна програма.

1. Система вищої педагогічної освіти в Україні

Переорієнтація сучасної вищої педагогічної освіти на європейські стандарти передбачає насамперед підготовку компетентного фахівця, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, уміє визначати педагогічні цілі і успішно досягати їх, є суб'єктом особистісного і професійного зростання. Трансформації в освіті зумовили зміни її базової парадигми: необхідність переходу від навчання знань, умінь, навичок до навчання здатності навчатися і вдосконалюватися. Успішність студента в усіх формах освітнього процесу у вищому навчальному закладі залежить від уміння вчитися. Рівень професійних і особистісних досягнень нерідко визначається здатністю і вмінням учитися все життя і застосовувати на практиці вивчене. Тому слід навчитися раціонально організовувати свою навчальну діяльність, опанувати техніку особистої розумової праці та вміння працювати з книгою, сучасними джерелами інформації, тобто добре засвоїти мудрість учіння. Саме у вищому педагогічному навчальному закладі студент може набути необхідних навичок, які допоможуть йому стати хорошим фахівцем.

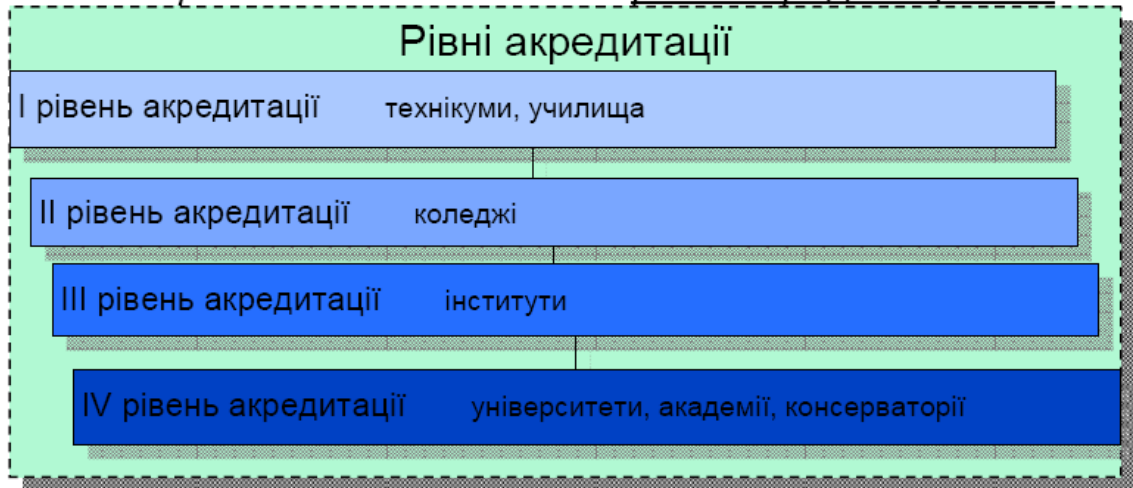
На сьогодні в Україні існують такі види освіти:

Рівні акредитації вищих закладів освіти:

- перший рівень – технікум, училище, інші, прирівняні до них, вищі заклади освіти;
- другий рівень – коледж, інші, прирівняні до нього, вищі заклади освіти;
- третій і четвертий рівні – інститут, консерваторія, академія, університет.

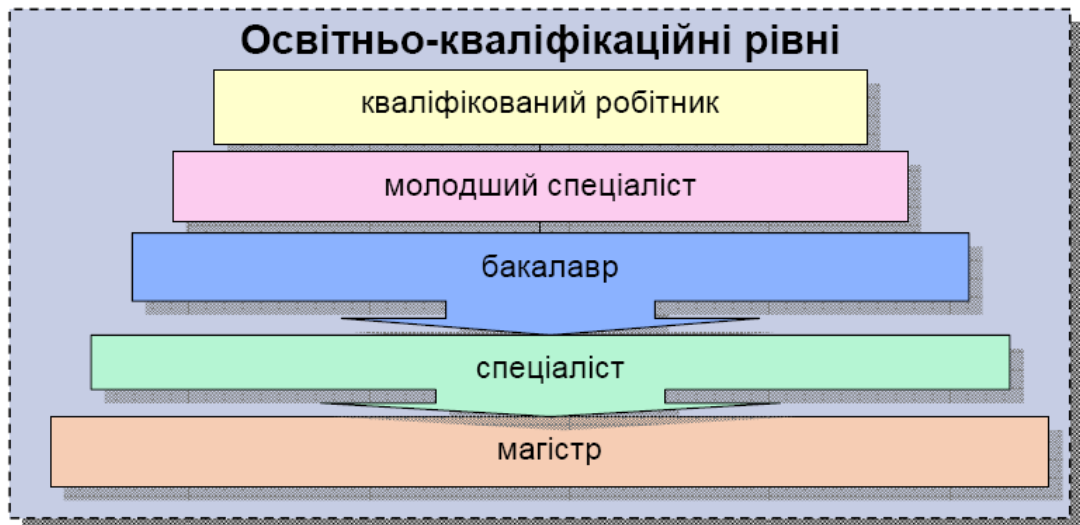
В Україні встановлено такі рівні акредитації ВНЗ:

Освітньо-кваліфікаційні рівні:

- молодший спеціаліст (забезпечують ВНЗ I рівня акредитації);
- бакалавр (II рівня акредитації);
- спеціаліст (III рівня)
- магістр (IV рівня).

В Україні встановлено такі освітньо-кваліфікаційні рівні:

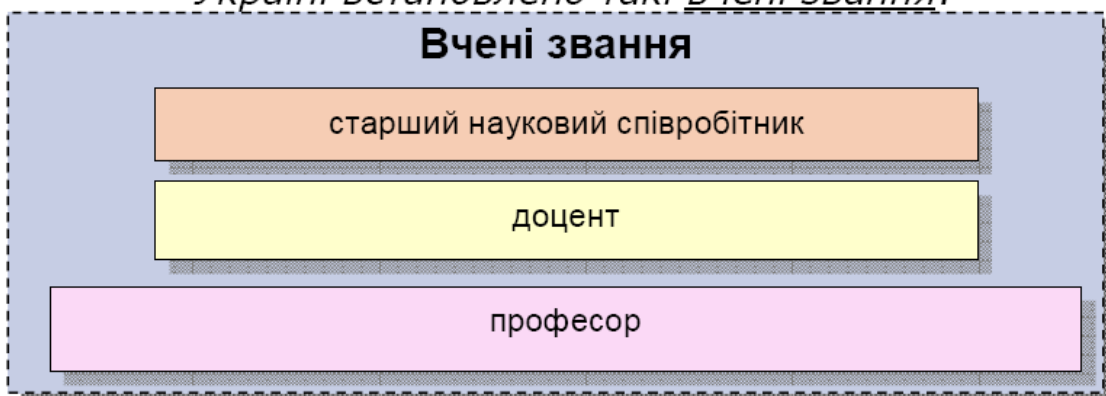
В Україні встановлено такі освітні рівні:

В Україні встановлено такі наукові ступені:

Україні встановлено такі вчені звання:

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЗГІДНО З ВИМОГАМИ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Тенденції розвитку вищої освіти України визначені стратегією її приєднання до Болонського процесу, яке відбулося з підписанням відповідного акта **19 травня 2005 року в м. Берген (Норвегія)**. Основною метою Болонського процесу є створення зони Європейської вищої освіти.

Тому запровадження Болонських принципів – крок до євроінтеграції України і засіб полегшення доступу громадян до якісної освіти.

Основними принциповими позиціями створення зони Європейської вищої освіти (цілями Болонського процесу) є:

1) упровадження двоциклового навчання та освітніх і кваліфікаційних ступенів (після завершення першого циклу навчання присвоюється академічний ступінь бакалавра, другого – магістра);

2) упровадження кредитної системи обліку трудомісткості навчальної роботи студентів. За основу береться ECTS (European Credit Transfer System – Європейська кредитно-трансферна система), що має накопичувальний характер;

3) формування системи контролю якості освіти;

4) розширення мобільності студентів і викладачів;

5) забезпечення працевлаштування випускників;

6) підтримання привабливості європейської системи освіти з одночасним збереженням кращих традицій і надбань національних систем вищої освіти.

ECTS формувалася протягом 1988 – 1995 рр. Вона створена з метою зближення, а не уніфікації систем вищої освіти європейських країн. Завдання ECTS – досягнення прозорості систем навчання у різних країнах та сприяння студентським обмінам у країнах Європи через надання можливості студентів здійснювати трансфер (перезарахування) та накопичення кредитів. Ця система ґрунтується на обліку обсягу навчального навантаження студента, необхідного для засвоєння завдань (цілей) програми навчання.

Трудомісткість навчання визначає кредит.

Кредит передбачає всі види навчальної діяльності, необхідні для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто лекції, практичні роботи, семінари, консультації, індивідуальну, самостійну роботу, підсумковий контроль (екзамени, заліки), дипломну (магістерську) роботу, педагогічну, навчальні і виробничі практики. Отже, кредит ґрунтується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами.

Кредит (лат. *creditum* – позика, від *credo* – довіряю) – одиниця виміру (“вартість”) обсягу навчального навантаження, необхідного середньому студенту для повного оволодіння визначеними результатами навчання (компетенціями).

Кредит ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати обсяг загального навчального навантаження студента. Кредити відображають кількість роботи, яку вимагає кожен блок курсу (навчальна дисципліна), і охоплюють усі необхідні для цього види навчальної діяльності студента: лекції, практичні роботи, семінари, консультації, індивідуальну, самостійну роботу (в бібліотеці чи вдома), підсумковий контроль (іспити, заліки), дипломну

роботу, педагогічну, навчальні і виробничі практики чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням.

Ціна кредиту – 36 академічних годин (зараз – 30 годин). Кількість кредитів на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин із навчальної дисципліни на ціну кредиту. Наприклад, курс “Вступ до спеціальності”, на який навчальним планом передбачено 90 академічних годин (із них 60 – аудиторних, 30 годин самостійної роботи), оцінюється в 3 кредити, а курс “Педагогіка”, на який виділено 120 академічних годин, оцінюється 4 кредитами.

У ECTS навчальне навантаження на один навчальний рік становить 60 кредитів і, як правило, 30 кредитів – на семестр. Кредити ECTS – це відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження. Вони лише визначають, яку частину загального річного навантаження містить один елемент навчального плану у вищому навчальному закладі.

Навчальна дисципліна (курс) охоплює один або декілька залікових кредитів, кількість яких визначається змістом та формами організації навчального процесу.

Заліковий кредит – завершена задокументована частина змісту навчальної дисципліни, вивчення якої для студентів завершується підсумковим оцінюванням (тестуванням, заліком, семестровим іспитом).

Він складається із модулів – частин програми навчальної дисципліни, поєднаних із формами навчання (лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик та консультацій, самостійні завдання та інші форми і види навчальної та науково-дослідної діяльності студентів). Кожний із модулів містить змістові модулі – одну, декілька тем чи розділ курсу.

Академічні успіхи студента визначають за допомогою системи оцінювання, яку використовують у вищому навчальному закладі. Їх реєструють у цьому самому закладі з обов'язковим переведенням оцінок у національну шкалу та шкалу ECTS (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця шкал оцінювання навчальних досягнень

<i>Шкала ECTS</i>	<i>Національна шкала</i>		<i>Кіль- кість балів</i>
	<i>прописом</i>	<i>ци- фрою</i>	
<i>A</i>	<i>Відмінно</i>	<i>5</i>	<i>90- 100</i>
<i>B</i>	<i>Дуже добре</i>	<i>4</i>	<i>82- 89</i>
<i>C</i>	<i>Добре</i>	<i>4</i>	<i>75- 81</i>
<i>D</i>	<i>Посередньо</i>	<i>3</i>	<i>67- 74</i>
<i>E</i>	<i>Задовільно</i>	<i>3</i>	<i>60-</i>

			66
<i>F_x</i>	<i>Незадовільно (з можливістю повторного складання)</i>	2	35- 59
<i>F</i>	<i>Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)</i>	2	1-34

Оцінка F_x означає, що можливе повторне складання іспиту чи заліку за умови виконання студентом певної додаткової роботи.

Оцінка F означає, що необхідна значна робота студента з обов'язковим повторним вивченням дисципліни.

За кредитно-трансферної системи організації навчального процесу (КТСОНП) навчання студентів здійснюється за індивідуальним планом.

Індивідуальний навчальний план студента (ІНПС) – робочий документ, який містить освітньо-кваліфікаційну характеристику бакалавра (за спеціальностями); перелік та послідовність вивчення навчальних дисциплін (структурно-логічну схему); обсяг навантаження студента (усі види навчальної діяльності); інформацію про типи Індивідуальних завдань; характеристику системи оцінювання (поточний та підсумковий контроль знань, державну атестацію випускника); інформацію про присвоєння кредитів в інших навчальних закладах та додаткових кредитів за результатами науково-дослідної та іншої фахово спрямованої діяльності.

В ІНПС зазначено нормативні (обов'язкові) навчальні дисципліни та навчальні дисципліни за вибором у межах нормативно встановлених термінів підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня. У процесі складання індивідуального навчального плану студент зобов'язаний:

- охопити у своєму навчальному плані 100% обов'язкових дисциплін;
- відповідально поставитися до формування комплексу дисциплін за вибором;
- записатися на вивчення дисциплін загальним обсягом не менше 60 кредитів у навчальному році.

Студент має право на зарахування додаткових залікових кредитів (не передбачених навчальним планом спеціальності), отриманих шляхом вивчення дисциплін як у своєму навчальному закладі, так і в інших вищих навчальних закладах. Для такого зарахування необхідно подати в деканат довідку про опанування дисципліни із зазначенням рівня засвоєння знань. Студент також має право на зарахування додаткових кредитів за інші види діяльності поза навчальним планом за результатами участі в олімпіадах різного рівня, наукових конференціях; підготовки наукових публікацій; отримання грантів; стажування, навчання та практики у літніх школах, у т. ч. за кордоном, тощо.

Трансформації в освіті спричинили зміни її базової парадигми. Нині освіта ґрунтується не тільки на традиційних засадах (знаннях, уміннях, навичках), а й на нових, запропонованих ЮНЕСКО: “вчитися знати, вчитися робити, вчитися бути, вчитися співіснувати”. Отже, знання, уміння і навички – це тільки засіб, а не мета освіти ХХІ ст.

Закон України “Про вищу освіту” кваліфікує студентів як активних суб'єктів освітньої діяльності. Вони – ті, хто навчається, а не ті, кого навчають (термін “студент” у перекладі з латинської мови означає “той, хто навчається”).

Відповідно до умов Болонської декларації у процесі навчання зменшується частка прямого інформування студента і розширюється застосування інтерактивних форм роботи під керівництвом викладача. Самостійна робота студента стає основним джерелом набуття професійних компетенцій, сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця.

Навчальна діяльність у ВНЗ передбачає аудиторну роботу з опанування програмового матеріалу (лекції, семінари, практичні тощо), індивідуальну роботу (консультації, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ШДЗ), індивідуальні заняття, що проводяться під керівництвом викладача, тощо) та самостійну роботу (засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача). Вона охоплює підготовку до семінарських, практичних, лабораторних занять; написання рефератів, есе, творчих робіт із конкретних проблем курсу; складання письмових звітів або усних доповідей; опрацювання окремих тем, питань програми курсу, додаткової літератури; роботу в інформаційних мережах тощо.

Повноцінну і творчу самостійну роботу студентів у навчальному закладі забезпечує матеріальна та інформаційно-технічна база: навчальні лабораторії, комп'ютерні класи з можливістю роботи в Інтернеті, бібліотека з читальними залами, навчально-методичні кабінети інститутів, факультетів, кафедр та ін. Навчальні ресурси закладу містять також електронні навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін (електронні курси), з яких студент може отримати повний пакет необхідних матеріалів для опанування певної дисципліни. Електронні курси доступні на інтернет-сторінці у віртуальній бібліотеці навчального закладу або відповідної кафедри.

2. Організаційні основи і структура педагогічного університету. Вищий педагогічний навчальний заклад і організація навчально-виховного процесу в ньому

Система педагогічної освіти є складовою системи вищої освіти і охоплює вищі навчальні заклади всіх форм власності, заклади післядипломної педагогічної освіти та органи управління в галузі вищої освіти.

Метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, спрямовану на розвиток та самореалізацію особистості,

задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потреби бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Педагогічну освіту можна здобути в педагогічних коледжах, педагогічних інститутах, педагогічних університетах, класичних університетах та інших вищих навчальних закладах, які виконують вимоги галузевих стандартів вищої педагогічної освіти.

Структуру та зміст вищої педагогічної освіти визначають Закон України "Про вищу освіту", Положення про вищі навчальні заклади, "Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейській освітній простір", навчальні плани, програми, підручники, навчальні посібники.

Університет – вищий учбово-науковий заклад, що поєднує у своєму складі кілька інститутів чи (та) факультетів, на яких представлена сукупність різних дисциплін, що складають основи наукового знання.

Функції та місії сучасного університету: освітня; дослідницька; професійна; сервісна; культурна; гуманістична; демократична.

Місії	Функції	Цілі та завдання
1. Інтелектуальна	а) повчальна	Збереження передача знань, науки, культури, ученості.
	б) дослідницька	Розвиток знань, вільний пошук істини.
2. Соціальна	а) професійна	Підготовка фахівців, висококваліфікованої робочої сили.
	б) сервісна	Забезпечення послуг, експертних оцінок, пов'язаних із політичним, соціальним та культурним розвитком своєї спільноти.
3. Освітня	а) культурна	Культивування і формування інтелектуальних та інших здібностей, розвиток потенціалу кожного учня.
	б) гуманістична	Оволодіння фундаментальними концепціями, ідеями (загальна освіта) і усвідомлення, засвоєння фундаментальних цінностей людства, цивілізацій і культур світу.

Структура сучасного університету.

Очолює вищий навчальний заклад ректор. Навчально-методичною, науково-дослідною й адміністративно-господарською діяльністю в ньому керують проректори. У кожному ВНЗ є рада, до складу якої належать ректор, проректори, декани факультетів, завідувачі кафедр, частина провідних професорів і доцентів, студенти.

Головним структурним підрозділом вищої школи є кафедри, що здійснюють навчально-методичну та науково-дослідну роботу з однієї чи декількох суміжних навчальних дисциплін. Завідувача кафедри обирають із числа професорів і доцентів.

Кафедри, які спеціалізуються за спорідненими дисциплінами, об'єднані у факультети. Факультет очолює декан факультету, якого обирають таємним голосуванням або призначають на контрактній основі з числа професорів та доцентів із провідних дисциплін. На декана покладене

загальне керівництво навчальною, виховною і науковою діяльністю факультету. Кожний факультет здійснює підготовку студентів – майбутніх фахівців за певним профілем.

Студенти вищих навчальних закладів наділені певними правами та обов'язками. Вони **мають право** на:

- вибір форми навчання;
- безпечні й нешкідливі умови навчання, праці та побуту;
- трудову діяльність у позанавчальний час;
- додаткову оплачувану відпустку у зв'язку з навчанням за основним місцем роботи; скорочений робочий час та інші пільги, передбачені законодавством для осіб, які поєднують роботу з навчанням;
- користування навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою вищого навчального закладу;
- участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах; представлення своїх робіт для публікацій;
- участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи; призначення стипендій, організації дозвілля, побуту, оздоровлення;
- надання пропозицій щодо умов і розмірів плати за навчання;
- участь в об'єднаннях громадян;
- обрання навчальних дисциплін за спеціальністю в межах, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки та навчальним планом;
- участь у формуванні індивідуального навчального плану;
- моральне та (або) матеріальне заохочення за успіхи в навчанні й активну участь у науково-дослідній роботі;
- захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства;
- безкоштовне користування бібліотеками, інформаційними фондами, послугами навчальних, наукових, медичних та інших підрозділів вищого навчального закладу;
- канікулярну відпустку тривалістю не менш ніж вісім календарних тижнів.

Крім того, студенти вищих навчальних закладів, які навчаються на денній (очній) формі навчання, мають право на пільговий проїзд у транспорті, забезпечення гуртожитком у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також на отримання стипендій, призначених юридичними та фізичними особами, які направили їх на навчання, та інших стипендій відповідно до законодавства.

Обов'язками студентів у вищому навчальному закладі є:

- систематичне і глибоке оволодіння теоретичними знаннями, підвищення свого наукового і культурного рівня; набуття вмінь і навичок з обраної професії;

- відвідування обов'язкових навчальних занять і виконання в установленій термін усіх видів навчальних завдань, передбачених навчальними планами і програмами;
- дотримання принципів загальнолюдської моралі;
- виконання правил внутрішнього розпорядку ВНЗ і студентського гуртожитку.

Свідоме виконання студентами обов'язків і забезпечення своїх прав є доброю школою громадянського і професійного становлення майбутніх педагогів.

Основний документ, який визначає склад і обсяг навчальних дисциплін, а також послідовність і порядок їх вивчення за роками навчання, - це **навчальний план**. На основі навчальних планів складають програми, які розкривають зміст і логіку опанування навчальних предметів.

Навчальний план охоплює три основні цикли:

1. Суспільні дисципліни - політологію, філософію, теорію економічних знань, історію релігії, історію України, естетику, етику, логіку. Вони становлять ідейну, світоглядну основу професійного становлення майбутнього вчителя.

2. Психолого-педагогічні дисципліни - вступ до педагогічної професії, педагогіку, освітні технології, історію педагогіки, загальну психологію, вікову і педагогічну психологію, основи педагогічної майстерності, методики викладання предмета за спеціальністю (географії, біології, історії, мови тощо). Цей цикл дисциплін розкриває наукові основи педагогічної діяльності і професійної підготовки вчителя.

3. Спеціальні дисципліни, які визначають профіль фахівця, тобто основу майбутньої професії, - наприклад, землезнавство, історична геологія, гідрологія, метеорологія та кліматологія, фізична географія, географія України тощо для студентів географічного факультету; генетика, цитологія, біохімія, систематика рослин, основи сільського господарства тощо для студентів хіміко-біологічного факультету та ін.

Відповідно до навчального плану складають графік навчального процесу, на основі якого організують заняття та самостійну роботу студентів. Він передбачає:

- назви навчальних предметів, які вивчають на різних курсах;
- види занять із цих предметів (лекції, семінарські, лабораторні, практичні заняття тощо);
- кількість годин, відведена на кожен вид занять;
- календарний розподіл занять протягом семестру, а також усього навчального року.

Документом, що регулює навчальний процес, є розклад занять. Правильно складений розклад забезпечує виконання дидактичних вимог до організації занять і самостійної роботи студентів, які істотно впливають на ефективність навчального процесу, а також психологічних вимог до організації розумової праці.

Форми організації навчання у вищому навчальному закладі

Процес навчання у вищій школі реалізується в межах багатоманітної цілісної системи організаційних форм і методів навчання.

Форма організації навчального процесу – спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у яких реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання.

Залежно від мети форми організації навчального процесу класифікують на

– форми навчального процесу (лекції, практичні, семінарські, лабораторні, лабораторно-практичні заняття; самостійна робота студентів; експедиції, екскурсії, навчальні конференції; консультації; індивідуальні заняття; навчальна виробнича педагогічна практика; курсові, дипломні, магістерські роботи);

– форми контролю, оцінювання та обліку знань, умінь і навичок студентів (колоквіуми, заліки, іспити, захист курсових, дипломних і магістерських робіт);

– форми організації науково-дослідної роботи студентів (науково-дослідні гуртки, проблемні групи, об'єднання, школи, студентські наукові товариства).

Лекція. Традиційно найважливішою формою навчання і виховання студентів є лекція.

Лекція (лат. lectio – читання) – систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмета, методів науки.

Вона є найекономнішим способом передавання й засвоєння навчальної інформації, оскільки викладач добирає найголовніше, найістотніше. Це ключова інформаційна магістраль у навчальному процесі вищої школи, яка дає змогу студентові отримати правильний підхід до вивчення предмета, зрозуміти основне. Однак вивчити певну дисципліну лише за лекційними матеріалами неможливо, оскільки лектор подає інформацію не в повному обсязі.

Існує декілька видів лекції як форми організації навчання:

1. Тематична лекція. Вона є основним видом лекції у вищій школі; висвітлює конкретну тему навчальної програми з певної дисципліни. Такі лекції поділяють на вступні і підсумкові. Вступна лекція дає загальне уявлення про завдання і зміст курсу, розкриває структуру і логіку розвитку конкретної галузі науки, взаємозв'язки з іншими дисциплінами. Підсумкова лекція завершує лекційний курс, систематизує здобуті знання, підводить підсумки прочитаного.

2. Оглядова лекція. Передбачає систематичний аналіз найважливіших наукових проблем курсу, які пов'язані з практичним досвідом студентів, завданнями професійної діяльності. Таку лекцію читають перед виробничою практикою, написанням дипломних (магістерських) робіт або складанням державних іспитів.

3. Консультативна лекція. Вона доповнює і уточнює матеріал оглядової, висвітлює розділи курсу, які викликають труднощі під час самостійного вивчення.

4. Лекційний спецкурс. Виходить за межі навчальної програми, значно розширює і поглиблює наукові знання, полегшує їх творче осмислення, "вводить" студентів у проблематику певної наукової школи. Найчастіше спецкурси ґрунтуються на матеріалі науково-дослідної роботи викладача.

Діяльність студента на лекції може характеризуватися зовнішньою (слухання) і внутрішньою (мислення) активністю. Часто зовнішня активність не завжди збігається з внутрішньою, адже не кожна лекція захоплююча. Наприклад, академічна лекція може бути сухою за змістом, У такому разі слід вводити вольову мотивацію – самонаказ, самоактивізацію, самонавіювання.

Студенту необхідно стежити за логікою викладу матеріалу. Людина думає у 4 рази швидше, ніж говорить. Мозок того, хто слухає, більшість часу вільний і послаблює увагу до мови того, хто говорить. Тому ці своєрідні паузи слід використовувати для осмислення матеріалу.

Лекцію доцільно конспектувати. Це створює сприятливі умови для її запам'ятовування. Не слід записувати текст лекції слово в слово за викладачем, варто намагатися зафіксувати всі основні положення, сформульовані ним. У процесі запису лекції доцільно робити скорочення типу: д-сть (діяльність), в-ня (виховання), хар-р (характер) тощо (у процесі роботи кожний студент самостійно виробляє свою методику скорочень і конспектування).

Найдоцільніша форма запису лекції – тези, які звичайно викладач виділяє інтонацією, при цьому сповільнюючи темп мовлення, повторюючи сказане двічі.

Лекція органічно пов'язана з такою формою занять як практичне заняття.

Практичне заняття. Його проводять в аудиторіях або навчальних лабораторіях, оснащених необхідними засобами навчання, обчислювальною технікою тощо.

Практичне заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідних завдань.

Перелік тем практичних занять визначено в робочій навчальній програмі конкретної дисципліни.

Практичні заняття проводять паралельно з начитуванням усіх основних курсів лекцій. Вони зорієнтовані передусім на поглиблення і розширення здобутих студентами на лекціях чи внаслідок роботи над навчальними посібниками знань, а також на оволодіння методикою роботи з

науковим та навчальним матеріалом і типовими для цієї дисципліни практичними навичками.

Для ефективного проведення практичних занять необхідно, щоб студент був попередньо ознайомлений зі змістом певного розділу курсу лекцій, із теорією, практичне використання якої йому належить опанувати.

Семінарське заняття. Це один із основних видів практичних занять, на якому викладач організовує обговорення студентами питань за темами, попередньо визначеними робочою навчальною програмою.

Семінарське заняття – особлива форма практичних занять, яка полягає в самостійному вивченні студентами окремих питань і тем лекційного курсу з наступним обговоренням та (або) оформленням матеріалу у вигляді повідомлення, реферату, доповіді тощо.

Особливістю семінару є активна участь студентів у з'ясуванні проблем, запропонованих до розгляду.

Семінарські заняття сприяють глибокому засвоєнню студентами теоретичних проблем, оволодінню науковим апаратом, формуванню у них навичок ораторського мистецтва, уміння аргументувати свої судження, вести наукову полеміку, захищати і обстоювати свою думку, зважаючи на думку іншої людини, вчать толерантності.

Підготовка до семінарського заняття передбачає такі дії:

- опрацювання кількох джерел;
- виписування основних положень із посиланнями на джерела;
- групування матеріалу за питаннями на окремих аркушах або картках, керуючись змістом попередньої лекції;
- поглиблення і розширення наявних знань;
- доповнення й виправлення записів, фіксування питань, що виникають;
- обмірковування плану відповіді на питання (добір відповідних фактів, цитат і аргументів);
- ознайомлення з рецензіями на літературу, яку вивчають;
- концентрація уваги на головному;
- консультування у викладача.

Лабораторне заняття (лабораторна робота). Цей вид занять достатньо поширений у вищих навчальних закладах.

Лабораторне (лат. labor-праця) заняття - вид практичних занять у вищій школі, що проводиться за завданням викладача із застосуванням навчальних приладів, інструментів, матеріалів, установок, вимірювальних приладів, комп'ютерів та інших технічних засобів.

Воно характеризується високим ступенем самостійності студентів у процесі виконання завдань. Зміст лабораторного заняття безпосередньо пов'язаний із різними видами навчального експерименту - демонстраційними дослідженнями викладача, домашніми експериментальними завданнями, розв'язуванням експериментальних задач тощо.

Проводять лабораторні роботи у двох формах – фронтальні і практикуми. Під час фронтальної лабораторної роботи всі студенти (кожен

окремо чи по двоє) виконують на простому обладнанні одночасно одну й ту саму роботу, що відповідає темі, яку вивчають, утворює з нею одне ціле. Практикуми проводять по завершенні великих розділів курсу наприкінці періоду навчання (семестру, року), вони мають переважно повторювальний та узагальнювальний характер і розраховані на більшу самостійність студентів, ніж фронтальні.

Лабораторні роботи з різних дисциплін мають певні особливості, які можуть бути враховані лише під час розроблення методик викладання відповідних дисциплін та методик керівництва лабораторними заняттями.

Одночасно із суто навчальними, що мають ілюстративний характер, проводять лабораторні заняття дослідницького характеру - навчально-дослідні. Завдання такої діяльності звичайно відповідають основному науковому напрямку роботи кафедри, а деколи можуть бути складовою науково-дослідної роботи, яку здійснює кафедра.

Консультація. Їй належить особливе місце у структурі навчального процесу у вищій школі.

Консультації (лат. *consuitatio* - звернення за порадою) - поради, пояснення викладача студентам з будь-якого питання.

Проводять навчальну консультацію у формі співбесіди індивідуально чи з групами у позанавчальний час за певним графіком або у разі потреби - після вивчення розділу програми, у процесі вивчення і особливо під час підготовки до іспитів, написання курсових, дипломних робіт.

Оскільки обсяг навчальної інформації збільшується, а аудиторний час або містить ту саму кількість годин, або скорочується, виникає необхідність індивідуального й групового консультування студентів для кращого засвоєння ними нових знань і вироблення навичок культури навчальної праці. Складні, комплексні теми з окремих дисциплін іноді потребують і поточних консультацій.

Специфіка консультацій, як правило, полягає у добровільному відвідуванні їх студентами. Це також є формою особистого спілкування студента з викладачем. Оскільки час консультації обмежений, запитання викладачу мають бути чітко сформульовані з питань, які неналежно висвітлено в доступних студентам джерелах навчальної інформації, опорних питань і питань, що виникли під час самостійної роботи, тощо.

Педагогічна практика. Практична підготовка студентів здійснюється через навчальні та виробничі (педагогічні) практики. Практика забезпечує послідовність і безперервність формування умінь і навичок та професійне становлення майбутніх педагогів. Давня китайська мудрість говорить: "Розкажи мені – я забуду. Покажи мені – я запам'ятаю. Дай мені зробити – я навчуся". Педагогічна практика сприяє безпосередньому поєднанню і реалізації теоретичних знань, що отримують студенти у вищому навчальному закладі, з їх практичною діяльністю як учителів. Це дає змогу закріпити і поглибити знання теорії, а також набути умінь і навичок, необхідних для майбутньої самостійної роботи.

Педагогічна практика – форма професійного навчання у вищій школі, спрямована на практичне засвоєння майбутніми фахівцями закономірностей і принципів педагогічної діяльності, формування основних професійних умінь і переконань.

Види, тривалість і терміни проведення практики визначаються для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня з урахуванням специфіки спеціальностей і спеціалізацій. Студенти проходять такі види педагогічної практики: педагогічна практика студентів I-III курсів; літня педагогічна практика; навчально-виховна практика студентів IV-V курсів. Зміст практики та форми звітності визначаються Положенням про педагогічну практику студентів та програмами практик, розробленими кафедрами факультету та кафедрами педагогіки і психології університету.

Під час педагогічної практики студенти шляхом особистого досвіду роботи в школі оволодівають уміннями та навичками викладання свого предмета і виховання учнів, вчаться самостійно і творчо застосовувати знання, здобуті в процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, опановують сучасні методи і форми педагогічної діяльності, нові прогресивні технології навчання і виховання.

Чим активніші студенти, тим рівноправнішими учасниками навчального процесу у вищій школі вони себе вважають, тим кращі їх результати. Реалії сьогодення потребують, щоб навчання у ВНЗ було інтерактивним. Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх студентів.

Інтерактивне (лат. inter – між і actio – дія) навчання - співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де викладач і студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих і педагогічних ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем, вироблення спільної стратегії подолання складних ситуацій тощо. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, конструктивного творчого мислення; виробленню цінностей; створенню атмосфери співпраці, взаємодії; дає змогу майбутньому педагогу розвивати свої здібності, оскільки є своєрідним "перерозподілом активності" від викладача до студента.

Новою формою здобуття освіти, новим видом взаємодії між викладачами і студентами є також дистанційне навчання.

Дистанційне (лат. distantia - відстань) навчання - навчання за територіальної роз'єднаності викладача і студента, за якого всі чи переважна частина навчальних процедур здійснюються з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій.

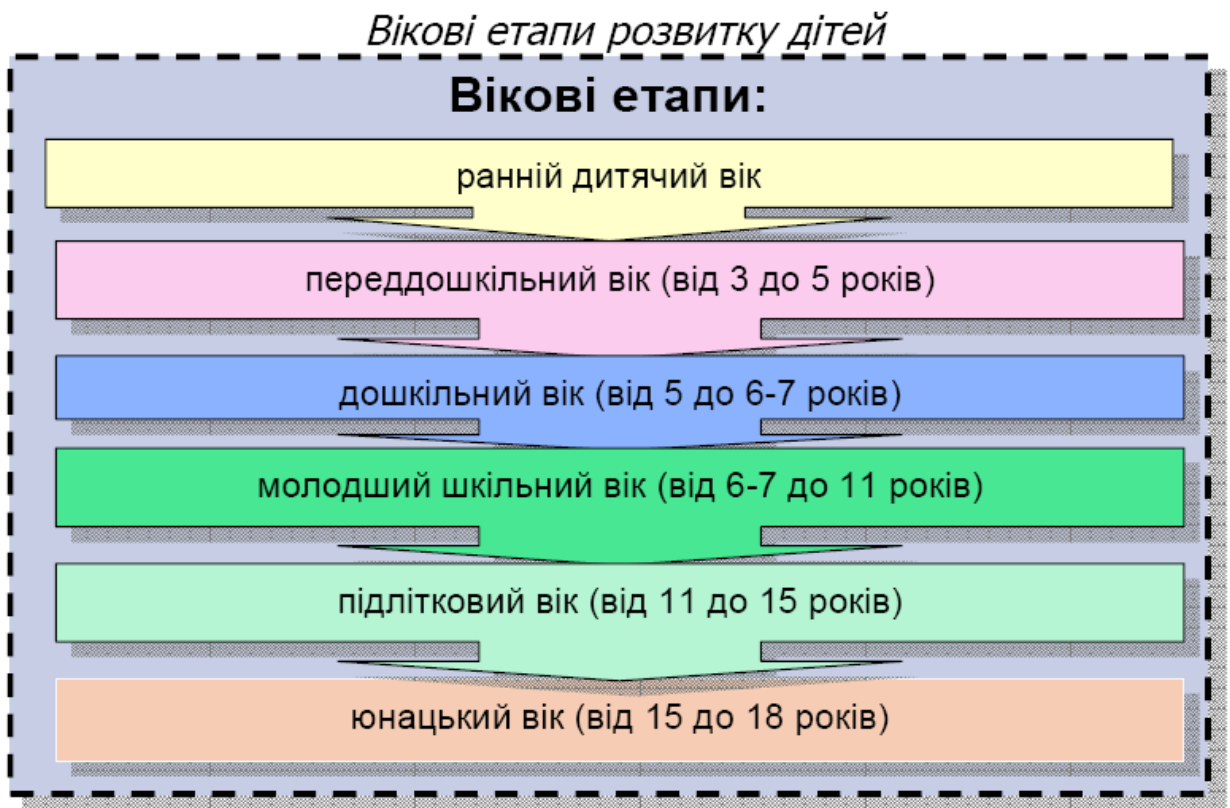
За дистанційного навчання студент має змогу сам здобувати необхідні йому знання за допомогою інформаційних ресурсів: баз даних і знань; комп'ютерних, у т. ч. мультимедійних, навчальних і контролювальних систем; відео- і аудіозаписів, електронних бібліотек і, безперечно,

традиційних посібників і підручників. Крім того, дистанційне навчання передбачає велику кількість завдань, розрахованих на самостійне опрацювання з можливістю отримання щоденних консультацій.

Взаємодія з віддаленими співрозмовниками розвиває у студентів універсальні вміння дистанційної діяльності, які не формуються за традиційного навчання (уміння користуватися електронною поштою, участь у телеконференціях, форумах тощо).

Використання різних форм і видів навчання сприяє формуванню високоосвічених, компетентних, мобільних, самоорганізованих, конкурентоспроможних фахівців, готових входити в глобалізований світ, відкрите інформаційне товариство.

3. Сучасний студент вищого закладу освіти

«Студент» з латинської – людина, що старанно працює, учиться, тобто оволодіває знаннями. Студентський вік припадає на другу фазу юності та початок зрілості людини.

Протиріччя студентського віку:

- економічне протиріччя між різноманітністю бажань і можливістю їх здійснення;
- широта інформації вступає у протиріччя з глибиною її осмислення;
- суперечливий характер розвитку психічних функцій та інтелекту позначається на успіхах у навчанні;

Основні риси студентського віку:

- становлення самостійності;
- максималізм і категоричність;
- формування ідеалу;
- потреба кохання;
- створення сім'ї;
- оптимізм;
- формування політичної свідомості.

Організація навчальної праці студента

Увесь студентський період життя супроводжується систематичною розумовою працею. Цей складний пізнавальний процес тісно пов'язаний з інтелектуальними, емоційними та вольовими якостями особистості. Починається він сприйняттям навчальної інформації через опрацювання і перетворення її на знання на рівні абстрактного мислення, а завершується застосуванням цих знань на практиці.

Складність навчальної праці зумовлена тим, що обсяг і зміст інформації, якою мають оволодіти студенти, безперервно збільшуються, а термін навчання незмінний. Усе це спонукає шукати нові, досконаліші шляхи організації навчання і чіткішого керівництва навчальною роботою студентів. Ще чеський педагог Ян-Амос Коменський (1592-1670) мріяв про відкриття таких способів навчання, за яких ті, хто вчить, менше вчили б, а учні більше вчилися би.

Практика свідчить, що за відсутності досконалої організації навчального процесу навіть тривалі роки навчання у вищій школі з її можливостями не можуть забезпечити підготовку фахівців належної кваліфікації. За даними спеціальних спостережень, 40% студентів причиною невдоволення своїм навчанням вважають відсутність уміння самостійно працювати. Тому важливо, щоб кожен студент сформував у себе вміння вчитися, засвоїв основи раціональної організації праці, прийоми економії часу, умів застосовувати їх у своїй повсякденній роботі, володів навичками самоорганізації.

Культура навчальної праці студента

Для майбутнього вчителя уміння вчитися, поповнювати свої знання протягом усього життя – професійно важливе вміння. К. Ушинський стверджував, що вчитель живе доти, доки ще вчиться; тільки-но він перестає вчитися, у ньому помирає вчитель.

Учителеві важливо не лише передати свої знання учням, а й сформувати в них уміння і навички навчальної праці. Досягти цього він може за умови, якщо сам володіє культурою навчальної праці.

Культура навчальної праці - система знань, умінь і навичок, які дають змогу раціонально організувати навчання, забезпечувати його високу продуктивність.

Основними структурними елементами культури навчальної праці студентів є:

а) знання психологічних, анатоμο-фізіологічних властивостей власного організму; гігієнічних вимог щодо організації раціональної навчальної праці; умов збереження розумової працездатності;

б) навички та вміння - цільові, планування розв'язання завдань, складання раціонального режиму дня; самоконтролю; розумової діяльності; роботи з книгою; розвитку пам'яті, уваги, уяви, мислення.

Організацію навчальної праці, яка за мінімальних затрат дає максимальні результати, називають науковою організацією праці (НОП). До її основних елементів належать плановість у роботі, детальна підготовка до неї, поступове входження у неї, дотримання певного режиму, чистота і порядок на робочому місці тощо.

Культура навчальної праці студентів охоплює:

- гігієну розумової праці (знання правил збереження і підвищення розумової працездатності, уміння їх дотримуватись на практиці);

- техніку розумової праці (володіння ефективними прийомами розумової діяльності);

- уміння планувати навчальну роботу;

- прийоми економії часу.

Отже, саме організація розумової діяльності відповідно до власних потреб і вимог, передбачених культурою навчальної праці, дає змогу студентові максимально використати ресурс власних умінь і навичок.

Гігієна розумової праці студента

Ефективність засвоєння навчального матеріалу залежить від працездатності студента на час його розумової діяльності.

Працездатність студента – готовність до виконання певного виду навчальної роботи із високим ступенем напруженості, зі значними затратами нервової енергії протягом певного проміжку часу.

Під час навчальної праці працездатність студента залежить від кількох чинників:

1) внутрішніх умов (інтелектуальні здібності, особливості волі, ступінь тренуваності, стан здоров'я, сила волі);

2) зовнішніх умов (атмосфера у вищому навчальному закладі, організація робочого місця, режим праці і відпочинку, мікроклімат у групі);

3) рівня організації праці (плановість у роботі, дотримання певного режиму, рівень затрачених зусиль для досягнення результату);

4) обсягу розумового навантаження.

Рівень працездатності студентів різний і залежить від їх індивідуальних особливостей. Однак вона має і загальні, науково обґрунтовані закономірності, є величиною змінною, тобто розвивається за певними етапами.

На **першому етапі** студент повинен звикнути до конкретного виду роботи. Особливістю цього етапу є те, що протягом перших хвилин аудиторної чи позааудиторної роботи він налаштовується на розумову працю, на певний ритм роботи. На **другому етапі** розумова працездатність організму людини досягає максимальної точки і зберігається на цьому рівні

протягом певного часу. На **третьому етапі** високий рівень працездатності починає поступово знижуватися, настає фаза стомлення. **Четвертий етап** – фаза крайньої перевтоми або пригнічення, коли розумова діяльність не лише спадає, а й викликає у людини негативні емоції.

Однак процес зміни рівня працездатності на цьому не закінчується. Після обідньої перерви все повторюється спершу на дещо вищому рівні, ніж перед обідом, а відтак на сьомій годині роботи працездатність різко знижується. Наприкінці дня, після відпочинку, знову спостерігається її зростання. Це зумовлено вольовим зусиллям у зв'язку з усвідомленням наближення закінчення робочого дня.

Найпліднішими є такі годинні пояси:

- 8-15 год. (максимальна працездатність із 10-ї до 13-ї год.);
- після обіду (16-19 год.);
- вечірній час (20-24 год.).

Установлено, що ступінь уваги й ефективність запам'ятовування навчального матеріалу знижуються і сповільнюються наприкінці кожного годинного поясу. З огляду на це важкий для запам'ятовування навчальний матеріал доречно вивчати в першій половині кожного поясу, після доброго відпочинку.

Початок навчального процесу не завжди характеризується максимальною продуктивністю праці. Потрібен певний час (відповідає першому етапу розвитку працездатності), щоб зосередитись на слуханні лекції або виконанні практичних завдань. Скорочення часу, необхідного для досягнення достатнього рівня працездатності, залежить від оптимальності і сталості умов, за яких виконують навчальну працю (звична навчальна обстановка, тиша, початок роботи в один і той самий час тощо). Працездатність студента залежить від того, як швидко він уміє знаходити зв'язки між попереднім і наступним навчальним матеріалом. Тому дуже важливо перед кожною лекцією повторювати зміст попередньої. І чим швидше сформується навички аналізу попереднього матеріалу перед наступною складною розумовою роботою, тим коротшим буде час, потрібний для цього. Тоді швидше настане найефективніший етап "робоча установка" ("стійкий робочий етап").

"Робоча установка" (з погляду працездатності) - найцінніший час. Він триває приблизно із середини першої до кінця третьої години роботи, а за сприятливих зовнішніх обставин – декілька годин. Для цього необхідно усунути фактори, що відволікають та розсіюють увагу: гомін в аудиторії, розмови товаришів, ходіння інших людей у читальному залі тощо. Однак найважливішою умовою є вміння зосереджувати увагу на потрібних об'єктах засвоєння знань.

Приблизно на початку четвертої години роботи настає втома. Вона спричинена насамперед монотонним виконанням однієї і тієї самої роботи; тривалими лекційними заняттями; негативним ставленням студента до предмета.

Найбільше втомлюються переважно ті, хто погано поспідав або нічого не їв, замість активного відпочинку просидів усі перерви в закритому приміщенні, погано спав тощо.

Кожен має знати свою норму сну. Відомо, що працівники розумової праці потребують тривалішого сну, ніж ті, хто займається фізичною працею. Для визначення власної норми сну слід два тижні спати стільки, скільки хочеться. За нормальних умов і стану здоров'я тривалість сну людини становитиме її фізіологічну норму з точністю до 15 хв. Якщо тривалість сну менша на 1 год. порівняно з фізіологічною нормою, то розумова працездатність знижується на 20%.

Важливо знати кожному, хто він - "сова" чи "жайворонок", і залежно від цього планувати різні види навчальної роботи. Слід також пам'ятати, що висока працездатність потребує регулярного відпочинку, перерв у роботі.

Раціональне використання індивідуальних можливостей студента передбачає обов'язкове врахування загальних, науково обґрунтованих закономірностей, що регулюють працездатність.

Режим дня студентів

Однією з основних умов збереження високої працездатності є дотримання режиму дня – розпорядку роботи, харчування, відпочинку, сну. Основу режиму становить правильний розподіл часу, що важливо, оскільки у студентів формується динамічний стереотип. Організм за "своїм годинником" регулює види занять, установлює баланс між працею та відпочинком. Завдяки цьому у студентів з'являється відчуття часу, яке допомагає працювати у певному ритмі. Організм сам "хоче" робити те, що потрібно, адже внаслідок вироблення динамічного стереотипу попередня діяльність спонукає наступну. Це значною мірою підвищує продуктивність праці, знімає нервові напруження.

Режим праці та відпочинку залежить від індивідуальних особливостей кожного студента. Щоправда, не завжди студенту вдається жити за своїм індивідуальним режимом, адже потрібно вміти пристосувати його до загальноприйнятого у вищому закладі освіти, тобто спланувати бюджет часу.

Бюджет (англ. budget, букв. - сума) часу - правильне планування і розподіл часу, розумне і раціональне його витрачання на різні види робіт та форми діяльності.

Структуру бюджету часу студента формують робочий (навчальний) і неробочий (позаробочий) час. Аудиторні заняття і самостійна робота над програмовим матеріалом - складові частини робочого часу студентів. У структурі позаробочого часу виокремлюють позанавчальний час (участь у науковій і громадській роботі, переїзди до місця занять, час на господарсько-побутові потреби, сон, харчування тощо) і вільний час (заняття спортом, участь у художній самодіяльності, відвідування театрів, музеїв, виставок, перегляд телебачення, читання наукової і художньої літератури, газет, журналів, улюблені заняття тощо). Поза всіма зазначеними затратами - нерозподілений (неврахований) час.

Виокремлюють річний, тижневий, добовий бюджет часу студентів.

Традиційно, визначаючи бюджет навчального часу студентів денної форми навчання, виходили із співвідношення 6:4, що передбачає 6 годин щоденних аудиторних і 4 години позааудиторних занять. Нині при здобуванні студентами вищої освіти на аудиторні заняття відводиться 30-50% бюджету часу дисциплін; на самостійне вивчення навчального матеріалу - 50-70%, що свідчить про збільшення навантаження студентів в позанавчальний час.

Тижневий бюджет робочого часу на виконання індивідуального навчального плану становить 45 академічних годин.

Максимальний тижневий бюджет робочого часу студента денної форми навчання становить 54 години, в т. ч. 4 години - навчальні заняття з фізичного виховання, до 6 годин - на поглиблення вивчення окремих дисциплін, підготовку та участь у студентських олімпіадах, конкурсах, конференціях тощо.

З урахуванням тривалості теоретичного навчання, обов'язкової практичної підготовки, семестрового контролю та виконання індивідуальних завдань у 40 тижнів на рік річний бюджет часу студента становить 1800 (45x40) годин.

Правильний розподіл режимних моментів у добовому бюджеті часу дає змогу об'єктивно підійти до використання своїх функціональних можливостей і адаптації до зміни одних видів діяльності на інші. Науковцями доведено, що понад 300 процесів, які відбуваються в організмі людини, підпорядковані добовому ритму, а його зміна та відхилення від норми призводять до порушення роботи функцій і систем, що забезпечують нормальну життєдіяльність.

Досвід організації навчальної роботи у вищих навчальних закладах свідчить, що фізіологічна норма навчальних занять, яка відповідає гігієнічним вимогам, становить 10-11 год. на добу. Студентам молодших курсів рекомендується починати із 7-8 год. занять на добу і згодом поступово збільшувати їх тривалість, щоб до старших курсів значно зростала питома вага їх самостійної навчальної роботи.

Для того щоб правильно спланувати бюджет часу, необхідно дотримуватися таких правил:

- чітко визначати мету своєї діяльності. Це допомагає завчасно спланувати роботу, організувати всі дії, спрямовані на її досягнення, дає змогу контролювати виконання;

- дотримуватися певної системи і послідовності у роботі, правильно і рівномірно розподіляти її в часі. Працювати слід систематично - кожного дня певну кількість годин, а не вивчати великий обсяг інформації за один раз час від часу, неперіодично. Адже часті зміни форм роботи шкідливо позначаються на продуктивності розумової праці, спричинюючи втому, оскільки потребують перебудови думок та дій. Крім того, будь-яке відволікання уваги руйнує логічно побудовану думку, після чого іноді доводиться витратити у кілька разів більше часу та розумових зусиль, щоб повернутися до цієї втраченої думки;

- не робити великих перерв у процесі розумової праці, оскільки кожного разу після перерви потрібен певний час для входження в роботу;

- правильно чергувати різні види діяльності: спершу розумову та фізичну працю, згодом - різні види інтелектуальної праці. Це сприятиме високій працездатності;

- навчитися правильно відпочивати. Для відновлення сил потрібні перерви після кожних 1-2 год. роботи; відпочинком може бути і заміна розумової праці фізичною;

- виконувати завжди все вчасно і пам'ятати пораду: "Зроби сьогодні все, що можна не залишати на завтра";

- вести щоденник чи книжку для нотаток, де записувати плани на найближчі дні, тижні, місяці;

- пам'ятати, що вольові зусилля, бажання досягти максимальних позитивних результатів зекономлять зусилля, час і сприятимуть ефективному виконанню роботи.

Кожен студент повинен навчитися раціонально витратити час, цінувати його, оволодівати навичками наукової організації праці.

Техніка розумової праці студента

Уміння планувати свій час, ефективно працювати і досягати хороших результатів значною мірою залежать від рівня сформованості техніки розумової праці.

Техніка розумової праці - стихійно або цілеспрямовано сформоване вміння чітко виконувати певні дії, типові для виду роботи.

У техніці розумової роботи найважливішим навчальним умінням є читання. За даними статистики, зором людина сприймає 90% інформації, із них 70% - за рахунок читання. Робота із психолого-педагогічною літературою є професійно орієнтованим читанням.

Залежно від мети, характеру тексту і часових меж виокремлюють такі способи читання: переглядання, прочитання, вивчення.

У табл. подано середні показники читання згідно з даними різних досліджень.

Таблиця. Середні показники читання

Вид літератури	Швидкість читання (ст./год.)		
	суцільного	вибіркового	читання-вивчення
Художня	25-35	50-60	-
Навчальна	15-18	20-25	7-9
Наукова (спеціальна)	12-15	30-35	10-12

Експерименти свідчать, що цілеспрямоване навчання і самонавчання дають змогу підвищити швидкість читання у 3-15 разів. Установлено, що чим швидше людина читає, тим швидше вона запам'ятовує прочитане. Швидкість читання є своєрідним каталізатором ефективного запам'ятовування. Швидкісне (інтенсивне) читання розглядають як засіб наукової організації інтелектуальної діяльності студента.

Швидкісне читання – швидке сприйняття інформації тексту з найкращим коефіцієнтом усвідомлення і засвоєння.

Існують три обов'язкові ознаки швидкісного читання: швидкість, розуміння, запам'ятовування. Швидкість читання студента має становити 300-350 слів за хвилину.

Підвищити швидкість читання можливо за дотримання таких умов:

1) усунення вад, якщо вони є (малий кут зору, внутрішня артикуляція, регресії у читанні, відсутність гнучкості в процесі читання, неухвалене читання);

2) навчання правильної техніки читання (тренування 2-3 місяці по 1,5-2 год. на день). Для цього щодня потрібно читати одну-дві газети, один журнал за фахом і 50-100 сторінок будь-якої книжки;

3) виконання спеціальних вправ;

4) розвиток пам'яті (добре розвинута пам'ять робить читання раціональнішим і ефективнішим).

Культура читання охоплює не лише техніку самого читання, а й володіння **технікою пошуку необхідних літературних джерел** - користування бібліотечними каталогами, картотекою, довідково-інформаційними виданнями тощо, уміння працювати з книгою (робити необхідні записи, складати план прочитаного, конспект, формулювати тези тощо).

Показником друкованих видань, які зберігаються у бібліотечному фонді, є *каталог* - перелік, список наявних у бібліотеці творів друку, який розкриває зміст фонду і сприяє його кращому використанню. Він складається з карток, у яких занотовані основні характеристики книги: шифр, який позначає місце зберігання книги в бібліотечному фонді і використовується для її швидкого знаходження працівниками бібліотеки; автор, назва, підзаголовкові дані та інша інформація.

Залежно від способу групування карток каталоги поділяють на алфавітні, систематичні та предметні.

В *алфавітному каталозі* картки групують в алфавітному порядку (прізвища авторів або назви творів відповідно до літерного складу початкових слів у бібліографічному описі літературних джерел).

Систематичний каталог розкриває фонд бібліотеки за змістом. У ньому всі описи друкованих видань розставляють за певними сферами знань (за таблицями УДК – універсальною десятиковою класифікацією або ББК – бібліотечно-бібліографічною класифікацією), а всередині цих розділів – за прізвищами авторів або назвами книг в алфавітному порядку. Художня література не належить до жодного підрозділу УДК, тому бібліографічні картки художніх книг розміщують в алфавітному каталозі.

У *предметному каталозі* картки з бібліографічним описом різних видів друкованої продукції групують за змістом, а не за галузями знання, як у систематичному каталозі. Цим каталогом послуговуються в тому разі, коли потрібно знайти літературу з конкретної теми, але назви книг і автори невідомі. Цей вид каталогу є необов'язковим для всіх бібліотек.

Генеральна систематична картотека (ГСК) – це картотека статей, у якій подано статті з газет, журналів, збірників, книг у систематично-алфавітному порядку (за таблицями УДК або ББК).

Бібліографічні покажчики, списки літератури відображають фонд бібліотеки за змістом. Це універсальні, тематичні галузеві (як поточні, так і ретроспективні) покажчики, списки нових надходжень до бібліотеки або картотеки рецензій.

Для одержання літератури в бібліотеці студент заповнює спеціальну картку – *читацьку вимогу*, де вказує шифр книги, прізвище автора, назву і місце видання, своє прізвище та ім'я. Після виконання працівниками бібліотеки замовлення на літературу студент починає роботу з книгою.

Робота з книгою передбачає написання:

- бібліографії (чіткий запис даних про книгу, її автора, назву, місце видання і видавництво, рік видання, кількість сторінок, серію тощо);
- анотації (стислий, короткий виклад змісту книги, статті);
- резюме (оцінка всього друкованого тексту або його частин, а також інформація, яка є важливою, оригінальною, новою, знадобиться пізніше);
- цитат (дослівний уривок з іншого твору; вислів, який наводять для підтвердження або заперечення певної думки з дотриманням усіх особливостей чужого висловлювання і посиланням на його джерело);
- виписок (записи допоміжного характеру, статистичні таблиці, дані, дати, події, різноманітний ілюстративний матеріал, що дасть змогу краще проаналізувати думки, виявити суперечності, аргументувати певні положення, твердження);
- тез (стислий виклад основних думок прочитаного, частково - у вигляді цитат);

- планів (найкоротший запис логічної структури тексту із зазначенням опорних пунктів у розгортанні теми, переліком питань, на які в тексті дається відповідь);

- конспектів (короткий письмовий виклад змісту книжки або її частини, статті тощо).

Під час роботи з книгою важливо вміти складати **план**. Залежно від мети виокремлюють:

а) структурний план, який складають відповідно до структури твору, що вивчають (від вступу до висновків). За основу такого плану беруть перелік основних розділів і параграфів;

б) предметний (логічний) план, який може бути складений у формі переліку назв основних питань" які відповідають заголовкам книги, чи у формі запитань за текстом книги;

в) тематичний план, особливість якого полягає в тому, що його складають на основі вивчення кількох творів із теми (під час підготовки до лекції, написання курсової чи дипломної роботи);

г) план-конспект, який крім плану теми охоплює й письмовий переказ прочитаного з доведеннями і власними нотатками.

Конспектувати книгу можна у формі плану, тез, виписок, доведення, цитат, висновків та ін. Залежно від цього виокремлюють різні види конспектів: *план-конспект* (стислий, складений у формі плану переказ прочитаного), *текстуальний*, чи цитатний, конспект (конспект, створений з уривків оригіналу тексту - цитат), *вільний конспект* (поєднання виписок, цитат, тез), *тематичний конспект* (конспект відповіді на поставлене запитання або конспект навчального матеріалу теми), схематичний конспект (узагальнення матеріалу у вигляді схем, графіків, таблиць, що дають змогу розкрити сутність предмета дослідження, відкинути другорядні деталі).

Найпоширенішим прийомом конспектування є текстуальний елемент – скорочений запис усіх основних положень, висновків та узагальнень. Основними вимогами до написання конспекту є системність і логічність викладу матеріалу, стислість, завершеність, переконливість.

У процесі конспектування можна використовувати **мову маргіналій** (лат. *margo (marginis)* – край, межа, маргіналії – це позначки, замітки на полях книги, рукопису), яку кожен студент розробляє для себе. Вона слугує основою для короткого оцінювання тексту. Прикладом такої мови можуть бути значки: 0 – несуттєво, X – неправильно, ! – важливо.

Важливо вміти **правильно вести бібліографічні записи**. Літературу потрібно записувати за чинними правилами. У бібліографічних записах важливий кожний пунктуаційний знак.

Бібліографічний опис — це сукупність бібліографічних відомостей про документ, його складову частину чи групу документів, які наведені за певними правилами, необхідні та достатні, і є результатом аналітико-синтетичної переробки інформації. Процес складання бібліографічного опису передбачає виявлення та формування за певною

методикою множини бібліографічних даних про окремих документ або його частину, чи групу документів.

Міжнародний стандартний бібліографічний опис або ISBD (*International Standard Bibliographic Description*) — це набір правил опису, складений Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та установ (IFLA, *The International Federation of Library Associations and Institutions*) для опису широкого спектру бібліотечних матеріалів. Зведене видання ISBD було опубліковано в 2007 році, перевидано 2011 року. Воно замінило більш ранні окремі міжнародні стандартні бібліографічні описи, які були видані для монографій, старих монографічних публікацій, картографічних матеріалів, серіальних та інших триваючих ресурсів, електронних ресурсів, неосвічені матеріалів, і нотних записів.

Національний стандарт України. Для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні в Україні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації розроблено національний стандарт ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», який набув чинності 1 липня 2007 року. Він є базовим для системи стандартів, правил, методичних посібників зі складання бібліографічного опису.

Дані для складання описів беруться безпосередньо з видання. Опис складається з обов'язкових елементів: основний заголовок, автори, повторність видання, рік видання, обсяг. На каталожній картці в лівому верхньому кутку розташовується шифр, що визначає місце книги на полиці. Чисельник дроби позначає відділ класифікації до якого книга відноситься за змістом. Знаменник — авторський знак, умовна позначка першого складу прізвища автора або першого складу назви книги. Центральною складовою бібліографічного опису є бібліографічний запис.

Бібліографічні відомості наводяться в описі в тому вигляді, в якому вони подані у джерелі інформації. У зв'язку з тим, що об'єктами опису в новому стандарті є різні документи, визначення джерел інформації дано в узагальненому вигляді, оскільки для кожного виду документів існує своя специфіка в цьому питанні.

У бібліографічному описі використовують такі умовні розділові знаки:

1. . — крапка і тире
2. . крапка
3. , кома
4. : двокрапка
5. ; крапка з комою
6. / коса риска
7. // дві косі риски
8. () круглі дужки
9. [] квадратні дужки
10. + плюс
11. = знак рівності

Кожну ділянку бібліографічного опису розділяють знаком крапка і тире (. —), який допускається замінити знаком крапка (.). Складаючи бібліографічний опис, використовують різні скорочення, які регламентовані відповідними стандартами. У кількісному елементі бібліографічного опису можна вказати тільки сторінку цитованого тексту.

Функції бібліографічного опису.

Кожний бібліографічний опис виконує певні функції, найважливішою з яких є **ідентифікація**. Її суть в тому, що вона може виявити тотожність деяких документів, відрізнити їх один від одного і при цьому не бачити їх. Бібліографічний опис складається безпосередньо за самим документом, за титульною сторінкою. Він складається на мові оригіналу та за сучасною орфографією.

Завдяки бібліографічному опису можна розшукати документ за тими ознаками, які притаманні лише йому. Тобто перша функція є кроком для наступної, **пошукової** функції, яка пов'язана з функцією вибору, так як сукупність відомостей, наведених у бібліографічному описі, дає уявлення про документ і тим самим допомагає вибрати той, що найбільше відповідає потребам користувача.

Також до основних функцій належить **інформаційна**, що інформує про твір, його зміст, призначення. Окремим її випадком є **сигнальна** функція, так як бібліографічний опис повідомляє про новий документ, про надходження книги до бібліотеки.

Три основні функції бібліографічного опису — ідентифікуюча, інформаційна та пошукова — пов'язані між собою та використовуються в різних видах бібліографічного опису. В різних ситуаціях пріоритети їхнього використання змінюються. Наприклад, при обробці нових надходжень до бібліотеки чи інформаційного центру головну роль відіграє ідентифікуюча функція бібліографічного опису, а у видавничих каталогах — інформаційна.

Обліково-реєстраційна функція полягає в тому, що опис дає змогу здійснювати облік і реєстрацію документів як на загальнодержавному рівні, так і на рівні тієї чи іншої установи. **Організаційна** функція — це формальні ознаки документу, які можуть бути основою для групування записів у конкретному пошуковому масиві.

Види бібліографічного опису

Залежно від об'єкту, на який необхідно скласти бібліографічний опис, виділяють 3 види описів: монографічний, аналітичний, зведений.

Монографічний складають на окремо виданий документ (книгу, карту). **Аналітичний** складають на частину документу (статтю, главу, розділ). Його укладають під узагальненою назвою, яку приймають за основну. У відомостях, що стосуються назви, зазначають характеристику описаної групи статей чи матеріалів: статті, доповіді, відгуки, дискусії. **Зведений** складають на багатотомне серіальне або продовжене видання.

В залежності від повноти набору елементів, бібліографічний опис буває: короткий, розширений, повний.

- Короткий — це опис, який складається тільки з обов'язкових елементів (основна назва, порядковий номер видання, місце та рік випуску видання, обсяг). Короткий опис найбільш підходить для бібліографічних посилань, які допомагають читачу знайти об'єкт опису в бібліотеці.
- Розширений — з обов'язкових та деяких факультативних елементів. Він застосовується при книжкових і статейних бібліографічних списках і покажчиках.
- Повний — складається з обов'язкових та усіх факультативних елементів.

Точність потрібна не лише в описі книг, статей, а й при цитуванні, оформленні різних виписок.

Сучасний студент – майбутній педагог – повинен уміти шукати потрібну інформацію в Інтернеті. На сьогодні всесвітня павутина охоплює, за різними оцінками, від 50 до 80 млн серверів, де розміщено понад 200- 250 млн документів (веб-сторінок). Ресурси Інтернету вміщують сотні тисяч банків і баз даних, де зберігається інформація будь-якого характеру. Загальнодоступні в режимі он-лайн – більше півтори тисячі бібліотечних каталогів, у т. ч. каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Бібліотеки конгресу США, Британської бібліотеки, Російської державної бібліотеки та ін.

Найвідомішими пошуковими системами є: Google, Rambler, Яндекс, Українські ресурси Інтернет ([/http://el.visti.net/](http://el.visti.net/)), Брама ([/http://brama.com/ukr.html/](http://brama.com/ukr.html/)) – каталог інформаційних ресурсів і пошукова система української діаспори.

Ефективність навчальної праці значною мірою залежить і від пам'яті людини. Дослідження з вікової психології засвідчили, що на 20-му році життя механічна пам'ять починає слабшати, а логічна, пов'язана з професійною діяльністю, може постійно вдосконалюватися. Техніка роботи пам'яті, її поліпшення - важке завдання, однак над цим слід постійно працювати, враховуючи кілька настанов:

- чим більше людина знає, тим легше їй запам'ятовувати нову інформацію;
- навіть за найкращої пам'яті необхідне повторення;
- варто регулярно займатися цілеспрямованим заучуванням, повторенням, намагатися відтворити забуте;
- слід робити записи почутого.

У кожної людини є моторний компонент пам'яті. Часто його недооцінюють, вважають, що важливість записів лише в тому, що до них можна повернутися. Однак спеціально проведені експерименти довели, що запис має важливе значення навіть тоді, коли до нього не потрібно повертатися. Студентам було запропоновано під час лекції писати пальцем на столах, не залишаючи жодних слідів. Як з'ясувалося, у такому разі студенти

запам'ятали значно більше, ніж просто слухаючи лекцію. Спрацював моторний компонент пам'яті.

Учені-психологи пропонують комплексні заходи з розвитку пам'яті:

- цільова установка на запам'ятовування;
- відсіювання несуттєвої інформації;
- сприймання інформації різними аналізаторами;
- прийом запам'ятовування надовго;
- прийом запам'ятовування на завтра;
- використання методу асоціацій;
- спеціальні вправи для розвитку пам'яті.

Отже, лише за умови комплексного оволодіння всіма елементами техніки розумової праці майбутній педагог матиме змогу цілеспрямовано, швидко і чітко виконувати всі дії, спрямовані на засвоєння нових знань.

Аналіз проведеної лекції №3

У відповідності з розкладом 26.05.2021 р. проведено лекцію з предмету «Вступ до спеціальності»

Тема: «Підготовка вчителя у вищому педагогічному навчальному закладі»

П.І.Б. здобувача: Блажей Степан Сергійович

Спеціальність: Початкова освіта. Курс 1

Група: «А» **Кількість осіб:** 18 **Присутні:** 15

1. Науковий характер лекції. Влучність розкриття теоретичних положень, категорій, визначень. Лекція відповідає принципу науковості, системності і послідовності. В ній чітко розкриті теоретичні положення, наукові категорії, даються визначення основних положень.

2. Зв'язок теоретичного матеріалу з досягненнями практики педагогічної роботи. Популяризація досягнень вітчизняної науки, передового досвіду педагогічної роботи

Зміст лекції безпосередньо пов'язаний з майбутньою професією вчителя початкових класів з урахуванням сучасних вимог НУШ.

3. Методичний рівень викладання: наявність плану лекції, його зв'язок з попереднім матеріалом, використання структурно-логічних схем, логічність і послідовність викладення матеріалу, аргументованість висновків. Зміст лекції містить план, мету, і завдання та рекомендовану літературу. Матеріал лекції пов'язаний з попереднім матеріалом. На лекції використовується презентація, яка містить структурно-логічні схеми та інше.

4. Практична спрямованість: орієнтація на зміст і завдання практичних (семінарських) занять з даної теми. Точність, визначення завдань і термінів їх виконання. Лекція спрямована на подальше використання теоретичного матеріалу при виконанні практичних занять.

5. Завдання для самостійної роботи студентів: їх наявність, влучність, доцільність, творчий характер, повідомлення термінів і форми перевірки знань
Надати визначення понять: вища освіта, види освіти, рівні акредитації ВНЗ,

освітньо-кваліфікаційні рівні, освітній рівень, наукові ступені, вчені звання, університет, функції університету, навчальний план, робочий навчальний.

6. Стиль викладання: точність визначень, формулювань, емоційність, демократичність, володіння аудиторією, дисципліна. В ході лекції переважав демократичний стиль спілкування; за структурою логічності та послідовності.

7. Мовленнєві характеристики: чіткість, легкість голосу, вдале інтонування, голосність, тональність. Лектор чітко та доступно здійснював виклад лекційного матеріалу.

8. Рівень технічного забезпечення (ІКТ): задовільний.

9. Оцінка ефективності проведеної лекції. Побаження та зауваження. Лекція прочитана достатньому рівні. Лектор вільно володіє фактичним матеріалом та методикою викладання.

П.І.Б. рецензента: Блажей Степан Сергійович

Дата 26.05.2021 р.

Підпис

Конспект практичного заняття №1

Тема заняття: Педагогічне спілкування в професійній діяльності педагога. Мистецтво педагогічного спілкування. Конфлікт у педагогічній взаємодії

Мета вивчення: розкрити сутність педагогічного спілкування, його структуру, функції; формування уявлень про майстерність спілкування у професійній діяльності; розвиток гуманістичної спрямованості педагога; створення установки на формування комунікативної культури майбутнього вчителя, вміння обирати продуктивний стиль та прийоми взаємодії з учнями; формування індивідуального стилю педагогічного спілкування, удосконалення вербальної, невербальної та комп'ютерної комунікації майбутнього вчителя.

Обсяг навчального часу: 6 год.

Обладнання: твори А. Макаренка «Прапори на баштах», «Педагогічна поема» та В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», книга Д. Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей», методичні рекомендації до проведення практичних занять; мультимедійна дошка, проектор.

План заняття:

1. Сутність людського спілкування.
2. Види і стилі спілкування.
3. Педагогічна комунікація, її місце у професійній діяльності вчителя.
4. Вимоги до педагогічного спілкування.
5. Комунікабельність як професійна якість педагога. Бар'єри спілкування та шляхи їх подолання.

6. Особливості педагогічного спілкування з учнями початкової школи.

Рекомендована література (основна):

1. Вступ до педагогічної професії : навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти]. – [вид. 3-тє], перероб. і доп. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – С. 97 – 106.

2. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Галина Михайлівна Мешко. – К. : Академвидав, 2010. – С. 35 – 60.

3. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти]. – [вид. 3-тє], перероб. і доп. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – С. 97 – 106.

Додаткова література:

1. Азаров Ю. П. Искусство воспитывать / Юрий Петрович Азаров. – М. : Просвещение, 1985. – 448 с.

2. Арват Ф. С. Культура спілкування : навч.-метод. посіб. / Ф. С. Арват, Є. І. Коваленко, С. В. Кириленко, П. М. Щербань – К. : ІЗМН, 1997. – 328 с.

3. Батракова С. Н. Основы профессионально-педагогического общения : учебное пособие / Светлана Николаевна Батракова. – Ярославль, 1986. – 80 с.

4. Введение в специальность : учеб. пособие [для студентов пед. ин-тов] / Л. И. Рувинский, В. А. Кан-Калик, Д. М. Гришин и др. – М. : Просвещение, 1988. – С. 132 – 135.

5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Наталія Павлівна Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с. – (Альма-матер).

6. Грехнев В. С. Культура педагогического общения / Вадим Сергеевич Грехнев. – М. : Просвещение, 1990. – 144 с.

7. Журавлев В. И. Основы педагогической конфликтологии : учебник / Василий Иванович Журавлев. – М. : Роспедагентство, 1995. – 182 с.

8. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : книга для учителя / Виктор Абрамович Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.

9. Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей / Дейл Карнегі. – К. : Наукова думка, 1990. – 234 с.

10. Кукушин В. С. Введение в педагогическую деятельность : учебное пособие. / Вадим Сергеевич Кукушин. – Ростов н/Д. : Издательский центр «МарТ», 2002. – С. 78 – 105. – (Серия «Педагогическое образование»).

11. Культура спілкування : навч.-метод. посіб. / Ф. С. Арват, Є. І. Коваленко, С. В. Кириленко, П. М. Щербань. – К. : ІЗМН, 1997. – 328 с.

12. Леонтьев А. А. Педагогическое общение / Алексей Алексеевич Леонтьев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. – Нальчик : Эль-Фа, 1996. – 48 с.

13. Рыбакова М. М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе : книга для учителя / Маргарита Макаровна Рыбакова. – М. : Просвещение, 1991. – 128 с.

14. Синиця І. О. Педагогічний такт і майстерність учителя / Іван Омелянович Синиця. – К. : Радянська школа, 1981. – 319 с.

15. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навч. посіб. / Іван Миколайович Цимбалюк. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.

I. Теоретичний блок

1. Сутність педагогічного спілкування. Його структура, функції.
2. Стили педагогічного спілкування.
3. Педагогічний конфлікт і причини його виникнення.
4. Поведінка вчителя в конфліктній ситуації.

II. Практичний блок

1. Перевірка результатів діагностування студентів на виявлення рівня комунікативних здібностей та на визначення рівня конфліктності, стресостійкості.

Обговорення результатів та шляхів їх подальшого розвитку.

2. а) Обговорення переглянутих самостійно фільмів (за вибором студента): «Хористи» (2004), «Темрява» (2005), «Зірочки на землі» (2007), «Тріумф: історія Рона Кларка» (2006), «Перед класом» (2008), «Школа» (2010), «Тільки уяви» (2012). Аналіз основних моментів художніх фільмів, діяльності педагогічного, дитячого, батьківського колективів, учителів. Обговорення занотованих студентами прикладів стилів спілкування вчителів, батьків. Аналіз стилів спілкування з позиції їх впливу (рівень) розумової активності учнів.

б) Презентація [есе](#) – думки та враження з приводу переглянутих фільмів.

3. Завдання для самостійної роботи (робота в групах; завдання за вибором студентів)

3.1. Випишіть з творів А. Макаренка «Прапори на баштах», «Педагогічна поема» та В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», інших педагогів 4 – 5 прикладів продуктивного спілкування вчителя з вихованцями.

3.2. Користуючись книгою Д. Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей», випишіть принципи, правила і способи: як поводитися з людьми; як сподобатися людям; як спонукати людину позитивно ставитися до ваших думок; як змінити думку людини, не викликаючи при цьому її обурення або образи.

3.3. Розв'язання педагогічних ситуацій (студенти підготували по 3 – 5 педагогічних ситуацій, у т.ч. конфліктних, для аналізу на практичному занятті).

- Наведіть з власного досвіду приклади проблемних чи конфліктних ситуацій, що виникли через нерозуміння, неправильне використання вчителем (викладачем ЗВО) стилю спілкування.

2.2. Тренінгові вправи з розвитку комунікативних здібностей педагогів:

- увійдіть до класу і зверніть до себе увагу учнів засобами міміки, рухів, жестів;

- проявіть здивування, хвилювання, обурення, іронію у педагогічно

доцільній формі;

- зробіть коротке зауваження порушнику дисципліни (бажано проявити почуття гумору);

- зверніться до учня (класу) з проханням, запитанням, пропозицією побажанням, вимогою;

- висловіть із різними інтонаціями одну і ту ж фразу, звернену до учнів: «Прошу уваги», «Іди до дошки», «Відкрийте зошити і запишіть»;

- інсценізуйте педагогічні ситуації (спілкування з педагогічно занедбаною дитиною; з роздратованим батьком; вчителем, який не об'єктивно оцінює учня тощо).

III. Творчий блок

1. Публічний захист творчого проєкту: «Кодекс честі вчителя», «Клятва вчителя» (проєкт на вибір, проводиться у парах, творчо оформлюється, кращі проєкти виставляються на святі «Тиждень факультету»).

2. Користуючись електронними адресами освітніх сайтів, проаналізуйте, як здійснюється процес комп'ютерної комунікації між учителями (на форумах, у блогах, в соціальних мережах).

3. Зверніться до наукових джерел, рекомендованих до теми, складіть правила спілкування педагога з батьками учнів та колегами.

4. Складіть «антипорадник» вчителя: «Як не потрібно спілкуватися з дітьми і до яких наслідків це призведе». Потім розробіть поради для вчителя «Як потрібно спілкуватися з дитиною».

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність педагогічного спілкування, і в чому ви вбачаєте його відмінність від загальнолюдського спілкування?

2. Проаналізуйте основні функції педагогічного спілкування.

3. Поясніть сутність основних стилів спілкування.

4. У чому ви вбачаєте взаємозв'язок між видами спілкування?

5. Проаналізуйте можливі наслідки впливу на особистість того чи іншого стилю спілкування.

6. Проаналізуйте основні умови ефективності педагогічного спілкування.

7. Що означає бути комунікабельним?

8. Як стати привабливим і приємним співбесідником?

9. Яку роль у педагогічному спілкуванні відіграють мовні здібності?

10. Якою є роль у сучасному інформаційному середовищі комп'ютерної комунікації вчителя? Як вона здійснюється?

11. Чи спілкуєтеся ви з одногрупниками у соціальних мережах на форумах? Чим відрізняється спілкування особистісне та Інтернет-комунікація?

12. Як ви розумієте поняття «комунікативне забезпечення уроку»?

13. Визначте домінуючі риси у вашому педагогічному спілкуванні. Чого вам не вистачає для досягнення високого рівня професійно-педагогічної комунікації?

ЗМІСТ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ УКРАЇНА - ЄДИНА КРАЇНА

(Сценарій виховного заходу)

Мета. Ознайомити студентів з історією здобуття державності України; формувати повагу до її символів; розвивати прагнення берегти та захищати рідну країну, мати активну життєву позицію; виховувати почуття патріотизму; удосконалювати вміння аргументовано доводити власні твердження. Усвідомити думку, що наявність у громадян різних поглядів з тих чи інших питань є природним станом громадянського суспільства при непорушності державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і демократичних засад державного устрою.

Сцена оформлена в національних символах України – кетяги червоної калини, вишиті рушники. По центру – Державний прапор України, Герб. Захід розпочинає вихователь, після цього звучить гімн України.

До зали заходять ведучі:

Ведучий.

Буває часом сліпну від краси.

Спинюсь, не тямлю, що воно за диво,

Оці степи, це небо, ці ліси,

Усе так гарно, чесно, незрадливо,

Ведуча.

Усе як є - дорога, явори,

Усе моє - все зветься Україна.

Така краса, висока і нетлінна,

Що хоч спинись і з Богом говори.

Ведучий. Для українського народу, віками позбавленого власної державності та розірваного на частини між сусідніми країнами, проблема єдності завжди була особливо болючою і неймовірно складною. Особливо ця тема актуальна в світлі сьгоднішніх подій, які відбуваються у нашій державі і в східних регіонах

зокрема. Як ніколи, важливо берегти світлу пам'ять незліченних жертв, протягом віків принесених українським народом на вівтар незалежності, соборності і державності. Територіальна цілісність України, самовідчуття українських громадян як єдиної нації, скріпленої кров'ю незламних борців, повинні залишатися непорушними. Лише в єдності дій та соборності душ ми можемо розбудувати економічно й духовно багату, вільну й демократичну Україну.

Веду́ча. Що означає слово «соборність»? Спочатку воно належало виключно до сфери богослов'я та релігійної філософії та означало добровільне єднання людей під покровительством християнської церкви на основі любові до Бога й один до одного. Пізніше набуло ширшого застосування і відійшло від суто релігійного змісту. Під «соборністю» стали розуміти об'єднання в одне державне ціле всіх земель, які заселяє одна нація на єдиній території. Соборність невіддільна від досягнення реальної державності, духовної єдності, забезпечення справжнього суверенітету і незалежності народу, побудови процвітаючої національної держави. Згодом до переліку її невід'ємних атрибутів додалась демократична побудова суспільства.

Читець (читає вірш П. Осадчук «Україна моя починається»)

Україна моя починається
Там, де туга моя кінчається,
Край дороги, як пісня чайна,
Починається Україна.
Україна моя починається
Там, де палуба грізно хитається,
Там, де в клекотах Чорного моря,
Б'є панцерник у царство горя.
Україна моя починається
Там, де панство навіки кінчається,
Де смереки у вільних Карпатах,
Як ракети, стоять на чатах.
Україна моя починається

Там, де доля моя усміхається,
І, як небо, як даль солов'їна,
Не кінчається Україна.

Ведучий. Українська революція 1917-1921 років стала поштовхом для масового, бурхливого єднання східних і західних українців - наддніпрян і галичан - у військовій, політичній, освітянській та культурній сферах. Об'єднавчий рух мав двосторонній, зустрічний характер. Прийняття Акту Злуки стало величною маніфестацією єднання українських земель, виявом політичної консолідації національної еліти, днем народження єдиної незалежної соборної держави, української нації.

Ведуча. У січні 1919 року Українська Національна Рада у місті Станіславі прийняла ухвалу про злуку і надала повноваження своїй делегації завершити оформлення об'єднання двох держав. Президент Ради Євген Петрушевич наголосив: «По лінії з'єдинення не було між нами двох думок». І, нарешті, завершеного оформлення Акт Злуки дістав після ухвали Трудовим Конгресом. Акт Злуки спирався на споконвічну мрію українського народу про незалежну, соборну національну державу. В наступні десятиліття вона стала основним чинником програмних цілей усіх течій національно-визвольного руху.

Ведучий. Нажаль, на початку ХХ століття реалізувати ідею соборності українцям не вдалося. Втрата державності знову перетворила єдність українських земель на ідеал. Наступним етапом на шляху соборності стали для українських земель важкі та кровопролитні 30-ті та 40-ві роки минулого століття. Друга світова війна змінила мапу України. Вперше у своїй історії наша держава соборувала майже всі свої землі. Обриси повоєнних кордонів УРСР сформувались у процесі україно-польського, україно-чехословацького, україно-румунського територіальних розмежувань та юридичному закріпленні західноукраїнських земель, що увійшли до складу УРСР протягом 1939-1945 років. Остаточна сучасна територія України сформувалася у 1954 році із приєднанням півострова Крим.

Ведуча. Останній етап соборування українських земель припав на кінець ХХ століття. Ставши незалежною у 1991 році, Україна отримала міжнародне визнання, затвердила територію, кордони якої були закріплені відповідними міждержавними угодами. Цілісність України була задекларована Верховною Радою України у 1991 і 1996 роках прийняттям відповідного Акту про державний суверенітет і Конституцію України. Нажаль, сьогодні, після анексії Криму Російською Федерацією, цю цілісність порушено.

(Звучить пісня Т.Петриненка «Боже, Україну збережи»)

Ведуча. Про соборність та незалежність України мріяло покоління шістдесятників, які обрали шлях боротьби за свободу творчості і права людини. До нього належали Левко Лук'яненко, В'ячеслав Чорновіл, брати Горині, Іван Дзюба, письменники Василь Симоненко, Ліна Костенко, Євген Гуцало, Василь Стус, митці Віктор Зарецький, Алла Горська та інші.

Ведучий. Духовною опорою українського шістдесятництва, його натхненником, совістю і надією, став Іван Світличний, якому у вересні цього року виповнилося б 85 років. Саме навколо нього зосереджувався тогочасний ренесанс в Україні. Його погляди багато в чому визначали моральний клімат українського інакодумства. Літературознавець і лінгвіст, поет і критик, науковець, людина високоосвічена, він насамперед гуртував талановиту молодь, приваблюючи та вражаючи своєю безмежною відданістю українській справі. До нього тягнулися як до світла. Як більшість людей цього покоління, його не обминули тюрма та концентраційні табори. Неприйняття тодішньої дійсності, участь в акціях на захист української інтелігенції визначили його страдницьку долю...

Ведуча. Народився Іван Олексійович Світличний 20 вересня 1929 року в селі Половинкине Старобільського району Луганської області. Він, як Василь Стус та Іван Дзюба, був вихідцем зі Східної України, з Луганщини, краю, який, за словами Дзюби, «дехто хотів би відлучити від України, але який насправді був і залишається українським». Цікавим є той факт, що значна частина українських дисидентів, попри усталений стереотип, походила не із Західної України, а з

найбільше русифікованої Східної. Надія, сестра Івана, також була активно задіяна в дисидентському русі і так само, як брат, пройшла крізь табори.

Ведучий. На зламі 50-60-х років ХХ століття покоління молоді інтелігенції було сповнене надії і творчої енергії. В той період, коли ще тривала хрущовська відлига, місцем консолідації молоді української інтелігенції став Клуб творчої молоді, який розпочав роботу 1960 року. Одним із його співзасновників був Іван Світличний. Спочатку, дуже недовго, діяльність клубу була суто культурницькою. Виникли різні секції: поетична, літературна, скульптурна, музична, театральна. Молодь дискутувала, писала, творила. В ті роки домівка подружжя Світличних стає одним з основних місць зустрічей шістдесятників. Пригадувала Михайлина Коцюбинська:

Ведуча. «Невеличке помешкання Івана Світличного в Києві на Уманській, 35 стало осередком інтенсивного духовного життя, неофіційним Клубом творчої молоді. То була «світлиця, гостинно відчинена для людей доброго серця і доброї волі», - згадує Є. Сверстюк... Дуг почували себе як удома Василь Симоненко й Іван Драч, Опанас Заливаха й Алла Горська, Іван Дзюба і Юрій Бадзьо, Галина Севрук і Василь Стус, Ігор Калинець і Василь Голобородько. Тут ми відкривали для себе Плужника, Антонича, Зерова. Тут знайшов свій духовний дім Василь Симоненко - Іван був його першим критиком і порадником, пускав у світ його «захалавні» вірші й «Щоденник»... Тут, у цій хаті, записувався на плівку Симоненків «Злодій» та інші поезії, завдяки чому його голос зберігся для нащадків... Тут вони знаходили теплу усмішку, підбадьорливе слово, життєдайний духовний (та й не лише духовний!) харч, невибагливу, але безвідмовну ночівлю...»

Ведучий. «Не володіючи ораторським хистом, Світличний якимось непомітно й ненав'язливо опинявся в центрі кожної культурної акції... Він був душею самвидаву, цього чи не найреальнішого досягнення 60-х у суспільному поступі... Світличний був живим містком між Східною й Західною Україною, між Києвом і Львовом. Багатьох своїх колег і друзів, зокрема й мене, саме він увів до літературно-мистецьких кіл Львова. Так здійснювалося справжнє національно-

культурне єднання. Сьогодні воно видається samozрозумілим, тоді ж його треба було утвердити. І в цьому безперечна заслуга Світличного...»

Ведуча. 30 серпня 1965 року - його, науковця, чекав перший арешт, звільнення 30 квітня 1966 року зі статусом «соціально небезпечного»; 1972 року - другий арешт, звинувачення за статтею «Антирадянська агітація і пропаганда», судовий вирок 1973 року: сім років таборів суворого режиму й п'ять років заслання. Загалом він перебував у спеціалізаторі КДБ два роки й два місяці, у таборі - чотири роки десять місяців, на засланні - п'ять років, всього - дванадцять років страждань. **Ведучий.** «Генієм доброти ми називаємо Світличного чи не в один голос. Але не забуваймо, яким різким, непримиренним виступав він - почитаймо його вірші - до тих, хто замовк, принишк, як тільки гримнуло з ясного неба. Заповітом не тільки племінникові Яремі, а й всім хто вважає себе людиною, ... є Іванові афористичні слова «Як не я, тоді хто? Не тепер, то коли?».

Читець (читає вірш І. Світличного «Як не я, тоді хто?»)

Ми - мужчини, й за кодексом честі ми чинимо -

Не для вигод і пільг, не для слави й хвали.

Є високий, шляхетний закон між мужчинами:

Як не я, тоді хто? Не тепер, то коли?...

...Ми, мужчини, на інших кивати не любимо.

Кажеш, гіді багато? А ви де були?

Ми питаєм, як слід, і себе не забудемо:

Як не я, тоді хто? Не тепер, то коли?

Ти - мужчина? Ти - справжній мужчина?

Прекрасно.

Хай вітри, хай шторми, хай дев'яті вали,

Стій, мов скеля, й пильнуй наш девіз, наше гасло:

Як не я, тоді хто? Не тепер, то коли?

Демонструється фільм про І. Світличного «Невідоме з історії»

Ведуча. Масштабні громадські протести в Україні, які почалися в листопаді 2013 року, здобули підтримку на всіх континентах, отримали досить влучну

назву: Революція Гідності. Справді, ми бачимо в ці дні історичний приклад того, як гідність повстала проти беззаконня, владної тиранії і знищення прав людини; як висока культура і масовий соціальний протест протистоїть дикунству і вузьколобості владоможців. Як солідарність і братерство, взаємоповага і доброзичливість між сотнями тисяч людей, згуртованих довкола спільної мети, освітлює морок залякувань і репресій проти найбільш безстрашних і свободолюбивих громадян, що стали головною загрозою для панівної системи. Чим була революція для кожного з нас? Майдан насамперед став випробуванням на гідність.

Ведучий. Гідність - це поняття моральної свідомості, яка виражає уявлення про цінність людини, як моральної особистості, а також категорія етики, яка означає особливе моральне ставлення людини до самої себе, і ставлення до неї з боку суспільства, у якому визнається цінність особистості.

Ведуча. Поняття гідності вживається в законодавствах численних країн та в міжнародному праві, зокрема, у Цивільному кодексі: гідність визнано особистим немайновим благом, 201-ша стаття; задекларовано право на повагу і недоторканність «гідності та честі» фізичних осіб, пункти 1,2 297-ої статті; зафіксовано право фізичних осіб звернутися до суду з позовом про захист їх гідності та честі, третій пункт 297-ої статті; приниження «честі та гідності фізичної особи» визнано моральною шкодою, яка підлягає відшкодуванню, як наголошує 23-тя стаття.

Ведучий. 21 листопада 2013 року, всього за тиждень до запланованого підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, голова діючого Кабінету Міністрів оголосив, що підписання не буде, принаймні, протягом тижня на майбутньому саміті у Вільнюсі. Те, що сталося після цього - був спонтанний народний протест по всій Україні, який розвинувся в добре організовану національну революцію, котра, в кінцевому рахунку, зосередилася в столиці України - Києві.

Ведуча. Революція отримала назву - Євромайдан, але цей термін охопив її суть тільки до ночі з 30 листопада на 1 грудня. У ту ніч український режим

наказав своєму спеціальному підрозділу міліції «Беркут» розігнати протестантів, більшість із яких була молодь. Їх били гумовими та пластиковими кийками. Багато хто з протестуючих студентів отримав важкі поранення, один з них помер, і кілька були заарештовані. Але це призвело до того, що люди масово почали виходити на вулицю, і протест перетворився в Єврореволюцію. Її вимоги тепер включали кримінальне переслідування тих, хто замовив напад, звільнення Кабінету Міністрів, відставку тодішнього Президента України та демократичні вибори з наступним референдумом. Підписання угоди про асоціацію з ЄС більше не було єдиною кінцевою метою. Пізніше були наступні спроби розігнати Майдан, але в кожному випадку люди вистояли.

Звучить пісня «Брат за брата». Демонструється відеокліп

Ведуча. Ця революція була не лише за людську, а й за національну гідність. Ймовірно, що для різних верств суспільства і, можливо, навіть для кожного українця особисто, це означає щось своє. Гідність означає - жити як європейці, позбавитися від російського гноблення, почуття меншовартості. Революція - це не протистояння Заходу й Сходу, не протистояння України й Росії - це протистояння між тими, хто має гідність, і тими, хто не тільки не має її, а й взагалі не розуміє, що це означає.

Ведучий. Ще в грудні 2013 року блогери створили кліп на пісню лідера російської рок-групи «Машина времени» Андрія Макаревича «Брошенный Богом мир».

Демонструється відеокліп

Ведучий. «Я стою не за Євромайдан, я стою за єдину Україну», - так сказав двадцятирічний Сергій Нігоян, громадянин України вірменського походження, один з охоронців Євромайдану. Він народився та проживав у селі Березнуватівці Солонянського району Дніпропетровської області, був єдиною дитиною в сім'ї. Батько та мати - вірмени. Родина переїхала жити в Дніпропетровську область з прикордонного з Азербайджаном села Навур, рятуючись від війни в Нагірному Карабасі. Сергій активно займався карате, в 2012 році посів третє місце на чемпіонаті Дніпродзержинська з кіокушинкай карате. Захоплювався

радіотехнікою. Мріяв вступити до Дніпропетровського театрально-художнього коледжу та вчитися на актора.

Ведуча. Однокласниця Нігояна розповіла: «Сергій із самого малку запам'ятався своїми патріотичними пориваннями. Спершу це було захоплення Вірменією. Він навіть часто вірменський прапор носив з собою. Самотужки вивчав культуру своєї історичної батьківщини. Проте побувати у Вірменії Сергієві так і не довелося, хоч і неабияк про це мріяв. А потім його патріотизм дедалі більше почав ставати українським. І до цього він поставився із притаманним йому запалом. Нігоян дуже любив вірші Тараса Шевченка, деякі з них знав напам'ять. Коли почали вивчати історію України - теж вивчав її просто жадібно. У нашому класі він був єдиним вірменином. Але й найбільшим українцем у класі, якщо можна так висловитися. Бо він українську національну ідею справді пропускав через свої душу і серце».

Ведучий. Сергій Нігоян не перебував у радикально налаштованих організаціях, не підтримував жодного з партійних лідерів і жодного разу не був помічений у провокаціях або бійках. Тим часом на Майдані він був добре відомий. «Це моє майбутнє теж. Мені жити в цій країні», - відповідав Сергій українською мовою на запитання, чому він тут. 22 січня 2014 року він загинув від поранень в голову, шию і груди, спричинених свинцевою картеччю під час подій біля стадіону «Динамо» на Грушевського.

Ведуча. Журналіст грузин Георгій Гонгадзе у 2000-му, як і український вірменин Сергій Нігоян у 2014-му, стали символом боротьби за українську свободу й демократію. Символом кривавої боротьби...

Демонструється фільм «Сергій Нігоян. Наш Шевченко»

Читець (читає вірш Т. Гримарович «Пам'яті Небесної Сотні»)

Коли, здавалось, вже була несила

В бою пекельнім правду боронить -

Із неба сотня ангелів злетіла

До тих, хто йшов країну захистить.

Вони в бою не стали на коліна,

Не побоялись смерті та війни.
Бо понад все любили Україну
Її найкращі, вірні сини!
Ці хлопці йшли без страху за свободу,
Без зброї - проти куль і снайперів,
Щоб на Майдані стяг свого народу
Розлого, вільно, вічно майорів!
Їх боротьба священна осявала -
У душах їх такий вогонь горів,
Що навіть ангелів подивувала
Палка відвага мужніх вояків.
Та впав один, за ним від кулі - інші...
І на Майдані - зупинився час.
У цій лункій, такій безмежній тиші
Вони лишилися вічними для нас.
Небесна Сотня - це Героїв сила,
Небесна Сотня - наш дороговказ.
Хоч душі їх у небо відлетіли -
Вони незримо в серці повсякчас.
Ми знаємо: Герої не вмирають -
Дорослі, літні, вбогі чи малі
Вони з висот за нами наглядають,
Щоб гідно ми жили на цій землі!

Ведучий. Найбільша у новітній історії України трагедія сталася 20 лютого 2014 року. У цей день безжальні вбивці диктатора Віктора Януковича на Майдані Незалежності у Києві розстріляли понад сім десятків найкращих синів нації. Їх назвали Небесною Сотнею. Із 104 загиблих свої життя за Україну поклали четверо волинян. Прикро, але хлопці не встигли вписати себе у генетичний код нації. А вони б, без сумніву, подарували країні гарних діточок, які при таких батьках обов'язково стали б патріотами. Не судилося, не встигли...

Веду́ча. Іван Тарасюк 28 січня йому виповнився 21 рік. Жив із батьками в селі Залісоччя поблизу Олики Ківерцівського району. Сусід Тарасюків по вулиці Михайло Білокуров про Іванка (так називали його односельці) розповідає, що він завжди був усміхнений і охочий до спілкування. Як і будь-який хлопчисько, полюбляв футбол, стояв на воротах. Грав на першість району за футбольну команду із сусіднього селища Олика. Непогано вчився. Закінчив Олицьку школу. Вступив у медичний коледж «Монада» в Луцьку. Готувався стати медиком. Відслужив в армії - в інженерних військах у Дніпропетровську. Був єдиним сином у батьків, єдиною їхньою опорою. На Майдан поїхав у ніч із вівторка на середу, коли надійшла інформація про штурм. Мамі й татові нічого не сказав. Лише у середу зі столиці зателефонував батькові й пояснив: «Хто ж поїде, якщо не я?» Просив не говорити матері. Наступний дзвінок від Івана був уранці в четвер. Останні слова, сказані батьку: «Все, тату, ми йдемо у наступ». Іван Тарасюк був одним із перших, у кого влучила куля снайпера.

Ведучий. Василь Мойсей. 23 березня йому могло б виповнитися 22 роки. Родом із м. Ківерці. Навчався в Луцькому інституті розвитку людини Університету «Україна» на 4-му курсі факультету соціальних комунікацій і реабілітації. Обрав благородний фах - допомагати людям поліпшувати здоров'я. Мав активну громадянську позицію, був активістом Ківерцівської міської організації ВО «Свобода». Приїхав на Майдан до Києва в ніч із 18 на 19 лютого. На своїй сторінці у соціальній мережі незадовго до смерті написав: «Краще вмерти вовком, ніж жити псом». Уранці 20 лютого 2014 року на вулиці Інститутській у Василя влучив снайпер. Його не врятувало те, що був у цивільному бронезилеті. Куля пошкодила важливі кровоносні судини. Помер у 17-й столичній лікарні від вогнепального поранення у грудну клітку. В хлопця залишилися мама, сестра. Був похований 23 лютого в Луцьку на Меморіалі Слави. Провести в останню путь Василя вийшли десятки тисяч людей. Вони скандували: «Герої не вмирають!».

Веду́ча. Сергій Байдовський Йому було лише 23 роки. Родом хлопець із м. Нововолинська. Жив у 15 мікрорайоні, закінчив школу та Луцький інститут

розвитку людини Університету «Україна». Працював на магістральних нафтопроводах «Дружба» в Дрогобичі. У нього велика родина. На Майдані був не один раз. Востаннє поїхав зі Львова у ніч на 20 лютого. Його проводжала дівчина Світлана, з якою планував одружитись одразу після революції. Мріяв про свою сім'ю і був би гарним батьком. Не встиг... Він багато чого не встиг. На барикадах пробув лише кілька годин. Світлана так написала про коханого у соцмережі: «Наша зустріч була загадковою: він стояв на пероні Львівського вокзалу, а я приїхала пасажиркою дизель-поїзда Ковель-Львів. Так почалося моє студентське життя. Кожну річницю наших відносин ВІН приводив мене на те місце і дякував. Дякував за те, що ми разом, і за те, що я його терплю... Завжди говорив, що я сильна. І заради НЬОГО я старатимусь такою бути... Хотів, щоб я захистила кандидатську дисертацію. Хотів купити машину, житло. Одного разу КОХАНИЙ мені сказав, що колись у нас буде свій дім за містом. Прийшовши з роботи, ВІН гратиметься з нашими дітьми, а я пектиму йому сирники, піцу та варитиму червоний борщ... Планів і мрій було багато. Але в якусь одну мить усе пропало безслідно...» Сергія Байдовського вбила куля снайпера 20 лютого.

Ведучий. Едуард Гриневич 31 травня йому мало виповнитися 29 років. Народився й останній рік жив у селі Деревок, що на Любешівщині. Закінчив Рівненський гуманітарний університет за спеціальністю «Комп'ютерні технології». Навчання оплачував сам. Працював у Луцьку в «Інтертелекомі», потім приїхав у рідне село. Ремонтував односельчанам мобільні телефони, проводив Мережу. Всім допомагав. Хотів поїхати на заробітки за кордон. Як розповіла його добра подруга і сестра Наталя, на Майдан Едик їздив тричі. Востаннє вирушив у неділю, 16 лютого. І вже не повернувся. «Поки не почнуть стріляти, вони на компроміс не підуть», - сказав 56.64 50.хлопець у телефонній розмові. А в соцмережі написав: «У пошуках кращого майбутнього ми зобов'язані підтримати революцію! Дорослі, не будьте байдужими: якщо не ви, тоді хто - ваші діти будуть захищати свободу... Я впевнений, що найголовнішою метою революції є не дозволити Януковичу і його «общаку» залишитися при владі». У четвер вислав Наталі щоденник, у якому описав те, що робилося на

Майдані в останні дні. 20 лютого його не стало: вбито снайперським пострілом у голову.

Ведучий. Вшануємо пам'ять всіх загиблих героїв хвилиною мовчання.

Хвилина мовчання

Ведуча. Вічна пам'ять Героям! А завдання живих - не забувати їхніх рідних і покарати винних. Суспільство втратило своїх кращих синів. А батьки, сім'ї - найдорожче, що тільки може бути, - дітей.

Читець (читає вірш С. Чабан «А на моїй землі іде війна»)

А на моїй землі іде війна,
Стріляють танки і ревуть гармати.
Сповита горем, в чорному вбранні,
Сльозами вмилає не одна вже мати.
Найкращі з кращих падають від куль,
Грудьми своїми землю прикривають.
Сумним набатом в селах і містах,
Звучать слова: «Герої не вмирають!»
Вони живуть навіки у серцях
І в пам'яті народу України.
І не дозволять нашим ворогам
Перетворить Вітчизну на руїни.
Ми вистоїм. Здолаємо катів,
Як маків цвіт розквітне Україна!
На тих місцях, де йдуть тепер бої,
В земнім поклоні схилиться калина.

Ведучий. Минуло більше ніж півроку із того моменту, як загинули вони - герої, яких народила революція Майдану. Тепер нашу Україну ціною своєї крові, а інколи й життя оберігають учасники АТО в Донецькій та Луганській областях.

Ведуча. Група українських кінематографістів зняла відеосюжет, в якому поспілкувалася з хлопцями, які пішли воювати за Україну. «Мене не призивали, я прийшов добровільно. Вважаю, що захищати свою землю і свій народ -

найсвященніша задача кожного чоловіка», - каже один із солдатів. «На даному етапі, російські війська - це ворог. Такі самі слов'яни, як і ми. Ми боронимо землю, ми не наступаємо. Але оборонятися можемо до Москви», - говорять хлопці. Всі вони кажуть, що знаходяться в зоні АТО добровільно: «В нас дух козацький незламний».

Демонструється відеосюжет

Читець (читає вірш П. Мах «...І українцем будь»)

Ласкавість неба голубу,
Злотавість поля на крайліссі
Віддам, щоб серцем ти вознісся, -
І українцем будь!
Нелегку справді боротьбу
Тобі прийдеться подолати,
Аби жила Дніпрова мати, -
І українцем будь!
Забудь про вікову журбу,
Не підпирай чужого тину,
Люби незрадно Україну, -
І українцем будь!

Ведучий. Реальна соборність України сьогодні означає не просто підпорядкованість українських земель, а громадянське порозуміння усіх регіонів нашої країни. Це національна ідея, яка зумовлює консолідацію українців. Адже всі ми - донеччани, луганчани, кияни, волиняни, галичани, подоляни, полтавчани, слобожанці, закарпатці, кримчани - є єдиним народом. Відчуття єдності допомагає нам будувати свою державу, свою правду і свою волю, як заповідав Великий Кобзар українського народу Тарас Григорович Шевченко. Бо саме в єдності - наша сила і наше майбутнє!

Читець (читає вірш Д. Чередниченко «Єдина Україна»)

Нехай ніхто не половинить,
Твоїх земель не розтина,

Бо ти єдина, Україно,
Бо ти на всіх у нас одна.
Одна від Заходу й до Сходу
Володарка земель і вод –
Ніхто не ділить хай народу,
Бо не поділиться народ.
І козаки, й стрільці січові
За тебе гинули в полях.
У небесах сузір'я Лева
Нам світить на Чумацький Шлях.
Стражденна чаєчко-небого,
Єдині два твої крила.
Виходим, нене, у дорогу,
Аби ти вільною була.
Нехай ніхто не половинить
Твоїх земель, не розтина,
Бо ти єдина, Україно,
Бо ти на світі в нас одна.

Ведуча. Україна заплатила надзвичайно високу ціну за те, щоб Гідність була першою із чеснот кандидата на будь-яку посаду в Україні. І сьогодні можна сказати, що певні якісні зміни вже є. Реформи будуть болісними. Мабуть, кожен відчує це на власному гаманці. Однак буде шалена компенсація через кращу якість життя: більш якісні дороги, кращий доступ до медичного обслуговування та освіти. Ми станемо щасливішими!

Ведучий. Шлях до гідного життя непростий, треба змінюватися і у власному сприйнятті світу, і у суспільних відносинах. Тимчасове погіршення економічного добробуту, яке слід очікувати при проведенні реформ, не повинно вести до зневіри, а навпаки - до посилення віри в краще майбутнє України. Сподіваємося, що найзаповітніше бажання українців сьогодні – жити під мирним небом єдиної України без війни - здійсниться.

Читець.

За соборну вільну Україну
Аз молюся, Боже мій, до Тебе:
Україну, мову солов'їну,
Край пшеничний під блакитним небом,
Ріки збережи й сади веселі,
Ароматами медів залиті, їх дари солодкі, соковиті;
Низпошли нам злагоди в оселі,
У Твоїй руці - Твої ми діти;
Миру, ласки дай містам і селам,
Огради од фарисейства й злоби;
Лихо одверни, тяжкі хвороби,
Юрби заздрих, нищих та облесних;
Сподоби розквітнуть на просторах
Яко на земних, так і небесних.

Демонструється відеокліп

*(Звучить церковний Гімн України «Боже Великий, Єдиний, нам Україну
храни!»)*

Ведучий. На цьому наш виховний захід добігає свого завершення. Будьмо ж гідними громадянами нашої держави!

Ведуча. І нехай нас береже Господь Бог!..

Самоаналіз виховного заходу

1. Загальні відомості про виховний захід:

Тема з проведеного виховного заходу: «**УКРАЇНА - ЄДИНА КРАЇНА**» відповідає загальному плану куратора групи, загальним тенденціям патріотичного виховання молоді країни. **Мета виховного заходу** полягає в ознайомленні студентів з історією здобуття державності України; формуванню поваги до її символів; розвитку прагнення берегти та захищати рідну країну, мати активну життєву позицію; виховувати почуття патріотизму.

2. Особливості підготовки до проведення виховного заходу, організаційні труднощі.

Під час підготовки виховного заходу труднощів не виникало. Куратором групи було надано необхідну допомогу у формуванні змісту, часовим

критеріям проведення виховного заходу та особливостей проведення дистанційного виховного заходу.

3. Особливості проведення виховного заходу:

Виховний захід проводився за допомогою ТЗН засобів навчання, через програму Moodle. Не всі студенти змогли долучитись до виховного заходу онлайн. Окремим студентам довелося надсилати презентацію на електронну пошту. На онлайн-заході із 22 здобувачів освіти були присутні 18 осіб.

Під час виховного заходу виникали проблеми з трансляцією презентації виховного заходу.

Але, незважаючи на особливості дистанційного навчання, вдалося донести основну ідею заходу, зацікавити студентів у вивченні історії України, поважних постатей нашої держави.

Під час проведення заходу вдалося включити здобувачів освіти у процес обговорення про життя та трудову діяльність провідних постатей української держави.

4. Загальні висновки:

Виховний захід був проведений з врахуванням дистанційного заняття (онлайн-заняття); відповів завданням освітнього процесу, інтересам студентів та їх віковим особливостей.

Зважаючи на зацікавленість здобувачів вищої освіти, можна стверджувати, що поставлену мету та завдання виховного заходу вдалося реалізувати повністю.

Для розвитку кругозору та формування особистостей майбутніх педагогів необхідно звернути увагу на проведення заходів, які пов'язані з розвитком особистих якостей, толерантності, поваги до інших, протидію булінгу у закладах освіти і суспільстві, про права та обов'язки громадян України. Проводити навчальні екскурсії до мальовничих куточків нашої держави, музеїв під відкритим небом, а також до закладів

Аналіз практичного заняття

У відповідності за розкладом 27.05. 2021 р. проведено практичне заняття з предмету «Вступ до спеціальності»

Тема: Педагогічне спілкування в професійній діяльності педагога. Мистецтво педагогічного спілкування. Конфлікт у педагогічній взаємодії

П.І.Б. здобувача: Блажей Степан Сергійович

Спеціальність: Початкова освіта Курс 1

Група: «А» Кількість осіб: 18. Присутні: 16

1. Наявність робочого плану практичного заняття: наявний

2. Визначеність мети, завдань практичного (семінарського) заняття, достатня

вмотивованість діяльності здобувачів.

Мета вивчення полягає у:

- розкритті сутності педагогічного спілкування, його структури, функції;
- формуванні уявлень про майстерність спілкування у професійній діяльності;
- розвиток гуманістичної спрямованості педагога;
- створенні установок на формуванні комунікативної культури майбутнього вчителя, вміння обирати продуктивний стиль та прийоми взаємодії з учнями;
- формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування, удосконаленні вербальної, невербальної та комп'ютерної комунікації майбутнього вчителя.

3. Відповідність змісту практичного (семінарського) заняття програмі навчального курсу.

Зміст практичного заняття відповідає навчальній програмі та полягає у наступному плані:

1. Сутність людського спілкування.
2. Види і стилі спілкування.
3. Педагогічна комунікація, її місце у професійній діяльності вчителя.
4. Вимоги до педагогічного спілкування.
5. Комунікабельність як професійна якість педагога. Бар'єри спілкування та шляхи їх подолання.
6. Особливості педагогічного спілкування з учнями початкової школи.
4. Форма проведення практичного заняття у вигляді семінару.
5. Форми оцінки знань, умінь і навичок здобувачів під час проведення практичного заняття. Доцільність їх застосування. Під час практичного заняття було застосовано усне та підсумкове оцінювання роботи на занятті кожного здобувача освіти.
6. Використання прийомів активізації пізнавально-пошукової діяльності студентів. Застосовано наступні методи активізації пізнавально-пошукової діяльності студентів: «метод мозкового штурму», «Ажурна пилка», «Інтерв'ю»,

«Бесіда», тренінгові методи та ін.

7. Спрямованість практичного заняття на самостійну роботу здобувачів. Зміст практичного заняття спрямований на самостійне вивчення особливостей педагогічного спілкування.

8. Особливості стилю педагогічної взаємодії зі здобувачами. В ході практичного заняття переважав демократичний стиль взаємодії, що відповідає меті практичного заняття.

9. Оцінка ефективності проведеного практичного заняття. Заняття проведено згідно методичних вимог, та відповідає високому рівню проведення.

10. Побажання та зауваження. Більш ширше та продуктивніше сучасні ТЗН.

П.І.Б. рецензента: Блажей Степан Сергійович

Дата 27.05.2021 р.

Підпис _____

Конспект практичного заняття №2

Тема заняття: Педагогічний досвід та творчість вчителя

Цілі заняття: робота з удосконалення творчої особистості майбутнього педагога; ознайомлення з проявами педагогічної творчості, творчим використанням педагогічних технологій.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: методичні рекомендації до проведення практичних занять, системи відображення відеоінформації.

Питання, які виносяться для вивчення:

1. Педагогічна творчість, її ознаки, складові.
2. Наука та мистецтво в педагогічній праці вчителя.
3. Роль кращих зразків педагогічної діяльності у професійному становленні молодих вчителів.
4. Творчість вчителя у розв'язуванні психолого-педагогічних задач.
5. Використання педагогічних технологій як творчість вчителя.

Завдання для самостійної роботи

1. Розв'яжіть психолого-педагогічних ситуації, що потребують педагогічної творчості (придумати назву команд та девіз для змагань; розробити проект стіннівки до Дня здоров'я; придумати сценарій свята та ін.).

2. Проведіть відео-інтерв'ю у вчителя на тему: «Що є найважливішим у вашій професії?» або візьміть інтерв'ю у студентів старших курсів на тему «Що вас приваблює у професії вчителя?» (інтерв'ю береться за допомогою відеокамери, презентується на практичному занятті).

3. Дискусія в парах. Розподіліть між собою твердження і доведіть правильність обраного.

а) *«Сучасний вчитель має бути обізнаним із комп'ютерними технологіями, користуватися ними, адже це вимога часу»;* б) *«Вчитель-професіонал може провести чудовий урок, маючи у класі лише дошку та крейду, тобто бути гарним педагогом і без знання сучасних комп'ютерних технологій».*

4. *Будьте дослідниками!* Користуючись інтернет-джерелами, з'ясуйте особливості педагогічної діяльності вчителя у Вальдорфській школі та школі Марії Монтесорі. Прокоментуйте поданий вислів. *«У школі Монтесорі ідеальний учитель – це здебільшого мудрий спостерігач, наставник, який втручається у процес, підказує або допомагає тільки в тому випадку, коли це дійсно потрібно, допомагає дитині зробити справу самостійно. У Вальдорфській школі ідеальний учитель – це вчитель, що турбується в першу чергу про формування душевних та духовних якостей».*

5. Робота в групах. Що ви думаєте з приводу міркувань американського дослідника У. Уолтера про вчителя? Висловіть своє ставлення та послушайте думки одногрупників. *«Щоб наблизитися до ідеалу, учитель повинен знати специфічні небезпеки і шкідливості своєї професії».* Американський соціолог У. Уоллер у роботі *«Що навчання робить із учителем»* (1932) описав деякі з цих шкідливостей. *На жаль, багатьох учителів і поза школою відрізняє настирливо-дидактична, повчаюча манера тримати себе. Звичка спрощувати складні речі, щоб зробити їх доступними дітям, сприяє розвитку негнучкого, прямолінійного мислення, виробляє схильність бачити світ у спрощеному, чорно-білому варіанті, а звичка постійно тримати себе в руках утрудняє емоційне самовираження. Положення вчителів – це постійна спокуса, випробування владою. Справа не тільки в суб'єктивізмі й особистої упередженості в оцінках і ставленні до учнів. У бюрократично організованій системі освіти вчитель є, перш за все, державним службовцем, чиновником. Його головне завдання – не допускати будь-яких подій і відхилень від офіційно прийнятих думок. В інтересах власного самозбереження вчитель змушений придушувати самостійність учнів, вимагаючи, щоб вони говорили не те, що думають, а те, що належить. Причому йому дуже легко переконати себе в тому, що він діє так в інтересах самих дітей, страхуючи їх від майбутніх неприємностей. Для придушення самостійної думки використовуються оцінки, записи у щоденниках, маніпулювання думкою однокласників, а також тиск на*

батьків. Прикро, що наша школа багато років була і залишається найефективнішим інструментом виховання конформізму, репродуктивної діяльності, пристосуванства і подвійних стандартів».

6. Груповий творчий проєкт: «Учитель очима дітей», «Учитель очима батьків», «Учитель очима керівництва школи» (проєкт на вибір, проводиться у трьох групах, творчо оформлюється, публічно захищається, оцінюється та аналізується експертами).

Завдання для самоконтролю

1. Що вміщує поняття «педагогічна творчість»?
2. В яких ситуаціях проявляється педагогічна творчість?
3. Наведіть приклади педагогічних ситуацій, в яких вчителю допомагає творчість.
4. Обґрунтуйте, яким чином розвиток творчих здібностей учнів творчим учителем впливає на соціальний розвиток суспільства.
5. З досвідом яких вчителів вам хотілося б познайомитися?
6. Які педагогічні технології вам відомі?

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету _____
« ____ » _____ 20__ р.

П Л А Н
організаційно-виховної роботи куратора
академічної групи 1 курсу, початкова освіта, факультету Початкової,
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
на перший, другий семестр 2020 /2021 навчального року

1. Паспорт групи

1. У групі всього 22 студента, у тому числі відмінники
Крайня О.О., Тутушкіна Н.С., Зозуля О.О., Руднева А.Д., Сахно Ю.В.,
Алтинчуріна Г.В.
навчається на 75 – 100 балів: Репяхова І.С., Колесо́ва Д.Є., Печене́ва В.Д.,
Полторуха К.К., Слюсар Н.С., Щербак К.С., Костенко О.С., Марченко М.А.,
Степова В.О.
навчаються лише на 60 – 74 бали: Кошовий Д.Ю., Бішарова А.А., Піцель П.І.,
Ковальов Д.О., Мороз І.А.
мають борги за попередній семестр: Бондаренко А.О., Чмельова Н.В.
Нові студенти в групі: немає
2. Пільгові категорії студентів:
3. Актив групи (староста, заст. старости, голови секторів): Крайня О.О.
(староста), Алтинчуріна Г.В. (заст. старости), Репяхова І.С. (голова секторів).
4. За попередній семестр:
- а) відвідування навчальних занять: висока
б) успішність: вище середнього
в) якість знань: вище середнього
г) рейтинг групи (місце): середній

---

6. Список студентів, що мешкають у гуртожитку, на приватних квартирах

Прізвище, ім'я, по батькові студента	Гуртожиток, кімната	Приватна квартира (адреса)
Тутушкіна Н.С.	Гуртож. № 1, к. 5	
Зозуля О.О.	Гуртож. № 1, к. 30	
Печене́ва В.Д.	Гуртож. №1, к. 120	
Щербак К.С.	Гуртож. № 1, к.214	
Степова В.О.	Гуртож. № 1, к.215	

Бішарова А.А.	Гуртож. № 1, к.105	
---------------	-----------------------	--

2. Графік проведення кураторських годин (день, час, аудиторія)

3. Заходи

№	Захід	Термін виконання	Факт виконання – коли, де
Навчальна робота (заходи, спрямовані на розпізнавання активності студентів, формування культури навчальної праці, допомоги невстигаючим студентам)			
1.	Особливості навчального процесу в університеті – ознайомча бесіда	1 – 14 вересня	
2.	Підсумки поточного навчання (результати за місяць)	1 раз на місяць	
3.	Робота з невстигаючими студентами (бесіди, відвідування навчальних занять, повідомлення батьків)	Протягом семестра	
4.	Як раціонально організувати свою самостійну роботу?	Протягом другого семестру	
5.	101 спосіб скласти залік та іспит. Підготовка до зимової та літньої заліково-екзаменаційної сесії.	Грудень, травень	
6.	Підведення підсумків I та II семестру, аналіз результатів сесії, призначення шефства над невстигаючими студентами.	Лютий, червень	
Організаційна робота та робота з органами студентського самоврядування (організація роботи студентів, робота з активом групи, збори студентів)			
1.	Проведення психологічного дослідження з метою виявлення лідера у групі, рівня творчих	1 -7 вересня	

	здібностей студентів, їх професійної спрямованості, ступеня мотивації до навчання Вибори активу групи, визначення функціональних обов'язків студ. самоврядування в групі. План позанавчальної роботи групи на навчальний рік.		
2	Робота з активом групи, співпраця з профкомом. Анкетування.	1 раз на тиждень	
3	Загальні збори групи	1 раз на місяць	
4.	Хто потребує допомоги (робота з сиротами, інвалідами). Анкетування, збір інформації, співпраця з профкомом.	Протягом року	
5.	Гуртожиток: правила спільного дому. Анкетування, бесіда	Перший семестр	
Національно - патріотичне виховання студентів			
1.	«Університет – наш дім»	Вересень - жовтень	
2.	Як ми знаємо наше місто, наш район – екскурсія по місту Слов'янську, похід до міської бібліотеки, музею, Слов'янського курорту, поїздка до музею в с. Маяки	Перший семестр	
3.	День пам'яті:		
	- захід присвячений до 35 річниці трагедії на ЧАЕС	Квітень	
	-вшановуємо ветеранів (святковий концерт, екскурсія до музею ВВВ) - виховна година «УКРАЇНА – ЄДИНА КРАЇНА»	Травень	
	-визначні сторінки нашої історії (бесіди, зустрічі, екскурсії)	Протягом року	

4.	Зустріч з ветеранами ООС	Протягом року	
5.	Виховних захід до Дня Збройних Сил України	06 грудня	
5.	Тематична виховна година до Дня героїв Небесної сотні	22 лютого	
Громадянсько-правове виховання			
1.	Права і обов'язки студента ДВНЗ «ДДПУ» Кодекс честі студента (Бесіда в групі).	Вересень - жовтень	
2.	«Ми громадяни України»	Перший семестр	
3.	Студентська спільнота – активна та ініціативна молодь України	Другий семестр	
4.	Зустріч з представниками правоохоронних органів з метою проведення бесід про Права та обов'язки громадян України	Протягом року	
5.	"Взаємовідносини в колективі". "Булінг. Уникаємо конфліктних ситуацій"	Протягом року	
Інтелектуально – духовне виховання			
1.	Що я знаю про свою майбутню професію – анкетування, бесіда, зустріч	Другий семестр	
2.	Вибіркові предмети – допомога першокурснику	Другий семестр	
3.	Чи хотіли б ви допомагати іншим – благодійність в університеті, як можна долучитися. (Бесіда, зустрічі)	Протягом року	
4.	Виховний захід-тренінг «ЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ»	Травень	

5.	Соціальні мережі: переваги та недоліки. Правила поведінки у соціальних мережах.	Протягом року	
-----------	---	----------------------	--

Звіт виробничої асистентської та науково-дослідної практики

здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу

факультету гуманітарної та економічної освіти

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

денної форми навчання

Блажей Степана Сергійовича

Асистентська практика стала для мене: важливим кроком у підготовці до викладацької роботи в закладах освіти. В ході практики було визначено шляхи професійного становлення мене, як майбутнього викладача.

Для мене стало відкриттям: самостійне проведення онлайн-занять в системі Moodle

Моя самостійність проявилася у: складанні презентацій до лекційних та практичних занять; проведенні виховної роботи зі здобувачами вищої освіти групи 1 курсу початкова освіта.

Об'єм проведеної роботи: підготовлено та прочитано три лекції, п'ять практичних занять, чотири виховних заходи у закріпленій групі; складено психолого-педагогічну характеристику на академічну групу 1 курсу початкова освіта

Труднощі, які виникли в роботі у проведенні занять, з викладачами, академічною групою: самостійно добувати матеріал для складання лекцій; самостійне опанування навчального предмету, що викладав (вступ до спеціальності); онлайн-участь у кафедральних заходах; проведення онлайн виховної роботи.

Знання, вміння та навички, придбані за період практики уміння підбирати матеріал з теми лекцій; проведення практичних занять в режимі онлайн.

Задачі з самоосвіти: підготовка викладача до проведення онлайн-занять та виховної роботи; робота з науковою та методичною літературою та ін.

Загальні висновки, рекомендації та пропозиції: практика була поштовхом до саморозвитку, самоаналізу та самовдосконалення та переконання у правильності вибору майбутньої професії – викладача закладу вищої освіти. На мій погляд необхідно удосконалювати підготовку майбутніх викладачів до дистанційного навчання.

«07» червня 2021 р.

ВІДОМІСТЬ-ХАРАКТЕРИСТИКА

(з практичної підготовки)

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

денної форми навчання

Блажей Степан Сергійович

прізвище, ініціали магістранта

факультету гуманітарної та економічної освіти, який(а) проходив(ла) виробничу асистентську та науково-дослідну практику на базі ДВНЗ «ДДПУ» з «26» квітня 2021 р. по «04» червня 2021 р.

Під час проходження практики була виконана наступна робота:

Підготовлено лекції з курсу «Вступ до спеціальності»:

1) Загальні засади педагогічної професії місце і роль педагога в суспільному розвитку.

2) Професійне спілкування в структурі діяльності педагога.

3) Підготовка вчителя у вищому педагогічному навчальному закладі.

3. Підготовлено практичні заняття:

1) Тема заняття № 1 – 3. Вступ до педагогічної професії. Професія вчителя в сучасному суспільстві. Основні риси та функції особистості вчителя початкових класів

2) Тема заняття № 4 – 6. Педагогічне спілкування в професійній діяльності педагога. Мистецтво педагогічного спілкування. Конфлікт у педагогічній взаємодії

3) Тема заняття № 7 Педагогічний досвід та творчість вчителя

4. Підготовлено кураторські години: Виховний захід-тренінг «ЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ» та виховна година «УКРАЇНА – ЄДИНА КРАЇНА».

5. Результати науково-дослідної роботи: підготовлено доповідь на науково-практичну конференцію ДВНЗ «ДДПУ» (жовтень – листопад) «Інноваційні методи навчання в музичній освіті».

6. Загальна характеристика діяльності магістра-практиканта: __

1. Методист з психології 180.

2. Методист зі спеціальності

Загальна оцінка за практику

Декан факультету
М.П.

Шайда Н.П.
прізвище, ініціали

Саяпіна С.А.
прізвище, ініціали

Саяпіна С.А.
прізвище, ініціали

Саяпіна С.А.
прізвище, ініціали

